

Bu derginin tüm telif hakları
Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'na Aittir.

ISSN 1308-3740

Bu dergide ileri sürülen fikirler makalelerin yazarlarına aittir.
Bu fikirler ASMMMO'nın görüşlerini yansıtmaz.

MUVU Dergisi, EBSCOHOST Business Source Complete uluslararası alan
indeksinde taranan, yılda üç defa yayınlanan,
akademik ve hakemli bir dergidir.

Makale gönderme adresi
muvu@asmmmo.org.tr
ganitekurt@gmail.com

Yönetim Merkezi ve Yazışma Adresi: Ankara SMMM Odası

Kumrular Cad. No: 26 06440 Kızılay/Ankara

Telefon: 312 232 33 77

Belgeç: 312 231 71 17

e-posta: muvu@asmmmo.org.tr

Sayfa ve Kapak Tasarımı: Uğur MERMER

Baskı: Bizim Repro

muvu

muhasebe ve vergi uygulamaları

MUHASEBE VE VERGİ UYGULAMALARI DERGİSİ

ASMMMO Adına Sahibi

Mehmet KOÇ

Genel Yayın Yönetmeni Ve Editör

Prof. Dr. Nalân AKDOĞAN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Ganite KURT

Editör Yardımcıları

Yrd. Doç. Dr. Hilmi Erdoğan YAYLA

Yrd. Doç. Dr. Fevzi Serkan ÖZDEMİR

Yayın Kurulu Sekreteri

Arş. Gör. Soner Gökten

Yayın Türü

Yılda üç kez yayınlanan hakemli, süreli yayın.

Copyright: Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'nın ilgili hükümleri uyarınca, yazarın izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, özetlenemez, yayınlanamaz, depolanamaz. Kaynak gösterilmek koşuluyla alıntı yapılabilir.

MUHASEBE VE VERGİ UYGULAMALARI DERGİSİ

Bilim Hakem Kurulu

Prof. Dr. Abdurahman AKDOĞAN

Prof. Dr. Nalân AKDOĞAN

Doç. Dr. Tamer AKSOY

Doç. Dr. Ali ALAGÖZ

Prof. Dr. Ata ATABEY

Prof. Dr. Zeynep ARIKAN

Prof. Dr. Sinan ARSLAN

Doç. Dr. Banu Esra ASLANERTİK

Prof. Dr. Ercan BAYAZITLI

Prof. Dr. Kamil BÜYÜKMİRZA

Prof. Dr. Nuran CÖMERT DOYRANGÖL

Doç. Dr. Orhan ÇELİK

Doç. Dr. Yunus CERAN

Doç. Dr. Volkan DEMİR

Yrd. Doç. Dr. Mustafa DOĞAN

Prof. Dr. Zeki DOĞAN

Prof. Dr. Banu DURUKAN

Prof. Dr. Ülkü ERGUN

Doç. Dr. Hakan ERKUŞ

Doç. Dr. Kadir GÜRDAL

Yrd. Doç. Dr. Eymen GÜREL

Prof. Dr. Cemal İBİŞ

Prof. Dr. Mustafa İPÇİ

Doç. Dr. Semra KARACAER

Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA

Prof. Dr. Hasan KAVAL

Yrd. Doç. Dr. Yusuf KILDIŞ

Prof. Dr. Şükrü KIZILOZ

Prof. Dr. Yüksel KOÇ YALKIN

Prof. Dr. Ganite KURT

Prof. Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ

Prof. Dr. Ömer LALİK

Prof. Dr. Beyhan MARŞAP

Prof. Dr. Can Şimga MUGAN

Yrd. Doç. Dr. Serkan ÖZDEMİR

Prof. Dr. Yıldız ÖZERHAN

Prof. Dr. Abitter ÖZULUCAN

Doç. Dr. Serdar ÖZKAN

Prof. Dr. Recep PEKDEMİR

Prof. Dr. Necdet SAĞLAM

Prof. Dr. Mehmet SAYARI

Prof. Dr. Güven SAYILGAN

Prof. Dr. Seval SELİMOĞLU

Prof. Dr. Orhan SEVİLENGÜL

Doç. Dr. Türker SUSMUŞ

Prof. Dr. Fevzi SÜRMELE

Prof. Dr. Necdet ŞENSOY

Prof. Dr. Hülya TALU

Prof. Dr. Nergis TEK

Yrd. Doç. Dr. Abdullah TEKBAŞ

Prof. Dr. Nilüfer TETİK

Prof. Dr. Semih Hüseyin TOKAY

Prof. Dr. Mehmet TOSUNER

Yrd. Doç. Dr. Masum TÜRKER

Prof. Dr. Selçuk USLU

Prof. Dr. Şaban UZAY

Yrd. Doç. Dr. Zeki YANIK

Yrd. Doç. Dr. Serap YANIK

Yrd. Doç. Dr. Hilmi Erdoğan YAYLA

Prof. Dr. Göksel YÜCEL

Prof. Dr. Süleyman YÜKÇÜ

Prof. Dr. Ahmet YÜKSEL

SUNUŐ

Dünya ölçeğinde ekonomik, siyasal ve kültürel bütünleşme küreselleşme olgusu olarak ifade edilmektedir. Sermaye dolaşımının serbestleşmesi, dünyanın tek pazar haline gelmesi finans kapitalin mutlak hakimiyeti anlamında olup, artık rekabetçi bir pazar ortamından bahsedilememektedir.

Piyasaların küreselleşmesi günümüzde işletmelerin kurumsal yönetim yaklaşımını benimseyip uygulamalarına neden olmuştur. Kurumsal yönetim temel olarak, şeffaf, hesap verebilir, adil, dürüstlük ilkeleri üzerine kurulmuş bir yönetim aracıdır.

Kurumsal yönetim ilkeleri muhasebe bilgi sistemi açısından bakıldığında, işletmeyle ilgili çıkar gruplarının bilgilendirilmesi açısından son derece önemlidir. Bu anlamda Kurumsal Yönetim, işletmelerin paydaşlarına güvenilir ve gerçeğe uygun finansal bilgilerin sunulmasını da güven altına almaktadır. Kurumsal yönetim sisteminin önemli gerekliliklerinden birisi de işletmelerin finansal bilgilerinin şeffaf, karşılaştırılabilir, ve dürüst sunumudur. Buda uluslar arası düzeyde genel kabul görmüş tek bir finansal raporlama standartları ile mümkün olacaktır.

İşletmelerin küresel pazarlarda rekabet edebilmesi kurumsal yönetim anlayışı ile mümkün olabilecektir. İşletmelerde kurumsal yönetim anlayışının başarılı olmasında kaliteli finansal bilgi sunumu önemlidir. Kaliteli Finansal bilginin sunumunda muhasebe meslek mensuplarının sorumluluğu ise tartışılmazdır.

Meslek mensuplarımızın bu sorumluluğun bilincinde oldukları hepimizin bildiği bir gerçektir. Bizlerde meslek mensuplarımızın bu sorumlulukları yerine getirmeleri için gerekli desteği her zaman vermekteyiz.

Saygılarımla.

Mehmet KOÇ
Ankara SMMM Odası Başkanı

editörden

Değerli MUVU Okuyucuları

Dergimizin 4. Yılıın son sayısında 5 makale ile sizlerle birlikteyiz. Yayın hayatımıza başladıktan sonra dergimiz, EBSCOHOST Business Source Complete uluslararası alan indeksinde taranmaktadır. Ulakbime müracaatımız yapılmıştır. Akademik bir derginin sürekliliğini sağlamak ve uluslararası boyuta taşımak oldukça zordur. Bu zorlukları sizlerden gelen katkı ve eleştirilerle gerçekleştirmekteyiz. Katkılarınızın devamını diliyor saygılar sunuyorum.

Prof Dr. Nalan AKDOĞAN

Muhasebe ve Vergi Uygulamaları
Dergisi Editörü

İçindekiler

Dr. Esra B. BULGURCU	ENTELEKTÜEL SERMAYE VE ENTELEKTÜEL SERMAYENİN ÖLÇÜLMESİ	1
Yrd. Doç. Dr. Fatma KURCAN Doç. Dr. Süleyman UYAR Prof. Dr. Nilüfer TETİK	MESLEK MENSUPLARININ UFRS'YE BAKIŞ AÇILARI VE FARKINDALIK DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	15
Yrd. Doç. Dr. Eymen GÜREL	KÂRPAYI VERİMİ ÜZERİNE BİR LİTERATÜR TARAMASI	29
Doç. Dr. Ali ALAGÖZ Öğr. Gör. Metin ALLAHVERDİ	KURUMSAL BİLGİ GÜVENLİĞİ ve MUHASEBE BİLGİ SİSTEMİ	47
Doç. Dr. Hikmet ULUSAN Yrd. Doç. Dr. Murat KOÇSOY	6102 SAYILI YENİ TÜRK TİCARET KANUNU (TTK)'NA GÖRE TAM BÖLÜNME İŞLEMİ: VERGİLENDİRME KARŞISINDAKİ DURUMU VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ	65

ENTELEKTÜEL SERMAYE VE ENTELEKTÜEL SERMAYENİN ÖLÇÜLMESİ

IIIYU / 2011-3

Dr. Esra B. BULGURCU *

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, entelektüel sermaye bileşenlerinin anlaşılmasıdır. Bugün işletmelerin en önemli güçleri entelektüel sermaye varlıkları, yenilik ve yaratıcılıktır. Günümüzün rekabet koşullarında işletmelerin fiziksel varlıkları eski önemlerini kaybetmektedir. Bu şartlar altında, entellektüel sermayenin rolünün ve özelliklerinin tartışılması gerekli görülmektedir. Bu çalışmada entelektüel sermaye kavramı ve entellektüel sermayenin ölçülmesinin ve raporlanmasının önemi tartışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Entellektüel sermaye, insan sermayesi, sosyal sermaye, entellektüel sermayenin raporlanması

Jel Kodları: M19, M49

ABSTRACT

The purpose of this study is to understand the intellectual capital components. Today the most important strength of enterprises are intellectual capital assets, innovation and creation. In this competition condition physical assets of the enterprises have lost their importance. In this case it's important to discuss the role and features of intellectual capital. In this paper intellectual capital concept and the importance of measuring and reporting intellectual capital is studied.

Keywords: Intellectual capital, Human capital, Social capital, Intellectual capital reporting.

Jel Kod: M19, M49

* Mustafa Kemal Üniversitesi, İ.İ.B.F., İşletme Bölümü Araştırma Görevlisi

GİRİŞ

Günümüzde işletmeler sürekli değişen dinamik bir çevrede faaliyetlerini sürdürmektedir. Rekabetin giderek arttığı bu çevrede işletmeler varlıklarını sürdürebilmek ve rekabet edebilmek için farklı olmak zorundadır. Bu farkı yatacak olan da yeni fikirleri örgüte getirecek olan çalışanlardır. Yenilik kavramının rekabette öne çıkmada anahtar faktör olduğu günümüz koşullarında insan faktörü ve entelektüel sermaye kavramları yükselen değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

İşletmelerin rekabet üstünlüğü sağlayabilmeleri, bunu koruyabilmeleri ve buna bağlı olarak varlıklarını sürdürebilmeleri için bilgiyi nasıl yarattıkları, elde ettikleri, ilettikleri, uyguladıkları ve faydalı hale getirdikleri dikkate değer konulardır. Bu süreç işletmenin defter değeri ile piyasa değeri arasında bir fark oluşturur. Rekabet avantajını yaratan da işte bu farktır. Kimi zaman bir ürünün üretilmesinde kullanılan bir bileşen o işletme için rekabet avantajı yaratırken kimi zaman kuruluş yeri ve modern teknoloji kullanımı ona rekabet avantajı yaratabilir. Ancak bunların hepsi bir süre sonra taklit edilebilir ve rekabet üstünlüğünün kaybolmasına neden olabilir. Oysa entelektüel sermayenin en önemli özelliği kolaylıkla taklit edilememesidir. Yaratıcı ve sürekli olarak kendini geliştirme arayışı içinde olan çalışanlar, işletmelere kolayca taklit edilemeyen ve rekabet avantajı sağlayan yeni fikirler sunarlar.

Burada dikkati çekilmesi gereken nokta, entelektüel sermayenin tek başına işletme performansını olumlu etkilemesi ve rekabet avantajı yarabilmesinin olası olmadığıdır. İşletmenin içinde bulunduğu şartlar ve örgüt yapısındaki farklılıklar nedeniyle, örgüt yapısının ve çalışanların birlikte ortaya çıkardıkları sinerji tüm örgütlerde aynı etkililik ve verimlilikte olmayabilir (Pitkänen, 10:2007).

1. ENTELEKTÜEL SERMAYE KAVRAMI

Literatürde Entelektüel Sermaye kavramının çok çeşitli tanımları bulunmaktadır; bu tanımlardan biri "Entelektüel sermaye, işletmeye piyasada rekabet avantajı sağlayan, işletme çalışanlarının bildiği her şeyin toplamıdır." (Şamiloğlu, 67;2002). Şeklinde ifade edilebilir. Bu tanımda rekabet avantajı sağlamak ve bunu sürdürebilir kılmak entelektüel sermaye ile oldukça yakın ilişki içinde olan bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Prusak'a göre (1996), "Bir örgütte rekabet avantajı sağlayan ve sürdürülebilir olan tek şey, o örgütün sahip olduğu bildiğidir. Aynı zamanda, bildiklerini nasıl kullandığı ve yeni bir şeyi ne kadar çabuk öğrendiğidir." (Şamiloğlu, 69;2002).

Entelektüel sermaye yöneticisi unvanlı ilk kişi olan Leif Edvinsson'a göre ise entelektüel sermaye, değere dönüştürülebilir bilgidir. Edvinsson'a göre (1997) entelektüel sermaye bir işletmeye rekabet avantajı sağlayan bilgi, deneyim, örgütsel teknoloji, müşteri ilişkileri ve profesyonel yeteneklerin toplamıdır (Putri, 180;2011). Bu kapsamda literatürde en çok atıfta bulunan, entelektüel sermaye kavramının ortaya çıkmasında ve gelişmesinde en önemli katkısı sağlayanlardan biri olan Stewart ise (1997) entelektüel sermayeyi, değer yaratmak için kullanılan, bilgi, yetenek ve deneyim gibi entelektüel faktörler olarak tanımlamaktadır. Stewart şöyle devam eder: "Entelektüel sermayeyle anlatmak istediğim şey köşede kilit altında tutulan bir topar diploma değildir. Patentleri ve telif haklarını kapsayan fikri mülkiyetten de söz etmiyorum. Kuşkusuz bunlar da entelektüel sermayenin bir parçasıdır; ama entelektüel sermaye bir şirketteki insanlar tarafından bilinen ve ona rekabet üstünlüğü kazandıran bütün faktörlerin bir toplamıdır." İş dünyasındaki insanların ve muhasebecilerin aşına olduğu arazi, fabrika, donanım, nakit gibi varlıkların tersine entelektüel sermayenin maddi olmayan, soyut bir niteliği vardır. Bu nedenle hesaplanması ve raporlanması kolay olmamaktadır.

Entelektüel sermaye, basit ve genel bir tanımlamayla bir işletmenin veya kuruluşun sahip olduğu bilgi birikimi olarak ifade edilebilir. Bu bilgi birikimi bireylere has ve diğer bireylerce algılanması zor olan kişisel bilgilerden ve işletme çalışanları tarafından işletme yapısının sunduğu olanaklar çerçevesinde kullanılabilen bilgilerden meydana gelmektedir (Senge, 132:1998). Entelektüel sermaye zenginlik yaratmak üzere kullanılan bilgi, enformasyon, entelektüel mülkiyet ve deneyimdir." Stewart, 20:1997).

Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC) ise entelektüel sermayeyi, maddi olmayan varlıklar olarak ele almış ve marka, ticari marka, bilgisayar yazılımları, lisanslar, telif hakları, patentler, imtiyaz anlaşmaları, hizmet ve üretim hakları, prototipler ve formüllerden oluşan bir bütün olarak tanımlamıştır (Johanson, 7:1999). Komite bu varlıkları muhasebe kriterlerine uygun varlıklar olarak nitelendirmiştir.

Bir işletme genellikle fiziksel varlıkları toplamından daha değerlidir. Araştırmacılar ve muhasebeciler bu farkı açıklamak için çeşitli kavramlar öne sürmüşlerdir. Uzun süre şerefiye kavramı bu farkı açıklamak için kullanılmıştır. Şerefiye muhasebe kitaplarında, "Bir işletmenin iyi bir kuruluş yerinin olması, iyi bir üne sahip bulunması ile aracılarında güven ve emniyet yaratması sonucu, rakip işletmelerden daha fazla kar elde etmesini sağlayan değer." olarak tanımlanmaktadır (Koç Yalkın, 234:1998). Ancak günü-

müzde bu kavram çeşitli maddi olmayan duran varlıkların izahında yetersiz kalmaktadır.

Üretim kavramının ortaya çıktığı ilk zamanlardan beri var olan, hissedilen ancak fiziksel bir katma değerinin olmadığı düşünülen bilgi, son yıllarda özellikle bilgi teknolojilerine dayalı endüstrilerin gelişmesi, üretilen ürünlerin ve üretim kaynaklarının değerlerinin geleneksel muhasebe sistemlerinde tam olarak gözükmemesi, işletmelerin defter değerleriyle piyasa değerleri arasındaki farkın giderek açılmasına neden olmuş, bu durum bilginin bir kaynak olarak fark edilmesini sağlamıştır. Edvinsson ve Malone'a göre (1997) pazar değeri ve defter değeri arasındaki fark entelektüel sermaye tarafından ortaya çıkmaktadır. Bu gerek akademisyenleri gerekse uygulayıcıları giderek artan düzeyde yapılan çalışmalarda şerefiye kavramı yerine yeni kavram arayışları içine sokmuş ve "bilgi sermayesi, finansal olmayan varlıklar, maddi olmayan varlıklar, kayıp varlıklar, görünmeyen varlıklar, entelektüel sermaye" (Edvinsson, 3:1997), gibi kavramlar kullanılmaya başlanmıştır.

1.1. Entelektüel Sermayenin Unsurları

Entelektüel sermaye yalnızca beşeri sermayeden ibaret olmayıp, bunun yanı sıra örgüt yapısı ve işletmenin ilişkide bulunduğu kişi ve kurumlar da birer entelektüel sermaye değeri oluşturmaktadır. Entelektüel sermayeyi oluşturan bileşenleri literatürde yapılan sınıflamalar dikkate alınarak temel olarak üç başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar: insan sermayesi, yapısal sermaye ve ilişkisel sermaye olarak belirtilebilir.

Entelektüel sermaye konulu çalışmaların hız kazanması sonucunda, yukarıda belirtilen geleneksel entelektüel sermaye karmaşasına, rekabetçi sermaye unsurunun da ilave edilmesinin gerekli olduğu bazı yazarlarca ifade edilmektedir.

1.1.1. İnsan Sermayesi

İnsan sermayesi, entelektüel sermaye modellerinin temel bileşeni olarak kabul edilmektedir ve "çalışanların tecrübeleri, yetenekleri, bilgileri ve kabiliyetlerinin tümü" (Edvinsson 43:1997) olarak tanımlanmaktadır. "Bir işletmede çalışan insanlar zamanlarını ve yeteneklerini yenilikçi faaliyetlere yönelttiğinde insan sermayesi yaratılmış ve kullanılmış olur" (Stewart, 95:1999). Yenilikçi fikirleri olan ve sürekli kendini geliştiren işletmenin her bir çalışanı, işletme için insan sermayesi olabilir. Edvinsson ve Sullivan'a göre (1997) entelektüel sermaye değere dönüştürülebilir bilgidir. İşletmelerin insan sermayesini bir rekabet avantajı olarak görüp, kullanmak istemesinin asıl nedeni bilginin sermayeye dönüştürülebilir olmasıdır.

Bununla birlikte, ölçülmesi ve hesaplanması bakımından insan sermayesi unsuru entelektüel sermaye karmasının en sorunlu kısmını oluşturmaktadır.

İşletmenin bünyesinde bulunan insanların sahip oldukları bilgilerden en iyi biçimde yararlanabilmesi için gerekli olan ve işletmenin kolektif yeteneği olarak da belirtilen insan sermayesinin bileşenlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür; (Önce, 29:1999)

- Teknik bilgi (know –how),
- Eğitim,
- Mesleki yeterlilik,
- Bilgi üretimine yönelik çalışmalar,
- Yetenek/beceri oluşturmaya yönelik çalışmalar,
- Girişimcilik coşkusu, mucitlik, kabullenici ve reddedici yetenekler, değişimcilik.

1.1.2. Yapısal Sermaye

Yapısal sermaye, “insan sermayesini düzenleyen, yetkilendiren, destekleyici altyapı olarak tanımlanabilir” (Edvisson, 35:1997). Bir başka tanıma göre de, “geceleri eve gitmeyen bilgidir” (Stewart, 119:1997). İnsanlar bilgi, beceri ve yeteneklerini kullanabilmeleri için bir örgüte ihtiyaç duyarlar. Dünyanın en yetenekli insanları bir örgüt çatısı altında toplanmadığı takdirde bir değer yaratamazlar. Örgüt bilginin, bir yapıya, sisteme dönüştüğü ya da bir sistemle bütünleştiği bir ortam yaratmaktadır (Stewart 123:1997). Diğer taraftan, entelektüel sermaye, örgüt içindeki bireylerin tek tek sahip oldukları bilgiden çok daha fazlasını ifade eder. Bu bilgiler bir araya gelerek örgüt sermayesini oluşturur. İşletmeyi diğer işletmelerden ayıran ve fark yaratan da bu örgütsel sermayedir.

Örgütsel sermaye işletme için değer yaratıcı alt bileşenlerden oluşur. Bunlar, kurum kültürü, marka, bilgi altyapısı, entelektüel mülkiyet, araştırma geliştirme, süreç gibi alt bileşenlerdir. Stewart’a göre (1997) yapısal sermaye; örgüte ait olan yönetsel sistemler, örgütsel rutinler, politika ve prosedürler, stratejiler, kültür, bilgi, patentler ve teknolojiden oluşur. Yapısal sermaye, örgütün entelektüel sermayesinden faydalanmasını sağlayan önemli bir unsurdur.

Entelektüel sermayeyle ilgili çalışmalara giderek daha çok önem verilmesinin nedeni firma performansını ve değerini arttıracığının düşünülmesidir. Bugünün bilgi çağında entelektüel sermayenin firmanın değer yaratma potansiyeline belirgin bir şekilde etkisi olduğu düşünülmektedir. Ancak yapılan araştırmalar endüstriyel sermayenin her zaman yüksek performansla

sonuçlanmadığını göstermektedir. Örgütün çevresi, kültürü, büyüklüğü, kullandığı strateji ve teknoloji gibi faktörler örgütün performansını etkiler. İşletmenin varlığını sürdürebilmesi için entelektüel sermaye faktörleriyle örgütsel yapısı arasında bir uyum olmalıdır (Pitkänen, 11:2007).

İşletmeden işletmeye farklılık arz etmekle birlikte örgüt içerisinde örgütsel sermayeyi oluşturan unsurları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Önce, 1999:29);

Entelektüel Mülkiyete İlişkin;	Altyapı Varlıkları
- Patentler,	- Yönetim felsefesi,
- Telif hakları,	- Örgüt kültürü,
- Dizayn hakları,	- Yönetim süreçleri,
- Ticari sırlar,	- Bilgi sistemleri,
- Ticari amblemler,	- Ağ sistemleri,
- Hizmetle ilgili amblemler	- Finansal ilişkiler
	- Politika ve prosedürler

1.1.3. İlişkisel Sermaye

İlişkisel sermaye, bir işletmenin dış çevresiyle kurmuş olduğu ilişkiler olarak ifade edilebilir. İlişki sermayesi bir işletmenin çalışanları vasıtasıyla yaratmış olduğu müşteri tatminini ve sadakati içerir (Huan v.d., 83:2010). Müşteri sermayesi, işletmenin yoğun rekabet ortamında rakipleriyle başa çıkabilmek için çevresiyle iyi iletişim kurmasını ve bu yolla elde edilen bilgiyi etkili olarak kullanılmasını ifade etmektedir.

Müşteriler, işletmenin tedarik kaynakları, yatırımcılar ve ortaklar işletmenin dış çevresini oluşturmaktadır. İşletmenin dış çevresindeki sektörel ve coğrafik özellikler ilişkisel sermaye yapısını da önemli ölçüde etkilemektedir. İşletmeler, bu harici unsurlardan elde ettikleri bilgiler ışığında entelektüel sermaye yapılarını güçlendirerek daha verimli olabilmektedir.

İşletmelerin finansal başarısına katkısı en fazla olan entelektüel sermaye bileşeni müşteri sermayesidir. Diğer entelektüel sermaye bileşenlerinin nihai hedefi müşteri sermayesini yaratmaktır.

İlişkisel sermayenin unsurlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Önce 29:1999);

- Markalar	- İşle ilgili işbirliği
- Müşteriler	- Lisans anlaşmaları
- Müşteri sadakati	- İstenen nitelikteki sözleşmeler
- İşletme adı	- Franchising anlaşmalar
- Dağıtım kanalları	

1.1.4. Rekabetçi Sermaye

Rekabetçi sermaye kavramının temel ilgi alanını rakiplerin hareket tarzları ve davranış biçimleri oluşturmaktadır. Rakiplerin stratejileri, faaliyet alanları, pazarlama konusunda gösterdikleri çabalar v.b. konular bu kavram dahilinde detaylı bir biçimde incelenmekte ve işletme yöneticilerinin rakip işletme yöneticileri gibi düşünmeleri sağlanmaktadır. Bu yönde elde edilecek bilgilerin işletme yöneticileri tarafından kapsamlı bir biçimde analiz edilmesi ve değerlendirilmesi sonucunda işletmenin verimliliğine olumlu katkılar sağlanabilmektedir.

2. ENTELEKTÜEL SERMAYEYİ ÖLÇME YÖNTEMLERİ

“Ölçemediğinizi yönetemezsiniz ve iyileştiremezsiniz” Yönetim literatürüne girmiş bu söylem, entelektüel sermayenin işletmeler için öneminin giderek artması sonucu entelektüel sermayeyi yönetmek gerektiği, bunun için de entelektüel sermayeyi ölçmenin gerekliliğini vurgular.

Entelektüel sermayenin subjektif varlıklar olması, ölçümünü diğer fiziksel ve finansal varlıkların ölçümüne göre zorlaştırmaktadır. Entelektüel sermayeyi ölçme değerlendirilmede temel zorluklar şu şekilde sıralanabilir:

Farklı rekabet ortamlarında farklı sektörlerde faaliyet gösteren firmaların ihtiyaç duyduğu bilgi de farklı olacaktır. Bu farklılık bilginin, enformasyonun, maddi olmayan varlıkların değerlemesini zorlaştırıcı bir etkidir.

1- Soyut kavramları temsil edecek somut göstergelerin ortaya konması ve göstergelerin entelektüel sermaye bileşenlerini ölçmede ne derece güvenilir olduğu tereddüt oluşturur.

2- Bilgi varlıklarının değeri bir durumda fazla olabilirken başka bir ortam veya zamanda değersiz hale gelebilir. Örneğin finansal bir enformasyon piyasada bunu bilenler tarafından çok değerli olabilir. Bu enformasyon bir yayın organında yayımlandığında değeri birden düşebilir. Bir marka ya da özelliğin değerini sürekli korumak özellikle hızlı hareket eden piyasalarda ya da teknolojik değişimin yoğun olduğu piyasalarda zordur.

3- Muhasebe sistemleri maddi olmayan varlıkları ölçebilecek şekilde dizayn edilmemiştir. Bu durum özellikle ileri teknoloji kullanan ve markanın önemli olduğu tüketimye yönelik endüstrilerde önemlidir.

4- Formal bilgiyi değerlemek (patent, copyright gibi) nispeten kolay olmakla birlikte, formalleşmemiş bilgiyi (örtülü bilgi) değerlemek zordur.

5- Maddi olmayan varlıklar şirketin defter değeri ile piyasa değeri ara-

sındaki fark olarak tanımlandığında bu farkın ülkeden ülkeye, sektörden sektöre, şirketten şirkete büyük değişimler göstermesi standart bilgi edinmeyi zorlaştırmaktadır. Teknoloji şirketleri söz konusu olduğunda ise aradaki fark daha da açılmaktadır. Örneğin; “1997 yılında Business Week tarafından yapılan analizde Microsoft’un maddi varlıklarının değerinin piyasa değerinin sadece %7’si olduğu hesaplanmıştır. Kalan % 93’lük kısım maddi olmayan varlıklardan kaynaklanmaktadır” (Leadbeater, 35:1999).

Entelektüel sermayenin işletme düzeyinde ölçülmesinde, piyasa değeri/defter değeri oranı, Tobin’in Q oranı ve maddi olmayan varlıkların değerinin hesaplanması şeklinde başlıca üç ölçme yöntemi ortaya konulmuştur. Bu ölçüm yöntemlerinin ortak noktasını hisse senedi piyasasında oluşan işletmenin değerinin işletmenin bilançosunda yer alan işletme değeri ile kıyaslanarak belirlenmesi oluşturmaktadır.

2.1. Piyasa Değeri / Defter Değeri Oranı

Değeri satıcı değil, alıcı tanımlar. Bir şey birilerinin onun için ödemeye razı olduğu bedel kadar değerlidir. Dolayısıyla bir şirket hisse senedi borsanın biçtiği değeri ve beklentiyi taşır: Hisse senedi fiyatı X şirket dışındaki hisse senetlerinin toplam sayısı= borsa değeri, yani bir bütün olarak şirketin değeridir. Entelektüel sermayenin en basit olan, ama asla en kötü olmayan ölçümü, piyasa değeri ile net defter değeri arasındaki farktır (Stewart 299:1997).

$$\text{Piyasa Değeri / Defter Değeri} = \frac{\text{Hisse Senedinin Piyasa Fiyatı}}{\text{Hisse Senedinin Defter Değeri}}$$

Tablo 1. Fortune500 Şirketlerinin PD/DD Oranları

	(milyon \$)	Bilgi Tabanlı Şirketler			Klasik Sanayi Şirketleri		
		HEWLETT PACKARD	INTEL	COMPAQ	GENERAL MOTORS	FORD MOTOR	EXXON
1989	Piyasa Değeri	10670	7645	3750	27786	21803	57968
	Defter Değeri	5446	2548	1171	34982	22727	30249
	PD/DD	1,96	2,89	3,2	0,79	0,96	1,91
1999	Piyasa Değeri	492462	391816	143488	63838	49471	268598
	Defter Değeri	28438	32535	5308	20059	27537	63466
	PD/DD	17,32	12,04	27,03	3,18	1,8	4,23
2000	Piyasa Değeri	286443	191805	64015	48076	54232	288349
	Defter Değeri	41368	37322	5622	30175	18610	70757
	PD/DD	6,92	5,14	11,37	1,59	2,91	4,08
2001	Piyasa Değeri	331519	207591	67573	47463	30621	295761
	Defter Değeri	47289	35830	4694	19707	7786	73161
	PD/DD	7,01	5,79	14,4	2,4	3,93	4,04

Görüldüğü gibi bilgi tabanlı şirketler, klasik sanayi şirketlerine göre PD/DD oranında belirgin biçimde daha yüksek seviyelerdedir.

Kolay ve anlaşılır bir metot olmasına rağmen piyasa değeri/ defter değeri metodunun sakıncalı tarafları bulunmaktadır. Özellikle sermaye piyasalarının işleyişi tam oturmamış ülkelerde, işletmelerin piyasa değerine etki eden işletme dışında gelişen faktörler mevcuttur. Bunların belli başlıları, ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar, sektörel sorunlar, spekülasyon hareketleridir. Defter değerinin belirlenmesinde ise muhasebe standartlarının uygulanmasında, özellikle amortisman hesaplarında ortaya çıkan boşluklar sağlıklı bir entelektüel sermaye değeri belirlenmesinde engel teşkil etmektedir.

2. 2. Tobin'in Q Oranı

Tobin'in q 'su, nobel ödüllü iktisatçı James Tobin tarafından yatırım kararlarının tahmin edilmesi için geliştirilen bir yöntemdir. q oranı, piyasadaki yatırımcılar tarafından belirlenen piyasa değerinin, mevcut üretim kapasitesinin yenilenmesinin maliyeti olan "yerine koyma maliyeti"ne oranını ifade eder.

$$q = \frac{\text{İşletmenin Piyasa Değeri}}{\text{İşletme Varlıklarını Yenilemenin Maliyeti}}$$

Tobin bu oranı faiz hadleri gibi makro ekonomi faktörlerinden bağımsız olarak şirket yatırım kararlarını öngörmenin bir aracı olarak geliştirmiştir (Stewart, 3000:1997).

Eğer q 1'den küçükse, yani bir varlık yerini doldurma maliyetinden daha düşük değerdeyse, bir işletmenin bu türden daha fazla varlık satın alması akılcı değildir. Bu durumda piyasa, işletmenin bir birimlik varlığını bir liranın altında bir değerle değerlemektedir ve piyasanın mesajı, işletmenin hazine bonusu gibi finansal varlıklara yatırım yapmasının ya da karını ortaklara dağıtmasının daha iyi olacağı yönündedir.

Oranın 1'den büyük olması ise piyasanın işletmenin bir birimlik varlığına bir birimden daha fazla değer verdiği anlamına gelmektedir. Bu ise işletmenin yatırım yapmaya elverişli olduğunu ifade etmektedir.

2.3. Maddi Olmayan Varlıkların Değerlerinin Hesaplanması

İşletmelerin bankalardan kredi taleplerine, bankaların kredi limitlerinin ve şartlarının belirlenmesinde teminat olarak sahip olunan maddi varlıklara göre hareket etmeleri, bilgi yoğun işletmelerin maddi varlıklar yönünden

istenen düzeyde olmamaları nedeniyle istedikleri krediyi almalarına engel oluyordu. Bu nedenle Kellogg iş idaresine bağlı olan NCI Research adlı kuruluşça, bilgi yoğun işletmelerin maddi olmayan varlıklarının değerlerinin ortaya konması durumunda, kredi konusunda bu işletmelere daha ılımlı davranılacağı varsayımı ile bu yöntem geliştirilmiştir (Stewart, 302:1997).

Yöntemde maddi olmayan varlıkların değeri, maddi varlıkların getirisi hesaplanarak bu getiriden maddi varlıklara isabet eden kısmın düşülmesi sonucu elde edilmektedir. Bu yöntemde sahip olunan maddi olmayan varlıkların değeri 7 adım yardımı ile hesaplanmaktadır (Stewart, 303:1997).

1. Üç yıl için ortalama vergi öncesi kazançları hesaplayın. X Şirketi örneğinde: 3.694 milyar dolar.
2. Dönemsonu bilançosuna bakın ve üç yılın ortalama maddi varlıklarını alın. 12.953 milyar dolar.
3. Varlıklardan sağlanan getiriye bulmak için kazançları varlıklara bölün: %29
4. Söz konusu üç yıl için sektörün maddi varlıklarının getiri oranı bulunur. Eğer işletmenin getiri oranı sektör ortalamasının altında ise bu yöntem sonuç vermeyecektir. Hesaplamanın bırakılması gerekir.
5. "Ek Getiri" hesaplanır. Sektörün maddi varlık getiri oranı ortalaması (%10) ile işletmenin ortalama maddi varlıkları (12.953) çarpılır. Çıkan sonuç size ortalama X sektörü şirketinin maddi varlıkların tutarından ne kadar kazanmış olacağınızı verir. Şimdi elde edilen rakamı bu şirketin birinci adımda bulduğumuz vergi öncesi kazançlarından (3.694 milyar dolar) çıkarın. X'in ortalama sektör üreticisine göre varlıklarından ne kadar daha fazla kazandığını gösterir.
6. Üç yıllık ortalama gelir vergisi oranını hesaplayın ve bunu ek getiriyeye çarpın. Vergi sonrası tutarı elde etmek için, çıkan sonucu ek getiriden çıkarın. Bu rakam maddi olmayan varlıklara atfedilebilecek primdir. X şirketi açısından (ortalama vergi oranı %31) elde edilen tutar 1.65 milyar dolardır.
7. Primin net bugünkü değeri hesaplanır. Bunu yapmak için primi, işletmenin sermaye maliyeti gibi uygun bir orana bölmeniz gerekir. Yüzde 15 gibi gelişigüzel seçilmiş bir oranı kullandığınızda, işlem X şirketi için 11 milyar dolar sonucunu verir.

Yöntemin bir avantajı denetlenmiş finansal verileri kullanarak karşılaştırmalar yapmaya olanak vermesidir. Öte yandan düşük bir "hesaplanmış maddi olmayan değer", maddi varlıklara gereğinden fazla harcama yapılırken, araştırmaya ya da marka geliştirmeye gereği kadar yatırım yapılmadı-

ğını gösterir. Yükselen bir değer ise belki de piyasanın ya da işletme yönetiminin farkına varmasından önce işletmenin gelecekte nakit akışı getirecek kapasite yaratmakta olduğunun göstergesi olabilir. Piyasanın maddi olmayan varlıklara biçtiği değer (PD-DD oranı ya da Tobin'in q oranı) zaman içinde "hesaplanmış maddi olmayan değer"e paralel bir seyir izlemesi gerekir. Bir işletmenin hesaplanmış maddi olmayan değerini bilmek, düşük bir PD-DD oranının sönmeye yüz tutan bir işletmeyi mi yoksa henüz hisse senedine yansımamış gizli zenginliğe sahip bir işletmeyi mi gösterdiğine karar vermede yardımcı olabilir.

3. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN RAPORLANMASI

Finansal tablolar, bir kurumun varlık ve kaynak yapısı, faaliyet sonuçları, dönem karının oluşumu ve kullanımı gibi konularda bilgiler ihtiva edecek şekilde muhasebe ilkelerine uygun olarak düzenlenen tablolardır. Finansal tabloların düzenlenme amacı, söz konusu finansal durum, faaliyet sonucu ve diğer hususların işletme ile ilgili çıkar gruplarının istifadesine sunulması ve ilgililerin işletme hakkına kanat sahibi olmalarının sağlanmasıdır. Bilindiği üzere temel finansal tablolar bilanço ve gelir tablosundan meydana gelmektedir. Dokunamadığımız, göremediğimiz, hissedemediğimiz ya da tadamadığımız maddi olmayan bir şeyi nasıl raporlayabiliriz? Bu varlıkların değerlerinin belirlenmesinde kullanılacak ölçütlerin belirlenmesi yatırımcılar ve şirket yöneticileri açısından büyük önem taşımaktadır. İşletme değerinin bir bütün olarak görülebilmesi için entelektüel değerlerin bilançolara aktarılması gerekir. Aşağıda entelektüel değerlerin bilançoda gösterilmesi ile maddi olmayan varlıklardan elde edilen karların gelir tablosuna yansımalarının nasıl olabileceği üzerinde durulmuştur.

3.1. Entelektüel Sermaye ve Muhasebe

Entelektüel sermaye yönetiminin gelişmesini engelleyen en önemli etkenlerden birisi, muhasebecilerin entelektüel sermayenin ölçülmesiyle ilgili karşılaştıkları problemlerdir. Entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesi, yeni finansal ve yönetim muhasebesi kavram ve uygulamalarının oluşturulmasını gerektirir.

Entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesi üç temel değişimi gerekli kılmıştır (Önce, 66:1999):

- İnsan yeteneklerine, bilgi temeline ve teknolojik kapasiteye yapılan yatırımları yönetmek için daha iyi araçlara gereksinim.
- Entelektüel sermayelerini arttıran işletmeler ile azaltan işletmeler ara-

sındaki farkı ortaya koyabilecek muhasebe ölçülerine gereksinim.

- Uzun dönemde insan yeteneklerine, bilgi temeline ve örgütün teknolojik kapasitesine yapılan yatırımın getirisini ölçebilme gereksinimi.

Daha önce de ifade edildiği üzere işletmelerin sahip oldukları entelektüel sermaye unsurları, insan sermayesi, yapısal sermaye, müşteri sermayesi ve rekabetçi sermaye olarak dörde ayrılmaktaydı. Söz konusu entelektüel sermaye unsurlarının işletmelerde maddi olmayan varlıklar olarak biçimlenmiş halini, patentler, know-how, markalar, şerefiye ve lisans anlaşmaları gibi değerler oluşturmaktadır.

Genel anlamda entelektüel sermaye, şerefiye olarak –yani bir işletmenin piyasa değeri ile defter değeri arasındaki fark- olarak algılansa dahi bu değer faaliyetine devam eden işletmenin değerini değil satın alınan bir işletmenin şerefiyesini ortaya koymaktadır. Satın alındığı tarihte hesaplanan şerefiye değeri işletmenin entelektüel varlık değerini –yaklaşık veya uzak olarak – ortaya koymuş olsa dahi, faaliyetlerle birlikte işletme tarafından üretilen bilgiyi, geliştirilen süreci, yönetici başarısını ve maddi olmayan varlıklar cinsinden yaratılan diğer katma değerleri göstermekten uzak kalmaktadır. Bu ve benzeri nedenlerle şerefiye hesabının işletmenin sahip olduğu entelektüel varlıkları tam anlamıyla yansıtmadığı ortaya çıkmaktadır (Çıkrıkçı ve Daştan, 11:2002).

SONUÇ

Bilgi çağını hızla yaşamakta olduğumuz günümüzde her alanda etkisini gösteren değişim ve gelişim süreci firma değerlemesi sürecini dolayısıyla raporlama standartlarındaki değişimi de zorunlu kılmıştır. Geleneksel firma değerlemesi büyük ölçüde işletmenin maddi duran varlıklarına dayanmakta olup, maddi olmayan varlıklar ise genelde değerlemeye dahil edilmemektedirler. Günümüzde işletmelerin örgüt yapısı ve uyumuna dönük yapılan çalışmalarda, marka değerini arttıran unsurlardan biri olarak entelektüel sermayenin öne çıkmaktadır. Bir işletmenin piyasa değerinin belirlenmesinde en önemli unsurları entelektüel sermaye bileşenleri oluşturmaktadır. Kavram literatürde gelişimini halen sürdürmektedir.

Konunun bir diğer boyutu ise rekabetin en üst düzeyde yaşandığı günümüz dinamik endüstriyel ortamında, işletmelerin, farkı yakalayabilmek ve diğer işletmelere göre en azından bir adım öne çıkabilmek amacıyla kendilerini sürekli yenileme gereksinimi ve performans artırıcı, anahtar başarı faktörleri üzerinde yoğunlaşmalarıdır. Bugün için işletmeleri başarıya ulaştıran ve avantajlı konuma getiren şey, yalnızca maddi varlıkları kullanmak ve yö-

netmekten ziyade, şirkette asıl farklılık yaratan entellektüel sermaye yani beyin gücü faktörlerini etkili ve verimli şekilde kullanıp yönetmesidir. Bu nedenle çalışmada entelektüel sermaye kavramı ve entelektüel sermaye-nin hesaplanması ve raporlanması önemi üzerinde durulmuştur.

KAYNAKÇA

ÇIKRIKCI M., DAŞTAN, A. (2002) "Entelektüel Sermayenin Temel Finansal Tablolar Aracılığıyla Sunulması", Bankacılar Dergisi, Sayı 43, s.18-32.

EDVINSSON, L., MALONE, M. (1997), *Intellectual Capital*, Harper Collins Pub.,USA.

HUAN, GOW-LIANG, HUI-LİN HSU ve WEİ-SHEN CHENG (2010), The Key Factors To The Successful Generation Of Intellectual Capital: The Bank Corporate Loans Department Example, International Journal of Electronic Business Management, Vol. 8, No. 2.

JOHANSON, U. (1999), "Mobilising Change:Characteristics of Intangibles Proposed By 11 Swedish Firms", OECD- International Symposium, Measuring and Reporting IC,Amsterdam.

KOÇYALKIN, Y. (1998), Genel Muhasebe, Turhan Kitabevi, Ankara.

LEADBEATER,C. (1999), "New Measures For The New Economy", OECD-International Symposium,Measuring and Reporting Intellectual Capital:Experience,Issues and Prospects, Amsterdam.

ÖNCE, S. (1999), Muhasebe Bakış Açısı ile Entelektüel Sermaye, Anadolu Üniv. Yay., Eskişehir.

PITKÄNEN ANTTI (2007), Defining and measuring factors explaining firm's intellectual capital in manufacturing and information technology industries – a contingency approach, <http://www.tse.fi/FI/yksikot/laitokset-jaaineet/lt/Documents/tutorial07/Pitk%C3%A4nen.pdf> (Erişim tarihi, 14.11.2011)

PUTRI, YULIANI RACHMA (2011), Intellectual Capital Factors and Its Impact to Sales Forces Performance, International Conference on Economics Marketing and Management IPEDR Vol.28 IACSIT Press, Singapore.

SAMILOĞLU, F (2002), Entellektüel Sermaye, Gazi Kitabevi, Ankara.

SENGE, P. (1998), Beşinci Disiplin, YKY Yay., İstanbul .

STEWART, T.A. (1997), Entelektüel Sermaye, BZD Yay., İstanbul.

MESLEK MENSUPLARININ UFRS'YE BAKIŞ AÇILARI VE FARKINDALIK DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Yrd. Doç. Dr. Fatma KURCAN*

Doç. Dr. Süleyman UYAR**

Prof. Dr. Nilüfer TETİK***

Özet

Globalleşme ile birlikte uluslararası finansal işlemler hem teknik hem de hacim olarak artmıştır. Uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren işletmeler ülkelerin muhasebe sistemlerindeki farklılıklar nedeniyle çeşitli zorluklar yaşamaktadırlar. Bu nedenle tüm ülkelerde tek bir finansal raporlama dilinin uygulanması önerilmiş ve bu konuda birçok çalışma yapılmıştır. Türkiye de bu sürece aktif olarak katılmış olup uygulamanın başarısında meslek mensuplarının muhasebe standartları konusundaki farkındalıkları büyük önem taşımaktadır. Antalya ve Alanya'da faaliyet gösteren meslek mensuplarının muhasebe standartlarına bakış açılarının araştırıldığı bu çalışmadan elde edilen bulgular meslek mensuplarının gerek uluslararası gerekse ulusal muhasebe standartları konusunda bilgilerinin oldukça yetersiz olduğunu göstermektedir. Meslek mensupları standartları karmaşık ve uygulanması zor olarak algılamaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe Standartları, Meslek Mensupları, Türkiye Finansal Raporlama Standartları, Türkiye Muhasebe Standartları

Jel Kodlar: M40, M41, M49

AN INVESTIGATION ON THE ASPECTS OF PUBLIC ACCOUNTANTS TO IFRS AND AWARENESS LEVEL

Abstract

International financial transactions have increased both technically and in terms of volume by means of globalization. Enterprises operated in inter-

* Akdeniz Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu

** Akdeniz Üniversitesi, Alanya İşletme Fakültesi

*** Akdeniz Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu

national markets encounter some difficulties due to different accounting systems of the countries. Consequently, single financial reporting language is recommended to be implemented in all the countries and lots of studies have been made in this field. Turkey has attended in this implementation process as a working partner as well and awareness of public accountants about accounting standards is very important for success. In this study, the perspective of the employed that show activity in Antalya and Alanya has been investigated upon the accounting standards. The empirical results of this study have shown us that public accountants have rather inadequate knowledge on IFRS and Turkish Accounting Standards. All in all, it can be concluded from their point of view that, accounting standards are complicated and difficult to be implemented according to the public accountants.

Keywords: Accounting Standards, Public Accountant, Turkish Financial Reporting Standards, Turkish Accounting Standards.

Jel Codes: M40, M41, M49

1.GİRİŞ

Günümüzde iletişim ve bilgisayar teknolojisindeki hızlı gelişmeler sonucunda ülkeler ekonomik, politik, sosyolojik ve kültürel açıdan birbirlerine yakınlaşmış, ülkeler arasındaki sınırlar soyut anlamda ortadan kalkmıştır. Buna bağlı olarak uluslararası ticaret ve finansal piyasa işlemleri büyük ölçüde artmıştır. İşletmeler, diğer ülkelerdeki yatırım fırsatlarını değerlendirmekte ve uluslararası piyasalardan fon sağlama faaliyetlerine önem vermekte olup borsalarda işlem gören yabancı şirketlerin oranı giderek artmaktadır. Ekonomik, politik, kültür, dil, etik kurallar, genel eğitim seviyesi gibi çeşitli faktörler nedeniyle her ülkenin muhasebe sisteminde farklılıklar bulunmaktadır. Ulusal standartların birbirinden farklı olması ve finansal tabloların karşılaştırılmasının sağlıklı yapılamaması nedeniyle finansal bilgi kullanıcıları bazı sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Özellikle çokuluslu şirketler, farklı düzenlemeler içeren ve bazen birbiriyle çelişen ulusal muhasebe ve finansal raporlama uygulamaları ile karşı karşıya kalmıştır. Bu zorlukların giderilmesi için, farklı ülkelerde uygulanan farklı muhasebe ve finansal raporlama standartlarının birbirine uyumlu hale getirilmesi, tüm ülkelerde tek bir finansal raporlama dilinin oluşturulması ve aynı şekilde uygulanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (İbiş ve Özkan 2006, 27).

Tüm dünyada ortak bir muhasebe setinin oluşturulmasıyla ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bunların en önemlisi Uluslararası Muhasebe Standartları

Kurulu (IASB) tarafından hazırlanan Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS) ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) dir. Türkiye de bu gelişmelere kayıtsız kalmamış ve UMS/UFRS uyumlaştırma sürecine aktif olarak katılmıştır. Bilindiği gibi yeni Türk Ticaret Kanunu (TTK)'na göre tüm şirketler 01.01.2013 tarihinden itibaren UMS/UFRS ile uyumlu TMS/TFRS'leri kullanacaklardır.

Muhasebe standartlarının uygulanmasında en önemli görev meslek mensuplarına düşmektedir. Meslek mensupları tarafından standartların doğru ve en etkili şekilde yorumlanması ve uygulanması büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla Antalya ve Alanya'da faaliyet gösteren meslek mensuplarının muhasebe standartları ilgili düşünceleri ve farkındalık düzeylerinin belirlenmesi için bir araştırma yapılmıştır.

2. MUHASEBE STANDARTLARININ BENİMSENME SÜRECİ

1973 yılında Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, Japonya, Meksika, Hollanda, İngiltere, İrlanda ve ABD olmak üzere on ülkenin profesyonel muhasebe örgütlerinin temsilcilerinin bir araya gelmesiyle kurulan Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC), uluslararası düzeyde standart yayınlayan tek örgüt olmuş, ancak bu standartların uygulamasını sağlamakta zorlanmıştır (Saltoğlu 2005, 103). Komitenin daha etkin çalışması amacıyla IASC, 2001 yılında Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'na (IASB) dönüştürülmüştür. IASB, merkezi Londra'da bulunan ve bağımsız muhasebe standartları hazırlama ve yayınlama konusunda genel kabul görmüş bir otoritedir. Kurulun amacı, finansal tabloların sunulmasında gerekli muhasebe standartlarının geliştirilmesi ve uyumu için çalışmak ve kamuya açık bir şekilde yayınlamaktır. Kurulun hiçbir zorlayıcı etkisi yoktur. (Gücenme Gençoğlu, www.muhasebetr.com, 12.12.2011). IASC'nin 2001 yılına kadar yayınladığı standartlar UMS, IASB'nin daha sonra yayınladığı standartlar ise UFRS olarak adlandırılmıştır (Yalkın vd. 2006, 293).

Asya'da yaşanan ekonomik ve finansal kriz, yatırımcılar, sermayedarlar ve düzenleyici kurumlar için muhasebe ve finansal raporlamanın daha şeffaf ve güvenilir bilgi sunmasını gerekli kılmış, ortak bir standart setinin uygulanması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır (Chua ve Taylor 2008, 469). Daha sonra 2000'li yıllarda başta ABD ve bazı Avrupa ülkelerinde olmak üzere yaşanan muhasebe ve denetim yolsuzluklarının da etkisiyle UMS/UFRS'ye tam uyum yönünde dünya çapında bir görüş birliği oluşmaya başlamıştır. Bunun yanında muhasebe standartlarına uyumun sağlanmasını gerektiren nedenler şunlar olabilir (www.uzmanmuhasebe.org/ufrs, 17.12.2011):

- Global krizler sonucu finansal tablolara duyulan güvenin azalması,
- Ülkelerarası muhasebe standartları arasındaki farklılıklar,
- Anlaşılabilir, güvenilir ve kaliteli finansal raporlamanın eksikliği,
- Uluslararası şirket birleşmeleri,
- Karşılaştırılabilir ve güvenilir bilgiye duyulan ihtiyacın artması,
- Küresel sermaye hareketleri,
- Stratejik yatırım kararları.

UMS/UFRS'ye uyum için çeşitli çözümler önerilmiştir. Bu öneriler içerisinde “Uluslararası Muhasebe Uyumuştürması (International Accounting Harmonization)”, ve “Muhasebe Standartlarının Yakınsaması (Convergence of Accounting Standards)” en çok kabul gören yaklaşımlar olmuştur. Harmonization kavramı ile tanımlanan uyumuştürma, farklı muhasebe uygulamalarını tekdüzeliğe doğru yönlendiren çalışmalar olarak tanımlanabilir. Convergence kavramı ile tanımlanan yakınsama ise dünya genelinde kullanılabilir tek bir muhasebe standartları seti geliştirmek amacıyla her ülkenin konu ile kurumlarının birlikte çalışmasıdır (Ağca ve Aktaş 2007).

Yukarıda açıklanan gelişmeler sonucunda 2005 yılından itibaren Avrupa Birliği topluluğunda halka açık şirketler, bankalar ve sigorta şirketleri finansal tablolarını UMS/UFRS'ye göre düzenlemeye başlamışlardır. Türkiye de topluluğa aday ülke olarak IAS/IFRS'yi benimsemi ve uygulama yönünde adımlar atmıştır. Bu çerçevede, 1999 yılında Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kurulmuş, 2002 yılında aktif olarak çalışmaya başlamıştır (Tenker ve Tetik 2007, 466). Türkiye’de 2006 yılından itibaren banka ve sigorta şirketleri ile halka açık şirketler UMS/UFRS ile tam uyumlu TMS/TFRS uygulamaktadırlar (**Çankaya ve Hatipoğlu 2011, 62**).

Yeni Türk Ticaret Kanunu’nun da öngördüğü üzere şirketler 01.01.2013 tarihinden itibaren muhasebe uygulamalarında TMS/TFRS'yi kullanacaklardır. Kanunun 65’inci maddesinde; muhasebe defterlerinin muhasebe standartlarına uygun olarak tutulmasını öngörölmekte ve kanunun 88’inci maddesinde şu ifade kullanılmaktadır: “...gerçek ve tüzel kişiler gerek ticarî defterlerini tutarken, gerek münferit ve konsolide finansal tablolarını düzenlerken, Türkiye Muhasebe Standartlarına, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara aynen uymak ve bunları uygulamak zorundadırlar”.

4.LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

UMS/UFRS'nin benimsenme ve uygulama sonuçlarıyla ilgili çeşitli araştırma ve çalışmalar yapılmıştır. Romir Monitoring adındaki araştırma kuru-

munun 2007 yılında Rusya’da meslek mensupları, muhasebe bilgisi kullanıcıları, eğitimci ve öğrenciler üzerinde yaptığı bir araştırmaya göre, UMS/UFRS’nin uygulanmasındaki sorunlar; uygulamayı zorunlu kılan yasal düzenlemelerin olmaması, eğitim eksikliği ve insan kaynaklarıyla ilgili eksiklikler olarak tespit edilmiştir (Romir 2007, 6). Hindistan’da UMS/UFRS’nin benimsenme ve uygulama sürecinde karşılaşılan sorunlardan en önemlileri; eğitim sorunu, bilgi kullanıcılarının farkındalık eksikliği, mevcut yasal düzenlemeler olarak ifade edilmiştir (Poria 2009, 3-4).

Batı Akdeniz Bölgesi’nde yapılan bir araştırmaya göre meslek mensuplarının büyük bir kısmının standartlar konusunda eğitimleri yeterli olmayıp eğitim kurumları da bu konuda istenen düzeyde çalışma yapmamaktadır (Bekçi 2007, 27-40). 2008 yılında meslek mensuplarına yapılan bir araştırmada katılımcıların % 50’ye yakın bölümü standartlara ilişkin orta düzeyde bilgi sahibi olduklarını belirtmiştir. Standartların uygulamasında yaşanan en önemli engel sorusuna katılımcıların % 48’i eğitim düzeyi olarak cevap vermiştir (Evcı 2008, 157-165).

Kobiler için UFRS taslağının muhasebe mensupları tarafından algılanışı üzerine İstanbul’da yapılan bir araştırmaya göre; düzenleyici kuruluşların çalışmaları konusunda meslek mensuplarının görüşü dikkat çekicidir. TMSK’nın konu ile ilgili çalışmalarını yeterli görmeyen meslek mensupları, TMSK’nın standartları belirlerken UMS/UFRS yanında Türkiye ekonomisi ve işletmelerinin yapısını da düşünmesi gerektiğini belirtmektedir. Araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde muhasebe standartları konusunda bilgi yetersizliği ve eğitim ihtiyacının olduğu görülmektedir (Ülkü 2008, 76). Muhasebe öğrenimi gören öğrencilerin TMS/TFRS hakkındaki farkındalıklarına yönelik yapılan bir araştırmaya göre, muhasebe eğitimi gören öğrencilerin TMS/TFRS ile ilgili farkındalıkları büyük ölçüde kendi bireysel ilgi ve gelecek planlarından kaynaklanmaktadır (Dalğar vd. 2011, 229).

Muhasebe standartlarının uygulanabilirliğini etkileyen faktörlerin meslek mensuplarınca değerlendirilmesine yönelik yapılan bir araştırma sonuçlarına göre, Türkiye’de UMS/UFRS’yi benimseme ve uygulama sürecinde meslek mensuplarının beklentilerini etkileyen en önemli unsurlar; standartlara ilişkin eğitim sorunu, mevcut standartlar setinin KOBİ’lere uygun olmayışı, bu standartların yazılış şekli ve çevirisinden kaynaklanan sorunlar ve kültürel faktörler olarak belirlenmiştir (Çankaya ve Hatipoğlu 2011, 83).

5. ALAN ARAŞTIRMASI

5.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu araştırmanın amacı Antalya ve Alanya’da faaliyet gösterip Serbest Mu-

hasebeci ve Mali Müşavirler Odasına kayıtlı olan meslek mensuplarının (Serbest Muhasebeci-SM, Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavir-SMMM) muhasebe standartlarına bakış açılarını değerlendirmek ve uygulama sürecine ne kadar hazır olduklarını değerlendirmektir.

Bu amacı gerçekleştirme üzere meslek mensuplarına bir anket yapılmıştır. Söz konusu anket ilgili odaların elektronik veri sisteminden elektronik posta yoluyla gönderilmiştir. Bu anket, meslek mensuplarının demografik durumu, muhasebe standartları konusundaki bilgi düzeyini uygulama sürecinde yaşadıkları veya yaşayacakları sorunları ve konuya ilişkin beklenti ve önerileri içeren sorulardan oluşmaktadır.

5.2. Araştırmanın Evreni, Örneklem Seçimi ve Sonuçların Değerlendirilmesi

Araştırmanın evreni Antalya ve Alanya Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odalarına kayıtlı meslek mensuplarıdır. Toplam meslek mensubu sayısı 3089 olup, bunun 2615'i Antalya odasına kayıtlıdır. Bu meslek mensuplarının 2209 tanesi SMMM, 406 tanesi de SM unvanına sahiptir. Alanya odasına kayıtlı meslek mensubu sayısı ise 474 olup 379 tanesi SMMM, 95 tanesi de SM'dir.

Tesadüfi örneklem olarak seçilen 1.000 meslek mensubunun tamamına elektronik posta yoluyla ulaşılmıştır. Geri dönen anket sayısı 250 olup geri dönüş oranı yüzde 25 olarak gerçekleşmiştir. Ankete dönüş yapanların 16 tanesi Alanya odasına 236 tanesi ise Antalya odasına kayıtlı meslek mensubudur.

Meslek mensuplarının muhasebe standartlarına bakış açılarının değerlendirilmesi ile ilgili sorularda beşli likert ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde "SPSS 14" istatistik programı kullanılmıştır. Analizde frekans dağılımları tespit edilmiştir. Araştırmanın güvenilirlik analizi 0,77 olarak çıkmıştır. Bu oran sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda yüzde 70 olarak yeterli görülen oranın üzerindedir (Cronbach's Alpha: 0,777, N of Items: 23).

5.3. Araştırmanın Bulguları

Ankete katılan meslek mensuplarının demografik özelliklerine ilişkin elde edilen sonuçlar Tablo1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Ankete Katılanların Demografik Özellikleri

	Sayı	Yüzde
<i>Katılımcıların Mesleki Unvanı</i>		
SM	85	34,00
SMMM	165	66,00
<i>Katılımcıların Meleklerindeki Hizmet Yılları</i>		
0-5 Yıl	34	13,60
6-10 Yıl	84	33,60
11-15 Yıl	74	29,60
16-20 Yıl	35	14,00
21 Yıl ve Üzeri	23	9,20
<i>Katılımcıların Yaş Dağılımı</i>		
20-34 Yaş	40	16,00
35-44 Yaş	99	39,60
45-54 Yaş	76	30,40
55 Yaş ve Üzeri	35	14,00
<i>Katılımcıların Cinsiyeti</i>		
Kadın	103	41,20
Erkek	147	58,80
<i>Çalışanların Bağlı Bulunduğu Oda</i>		
Antalya	234	93,60
Alanya	16	6,40
<i>Toplam</i>	<i>250</i>	<i>100,00</i>

Tablodan da görüldüğü gibi ankete katılanların yüzde 34,00'ü SM, yüzde 66,00'sı da SMMM'dir. Meslek mensupları genelde 5-15 yıllık tecrübeye sahiptirler. Araştırmaya katılanların yüzde 13,60'ı 0-5 yıl, yüzde 33,60'ı 6-10 yıl, yüzde 29,60'ı 11-15 yıl, yüzde 14,00'ü 16-20 yıl ve yüzde 9,20'si de 21 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahiptirler. Katılımcıların yaş ortalaması 35-55 yaş aralığındadır. Bulgulara göre meslek mensuplarının yüzde 16,00'si 20-34 yaş, yüzde 39,60'ı 35-44 yaş, yüzde 30,40'ı 45-54 yaş ve yüzde 14,00'ü de 55 ve üzeri yaşa sahiptir. Katılımcıların cinsiyet dağılımı birbirine yakın olup kadınların oranı yüzde 41,20, erkeklerin oranı ise yüzde 58,80'dir. Ankete katılan meslek mensuplarının yüzde 93,60'ı Antalya odasına kayıtlı iken, Alanya odasına kayıtlı olanların oranı yüzde 6,40'dır.

Ankette meslek mensuplarına muhasebe standartlarına tabi mükellefi bulunup bulunmadığı sorulmuştur. Elde edilen sonuçlar meslek mensuplarının yüzde 77,20'sinin muhasebe standartlarına tabi mükellefi bulunmadığını, yüzde 22,80'inin de bulunduğunu göstermektedir. Muhasebe

standartlarına tabi mükellefi bulunan meslek mensuplarının uygulama sürecinde karşılaştığı sorunlar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Muhasebe Standartları Uygulamaları Sürecinde Yaşanan Sıkıntılar

	Sayı	Yüzde
Bilgi Eksikliğinden Kaynaklanan Sıkıntılar	13	5,20
Kavram Karışıklığından Kaynaklanan Sıkıntılar	15	6,00
Ek Yük ve Sorumlulukların Doğurduğu Sıkıntılar	21	8,40
Gereksinimlerin Tam Olarak Giderilmemesinden Kaynaklanan Sıkıntılar	17	6,80
Herhangi Bir Sıkıntı İle Karşılaşmıyorum	6	2,40
İşaretlememiş	178	71,20
<i>Toplam</i>	<i>250</i>	<i>100,00</i>

Tablo incelendiğinde; meslek mensuplarının karşılaştığı sıkıntılar; bilgi eksikliğinden kaynaklanan sıkıntılar, kavram karışıklığından kaynaklanan sıkıntılar, ek yük ve sorumlulukların doğurduğu sıkıntılar, gereksinimlerin tam olarak giderilmemesinden kaynaklanan sıkıntılar olarak özetlenebilir.

2005 yılında borsada işlem gören şirketler için başlayan muhasebe standartları uygulama süreci henüz zorunlu olarak tüm işletmeler için başlamamıştır. Çalışmanın literatür kısmında detaylı olarak açıklandığı gibi, 01.01.2013 yılından itibaren muhasebe standartları uygulaması başlamış olacaktır. Bu konuda meslek mensuplarının kendilerini sürece ne kadar hazır hissettikleri ve konu hakkında ne kadar bilgili oldukları sorulmuş ve elde edilen sonuçlar Tablo 3’de özetlenmiştir.

Tablo 3: Meslek Mensuplarının Muhasebe Standartları Hakkındaki Bilgi Seviyesi

<i>Muhasebe Standartları Hakkındaki Bilgi Seviyesi</i>		<i>UMS</i>	<i>UFRS</i>	<i>TMS</i>	<i>TFRS</i>
Çok Az	Sayı	49	26	29	31
	Yüzde	19,60	10,40	11,60	12,40
Az	Sayı	110	94	92	84
	Yüzde	44,00	37,60	36,80	33,60
Orta	Sayı	80	121	110	115
	Yüzde	32,00	48,00	44,00	46,00
İyi	Sayı	11	9	17	18
	Yüzde	4,40	3,60	6,80	7,20
Çok İyi	Sayı	-	-	2	2
	Yüzde	-	-	0,80	0,80

Tabloya göre meslek mensupları gerek uluslararası gerekse ulusal muhasebe standartları konusunda bilgilerini oldukça yetersiz görmektedirler. Standartlar konusunda bilgilerinin iyi ve çok iyi olarak tanımlayan meslek mensubu sayısı yok denecek kadar azdır.

Tablo olarak verilmemekle birlikte araştırmanın diğer sonuçlarına göre; meslek mensuplarının yüzde 1,20'si muhasebe standartlarını basit, yüzde 13,20'si anlaşılır ve uygulaması kolay, yüzde 41,20'si zor, yüzde 36,80'i karmaşık ve uygulaması zor olarak tanımlamaktadır. Yüzde 7,60'ı ise bu konuda bir fikir açıklamamıştır. Meslek mensuplarına ofislerinde muhasebe standartlarının getireceği değişiklikler konusunda herhangi bir hazırlık çalışması yapıp yapmadıkları sorulmuştur. Elde edilen sonuçlar, meslek mensuplarının yüzde 92,40'ının böyle bir çalışmayı henüz yapmadığını göstermektedir. Meslek mensuplarına göre; muhasebe standartları uygulama süreci başladığında karşılaşacakları en büyük sıkıntılar; eğitim eksikliği (yüzde 41,00), vergi sistemine uymayan düzenlemelerin varlığı (yüzde 22,00), olayın maliyeti (yüzde 15,00), iç ve dış raporlamanın uyumsuzluğu (yüzde 15,00) ve tekdüzen muhasebe sistemi (yüzde 7,00) dir.

Anketin son bölümünde meslek mensuplarının muhasebe standartları uygulamalarının geleceğine bakış açılarını değerlendirmek üzere 20 önermeden oluşan sorular soruldu. Bu önermeler; "1- TMS ve TFRS genel bilgileri ve uygulamaları hakkında gerekli donanıma sahip olduğumu düşünüyorum ve kendimi yeterli buluyorum. 2- Mesai arkadaşlarımla TMS ve TFRS genel bilgileri ve uygulamaları hakkında gerekli donanıma sahip olduğumu düşünüyorum. 3- Genel olarak TMS ve TFRS uygulamaları hakkında soru işaretlerim bulunmaktadır. 4- Meslektaşlarımla TMS ve TFRS hakkındaki bilgi düzeyimin benden daha iyi olduğuna inanıyorum. 5- Türkiye'deki tüm işletmelerin TMS ve TFRS uygulamalarına geçmesi için gerekli şartların yeterli olgunluğa eriştiğine inanıyorum. 6- TMS ve TFRS uygulamalarına geçişte zorlanacağımı hiç sanmıyorum. 7- Antalya'da (Alanya'da) TMS ve TFRS uygulamalarına geçişte sorun yaşanacağını düşünmüyorum. 8- Türkiye genelinde TMS ve TFRS uygulamalarında sıkıntı yaşanacağına dair endişelerim var. 9- TMS ve TFRS uygulamalarına geçilmeden önce muhasebe meslek elemanlarına yeterince bilgi verildiğini düşünüyorum. 10- Meslek elemanlarının uygulamalar hakkında yeterli pratiği olmadığını düşünüyorum. 11- Muhasebe standartlarının tüm işletmeler için uygulanmasının gereksiz olduğunu düşünüyorum. 12- Muhasebe standartları uygulaması meslek mensuplarının iş yükünü arttıracaktır. 13- Muhasebe standartları için hazır değilim ancak zaman yaklaştıkça kendimi hazırlayacağımı dü-

şünüyorum. 14- TMS ve TFRS hakkındaki eksiklerimi gidermek için eğitim almayı planlıyorum. 15- TMS ve TFRS kullanımı işletmelerin denetimlerini kolaylaştıracaktır. 16- TMS ve TFRS uygulanmasına yönelik hizmet veren firmaların sayısı yeterlidir. 17- Şirketlerin iç kontrol sistemi TMS ve TFRS uygulanması için yeterlidir. 18- Mevcut muhasebe programları ile TMS ve TFRS'ye uygun raporlama ve kayıtlama yapılabileceğini düşünüyorum. 19- Muhasebe uygulamalarında temel alınan vergi yasalarımız TMS ve TFRS ile uyum içindedir. 20- TMS ve TFRS'de yapılan açıklamalar uygulama için yeterli seviyededir”, şeklinde oluşturulmuştur. Meslek mensuplarının bu önermelere katılma dereceleri incelenmiş olup elde edilen sonuçlar Tablo 4'de özetlenmiştir.

Tablo 4: Meslek Mensuplarının Muhasebe Standartları Uygulamasına Bakış Açıları

İfadeler	Katılma Derecesi												Ortalama	Standart Sapma
	1		2		3		4		5		Top.			
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
1	24	9,60	83	33,20	62	24,80	66	26,40	15	6,00	250	100,00	2,80	1,09
2	22	8,80	51	20,40	94	37,60	75	30,00	8	3,20	250	100,00	2,90	0,90
3	5	2,00	18	7,20	87	34,80	118	47,20	22	8,80	250	100,00	3,50	0,80
4	17	6,80	34	13,60	97	38,80	79	31,60	23	9,20	250	100,00	3,20	1,00
5	30	12,00	53	21,20	93	37,20	59	23,60	15	6,00	250	100,00	2,90	1,00
6	8	3,20	39	15,60	101	40,40	82	32,80	20	8,00	250	100,00	3,20	0,90
7	20	8,00	50	20,00	84	33,60	81	32,40	15	6,00	250	100,00	3,00	1,00
8	3	1,20	30	12,00	66	26,40	117	46,80	34	13,60	250	100,00	3,60	0,90
9	24	9,60	49	19,60	71	28,40	75	30,00	31	12,40	250	100,00	3,10	1,10
10	3	1,20	37	14,80	77	30,08	95	38,00	38	15,20	250	100,00	3,50	0,90
11	16	6,00	30	12,00	64	25,60	116	46,40	25	10,00	250	100,00	3,40	1,00
12	6	2,40	21	8,40	75	30,00	104	41,60	44	17,60	250	100,00	3,60	0,90
13	3	1,20	20	8,00	71	28,40	118	47,20	38	15,20	250	100,00	3,60	0,80
14	3	1,20	26	10,40	79	31,60	103	41,20	39	15,60	250	100,00	3,60	0,90
15	3	1,20	11	4,40	75	30,00	127	50,80	34	13,60	250	100,00	3,70	0,80
16	20	8,00	51	20,40	82	32,80	72	28,80	25	10,00	250	100,00	3,10	1,00
17	20	8,00	49	19,60	64	25,60	96	38,40	21	8,40	250	100,00	3,20	1,00
18	15	6,00	32	12,80	78	31,20	94	37,60	31	12,40	250	100,00	3,30	1,00
19	18	7,20	33	13,20	99	39,60	78	31,20	22	8,80	250	100,00	3,20	1,00
20	19	7,60	51	20,40	80	32,00	89	35,60	11	4,40	250	100,00	3,00	1,00

(Ölçek Değerleri; 1- Kesinlikle Katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3- Kararsızım, 4- Katlıyorum, 5- Tamamen Katlıyorum).

Tablo 4'den de görüldüğü gibi meslek mensuplarının muhasebe standartları uygulamalarının geleceğine ilişkin bakış açıları genel olarak değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşmak mümkündür.

- ✓ Meslek mensupları TMS ve TFRS genel bilgileri ve uygulamaları hakkında gerekli donanımına sahip oluklarına ait önerme dengeli dağılmaktadır.
- ✓ Meslek mensupları mesai arkadaşlarının TMS ve TFRS genel bilgileri ve uygulamaları hakkında gerekli donanımına sahip olduğu konusundaki görüşe kararsız kalmışlardır.
- ✓ Meslek mensupları genel olarak TMS ve TFRS uygulamaları hakkında soru işaretlerinin bulunduğunu düşünmektedir.
- ✓ Meslektaşların TMS ve TFRS hakkındaki bilgi düzeyinin kendisinden daha iyi olduğuna inanmaktadır önermesi dengeli dağılmaktadır.
- ✓ Meslek mensupları Türkiye'deki tüm işletmelerin TMS ve TFRS uygulamalarına geçmesi için gerekli şartların yeterli olgunluğa eriştiğine inanmamaktadır.
- ✓ TMS ve TFRS uygulamalarına geçişte zorlanacaklarını düşünmektedir önermesi dengeli dağılmaktadır.
- ✓ Meslek mensupları Antalya'da (Alanya'da) TMS ve TFRS uygulamalarına geçişte sorun yaşanacağını düşünmemektedir.
- ✓ Meslek mensupları Türkiye genelinde TMS ve TFRS uygulamalarında sıkıntı yaşanacağına dair endişe taşımaktadır.
- ✓ Meslek mensupları TMS ve TFRS uygulamalarına geçilmeden önce muhasebe meslek elemanlarına yeterince bilgi verildiğini düşünmektedir.
- ✓ Meslek mensupları meslek elemanlarının uygulamalar hakkında yeterli pratiğe sahip olmadığını düşünmektedir.
- ✓ Meslek mensupları muhasebe standartlarının tüm işletmeler için uygulanmasının gereksiz olduğunu düşünmektedir.
- ✓ Meslek mensupları muhasebe standartları uygulamasının meslek mensuplarının iş yükünü arttıracığını düşünmektedir.
- ✓ Meslek mensupları muhasebe standartları için hazır olmadığını ancak zaman yaklaştıkça kendini hazırlayacağını düşünmektedir.
- ✓ Meslek mensupları TMS ve TFRS hakkındaki eksiklerini gidermek için eğitim almayı planlamaktadır.

- ✓ Meslek mensupları TMS ve TFRS kullanımının işletmelerin denetimlerini kolaylaştıracağını düşünmektedir.
- ✓ Meslek mensupları TMS ve TFRS uygulanmasına yönelik hizmet veren firmaların sayısının yeterli olmadığını düşünmektedir.
- ✓ Meslek mensupları şirketlerin iç kontrol sisteminin TMS ve TFRS uygulanması için yeterli olduğunu düşünmektedir.
- ✓ Meslek mensupları mevcut muhasebe programları ile TMS ve TFRS'ye uygun raporlama ve kayıtlama yapılabileceğini düşünmektedir.
- ✓ Meslek mensupları muhasebe uygulamalarında temel alınan vergi yasalarının TMS ve TFRS ile uyum içinde olduğunu düşüncesi konusunda kararsızdır.
- ✓ Meslek mensupları TMS ve TFRS'de yapılan açıklamaların uygulama için yeterli seviyede olduğunu düşünmektedir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Meslek mensuplarının muhasebe standartları konusundaki bilgi seviyesi sınırlı düzeydedir ve genelde düşüktür. Muhasebe standartları zor, karmaşık ve uygulaması zor olarak algılanmaktadır. Uygulama sürecinde kavram karmaşıklığı, bilgi eksikliği, kendilerine yüklenen ek sorumlulukların fazla olması ve geleneksel vergi muhasebesinden kopmanın yavaş olması nedeniyle çeşitli sıkıntılar yaşanabilecektir. Elde edilen bulgular çerçevesinde muhasebe meslek mensupları tarafından muhasebe standartları ve diğer güncel mevzuat sürekli izlenmeli, meslek mensupları muhasebe standartları konusundaki bilgi seviyesini arttırmak için gerekli eğitim programlarına katılmalı, muhasebe sürecinde kurumsallığın sağlanması ve sektör uzmanlığının artırılması amacıyla ortaklık yapıları artırılmalıdır.

Finansal tabloların işletmenin gerçek durumunu yansıtması, muhasebeden beklenen bilgi sistemi olma özelliği muhasebe standartlarının uygulama sürecinde kabul edilmesi ile mümkün olacaktır. Bu konuda TTK'da getirilen düzenleme ile 01.01.2013 yılında bir dönüşüm yaşanacaktır. Finansal tabloların muhasebe standartlarına uygun düzenlenip düzenlenmediğiyle ilgili bağımsız denetim görevinin de aynı kanun ile tanımlanmış olması son derece önemlidir. 02 Kasım 2011 tarih ve 28103 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ile bağımsız denetimde köklü değişiklikler yapılmış ve bağımsız denetim sistemi yeniden tasarlanmıştır. Muhasebe ve denetim standartları ile gözetim

görevinin tek bir kurumda birleştirilmiş olması olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu kurum ile denetim ve gözetim sistemi daha fonksiyonel hale gelecektir. Dünya uygulamaları incelendiğinde yıllardır eksikliği hissedilen kamu gözetim otoritesinin belirlenmiş olması Türkiye’de denetim mesleğinin gelişimi açısından önemli bir gelişme olmuştur.

KAYNAKÇA

AĞCA A., AKTAŞ R., (2007) “Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama (IAS/IFRS) Standartları İMKB’de Yer Alan Firmaların Tablolarını Nasıl Etkiledi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 18.

BEKÇİ İ., (2007) “ Muhasebe Meslek Mensuplarının Türkiye Muhasebe Standartları Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı:22, s.27-40.

CHUA W.F., TAYLOR S.L., (2008) “The Rise and Rise of IFRS: An axamination of IFRS Diffusion”, J. Account. PublicPolicy 27.

ÇANKAYA F.,HATİPOĞLU O., (2011) “ Türkiye’de Uluslararası Muhasebe Standartları’ nın Uygulanabilirliğini Faktörlerin Meslek Mensuplarınca Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma”, International Journal of Economic and Administrative Studies, Year:4, Number 7.

DAMANT D., (2003) “Accounting Standards-A New Area”, BalanceSheet, Vol:11, No:1.

DALĞAR H., ÇELİK İ., MORTAŞ M., (2011) “ Muhasebe Eğitimi Gören Öğrencilerin TMS/TFRS Hakkındaki Farkındalıklarına Hakkındaki Farkındalıklarına Yönelik Bir Araştırma”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.16, S.1.

EVCİ S., (2008) Türkiye Muhasebe (Finansal Raporlama) Standartları ve Uygulanmasında Yaşanan Sorunlar, Yüksek Lisans Tezi, GÜ, SBE, Ankara.

GÜCENME GENÇOĞLU, Ü.,(2011) www.muhasabetr.com, 15:20.

İBİŞ C., ÖZKAN S., (2010) “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS)’na Genel Bir Bakış”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:74.

ÖZKAN S., ERDENER ACAR E., (2010) “ Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarının Finansal Tablolar Analizi Üzerindeki Etkilerine Genel Bakış”, Mali Çözüm, Sayı:97.

PORIA, V.S., (2009) “IFRS Implementation and Challenges in India” Maharashtra Economic Development Council-MEDC, Monthly Economic Digest, www.gtgifrs.com.

ROMIR (2007) Monitoring Research Holding, "Accounting Reform-Complex Survey Result", www.accountingreform.com.

SALTOĞLU M., (2005) "Uluslararası Finansal Raporlamanın Geleceğine Yön Veren Gelişmeler", Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt:7, Sayı:1.

TENKER N., TETİK N., (2007) "Accounting in Turkey, yesterday and today", Global Business and Economics Review, Vol.9, No.4.

ÜLKÜ S., (2008) KOBİler için UFRS Taslağının Muhasebe Mesleği Mensupları Tarafından Algılanışına Yönelik Bir Araştırma- İstanbul Örneği, Yüksek Lisans Tezi.

YALKIN Y.K., DEMİR V., DEMİR D., (2006) "Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Türkiye'de Finansal Raporlama Standartlarının Gelişimi", Dünya Muhasebe Kongresi.

WONG P., (2004) "Challenges and Successes in Implementing International Standards: Achieving Convergence to IFRS and ISAs", Report, IFAC (International Federation of Accountants), www.iasplus.com.

www.uzmanmuhasebe.org/ufrs, 17.12.2011, 20:30

Türk Ticaret Kanunu

KÂRPAYI VERİMİ ÜZERİNE BİR LİTERATÜR TARAMASI*

Yrd. Doç. Dr. Eymen GÜREL**

ÖZET

Halka açık işletmelerin belirledikleri kâr payı politikaları yatırımcı üzerinde oldukça etkilidir. Yatırımcılar alma ya da satma kararlarını verirken bu beklenti onlara yol gösterebilir. Bu çalışmada kârpayı verimi kavramı ele alınarak işletmelerin kar payı dağıtım politikalarının, hisse senedi getirileri üzerindeki etkileri teorik olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu konuda yerli ve yabancı literatürde yapılan çalışmalar ve çalışmaların sonuçları tarihi bir sıralama ile özetlenmiştir.

Keywords: Dividend Yield, Investor Decisions, Dividend Policy

Jel Kodları: M 10, G 25

A LITERATURE REVIEW ON THE SUBJECT OF DIVIDEND YIELD

ABSTRACT

Dividend policies of publicly held companies have significant influence on the investor. This expectation may guide them when they make buying and selling the decisions. This study deals with the notion of dividend yield and seeks to conceptually appreciate impact of dividend policies on stock return. The literature regarding the topic has been reviewed and listed in historical order.

Anahtar Kelimeler: Kârpayı verimi, Yatırımcı kararları, Kârpayı politikası

Jel Codes: M 10, G 25

* Bu çalışma, Ankara Üniversitesi'nde savunulan "Kâr dağıtım politikalarının etkinliği ve İMKB uygulaması" başlıklı doktora tezinin bir bölümünden derlenerek hazırlanmıştır.

** Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İ.İ.B.F., İşletme Bölümü Öğretim Üyesi. gureleymen@gmail.com

1. Giriş

Sermaye şirketlerinin temel amacı, yürütülen ticari faaliyetler sonucu kâr elde etmek ve bu yolla ortakların refahını en yüksek seviyeye çıkarmaktır. Şirketler büyüdükçe ve ortaklık yapıları değişikçe kârların paylaşımı sorunu ortaya çıkmıştır.

Küçük ve/veya aile şirketleri olarak kurulup gelişen şirketler, zaman içerisinde, birbirlerini tanımayan yerli ve yabancı ortaklara pay senetlerini ihraç eden, yönetim erkini profesyonel yöneticilere bırakan büyük işletmeler haline gelebilmekte ve çeşitli temsil sorunlarıyla karşı karşıya kalabilmektedirler.

Alternatif finansman politikaları çerçevesinde halka açılarak finansman sağlamaya çalışan şirketler için de son derece önemli olan bu temsil problemlerinin başında, elde edilen kârın paylaşımı sorunu yer almaktadır. Bir şirkete ortak olarak, birikimlerini risksiz bir yatırım aracı yerine, riskli bir yatırım aracına yönlendiren pay sahiplerinin beklentisi aşırı getiri elde edebilmektir. Teorik olarak bunun tek bir yolu vardır;

Aşırı Getiri = (Sermaye Kazancı+Kâr Payı)-Risksiz Faiz Oranı

Aşırı getirinin pozitif olabilmesi için, sermaye kazancı ile kar payı kazancı oranları toplamının risksiz faiz oranından fazla olması gereklidir. Bu sebeple yöneticilerin, ortakların çıkarını gözeterek şekilde karar vermesi beklenmektedir. Sermaye kazancı ve/veya kâr payı kazancını en yüksek seviyeye çıkarmak isteyen bir yöneticinin göz önünde bulundurması gereken etkenler çok çeşitlidir; yasal kurallar, geleceğe ait belirsizlikler, konjektürel dalgalanmalar, yatırım fırsatları, yatırımcının tercihi ve benzerleri.

Tüm bu değişken koşullar dönem sonu elde edilebilecek kâr için yöneticiye başlıca iki alternatif sunar; otopfinansmanla kârı yüksek verimli yatırımlara aktarmak, ya da kârı dağıtmak. İlk durumdaki yatırımcı tipi, kârını yatırımlara dönüştüren işletmenin gelecekteki değerinin elde edeceği kâr payından daha yüksek sermaye kazancı getireceği beklentisi içindedir. İkinci durumda ise, yatırımcılar “eldeki bir kuş daldaki iki kuştan iyidir” düşüncesi ile kârı hemen elde etmek ister. İşletme finansmanı kuramının başlıca tartışma konularından biri de yöneticinin, yatırımcıların beklentilerini de göz önünde bulundurarak, hangi alternatifi tercih etmesi gerektiği üzerinedir. Bu kararın verilmesi bir çok değişkene dayanıyorsa, elbette sonuç bu değişkenlerin ağırlığına göre farklılık gösterecektir. Dolayısıyla, bu sorunun mutlak bir yanıtı yoktur. Ancak, seçilen tercihlerin sonuçları geçmiş veriler yardımı ile ortaya konulup, tahminlerde bulunulabilir.

Bu çalışma, kârlarını dağıtma, ya da dağıtmama yönünde karar alan firmaların almış oldukları bu kararının hisse senedi getirileri üzerinde nasıl

bir etkisi olabileceğini literatüre dayandırarak açıklamaya çalışmaktadır. Bu amaçla yerli ve yabancı literatürdeki konuyla ilgili temel makaleler ile elde edilen sonuçları kısaca özetlenmeye çalışılmıştır.

2. Kâr Payı Verimi

Kâr payı dağıtma, ya da dağıtmama kararının şirketin piyasa değeri üzerinde doğrudan bir etkisinin bulunduğu finansman yazınında genel olarak kabul edilmektedir. Bir şirketin piyasa değeri hisse senedi adedi ile hisse senedi fiyatının çarpımı sonucunda elde ediliyorsa bu denklemde kâr payı dağıtım kararının hisse senedi fiyatı üzerindeki etkisinin ortaya konması gerekmektedir.

Kâr payı verimi kavramı temel olarak bu ilişkiyi açıklamaya dönük bir oran olarak kullanılmaktadır. Belli bir dönem aralığında hisse başına düşen nakit kâr payı ile hissenin elde edilmiş maliyeti arasındaki ilişkiye kâr payı verimi denir.

Kâr payı verimi, bir hisse senedine yapılan yatırımdan belirli bir dönem sonunda elde edilen kâr payı getirisini yüzdesel olarak ortaya koymaktadır. Kullanım amacı, geçmiş verilerden yararlanarak aynı kâr payı politikaları istikrarlı bir biçimde izlenmeye devam ederse yatırımcıların gelecekte elde edebilecekleri getirilere dair bir trend ortaya çıkarmaktır.

Bir yatırımcının beklentisi, belli bir dönem için oluşturacağı portföyün getirisinin dönem sonunda risksiz faiz oranının üzerinde bir getiri sağlamasıdır. Bir portföy, eğer hisse senedi ve/veya tahvilden oluşuyorsa beklenen getiri oranını hesap etmek için kullanılacak temel formül aşağıdaki gibi olacaktır:

$$r = \frac{Div_1 + (P_1 - P_0)}{P_0} \text{ veya } r = \frac{Div_1}{P_0} + \frac{P_1 - P_0}{P_0}$$

Burada:

r = Beklenen getiriyi,

Div_1 = Dönem sonu kâr payını,

P_0 = Menkul kıymetin alış maliyetini,

P_1 = Menkul kıymetin dönem sonu fiyatını,

g = Büyüme oranını

göstermektedir.

Portföyün beklenen getirisinin hesaplanmasında dikkate alınan değişkenlerden biri kâr payıdır. Bu temel denklemden yola çıkarak, formül aşağıdaki gibi yazılabilir (Braley 1997:130):

$$r = \frac{Div_1}{P_0} + g$$

r= Kâr Payı Verimi+ Büyüme Oranı

Bu temel denklemden hareketle, yatırımın beklenen getirisi hesaplanırken iki değişkenin dikkate alınması gerekmektedir: kâr payı verimi ve büyüme oranı. Büyüme oranı yukarıda da gösterildiği gibi bir senedin veya tahvilin alım ve satımı sırasında ortaya çıkan sermaye kazancı veya zararıdır. Kâr payı verimi oranı ise yapılan yatırımdan dönem sonunda elde edilecek olan kâr payı miktarının yatırım tutarına bölünmesidir. İkisi de, yüzdesel bir sonuç ortaya koymakta ve bu iki değer toplandığında yatırım sonucu beklenen getiri oranı bulunmaktadır.

Kâr payı verimi ile ilgili yapılan temel çalışmalarda hisse senedinin geçmiş on iki ayda nakit olarak dağıttığı hisse başına kâr payı miktarlarının toplanması ve bu tutarın hisse senedinin on üç ay önceki fiyatına bölünmesi formülü esas alınmıştır (Keim: 1985, Gombala ve Liu: 1993, Şen: 1999, Thomas vd:2004).

$$DY_t = (1/P_{t-13}) \sum_{t-13}^{t-1} DPS_t$$

Burada:

DY_t = t ayındaki kâr payı verimini,

DPS_t = t ayındaki hisse başına düşen kâr payı miktarını,

P_{t-13} = t-13 ayında hisselerin piyasa fiyatını göstermektedir.

Kâr payı veriminin bu tanımı, yapılan çalışmalarının çoğunda benzer şekilde kullanılmaktadır. Ancak, bazı çalışmalarda, paydada P_{t-13} yerine P_{t-12} veya P_{t-1} kullanıldığına rastlanmaktadır. Bu durum farklı bakış açılarından kaynaklanmaktadır: P_{t-1} kullanımı, İngiltere’de kâr payı verimi kavramından anlaşılan ile birebir örtüşmekle birlikte, Financial Times’ın kâr payı verimi için kullandığı tanıma da uymaktadır (Naranjo, 1998:2031 ve Thomas, 2000:263). Öte yandan, denklemden paydada P_{t-13} veya P_{t-12} kullanımı ABD araştırmalarına dayanmakta olup, bu tanım gelecekle ilgili getirinin daha iyi ölçülmesi imkânı sağlamaktadır (Blume, 1980). Türkiye’de kâr payı verimi konusunda yapılmış olan çalışmalarda da paydada (P_{t-3}) kullanılmıştır (Şen:1999, Şen ve Sevil:2001). Ancak şunu belirtmek gerekir ki, hem ABD’de hem de İngiltere’de yapılan deneysel araştırmalar, her iki tanımın da (P_{t-12} veya P_{t-13}) benzer sonuçlar verdiğini göstermektedir.

(Keim, 1985:476 ve Thomas vs.,1998:409). Kâr payı verimi ile ilgili yazılan temel makalelerden birinde paydada P_{t-12} (Thomas, 2000:263) olsa da aynı yazarın daha sonraki yıllarda yaptığı çalışmasında, paydada P_{t-12} yerine P_{t-13} 'ü tercih etmesi (Thomas, 2004:1363), Keim (1985:476) ve Gombala'nın (1993b:141) çalışmalarıyla da uyumludur.

3. Kâr Payı Verimi İle İlgili Yapılan Temel Çalışmalar

Kâr payı verimi ile riske göre düzeltilmiş getiri arasındaki ilişkiye dair ilk çalışma Brennan tarafından 1970 yılında yapılmıştır. Çalışmanın bu kısmında 1970 yılındaki bu makaleden başlayarak, günümüze kadar yapılmış başlıca kâr payı verimi makalelerine yer verilecektir.

3.1. 1970-1980 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar

Brennan (1970) kâr payı verimi kavramını teorik bir model ile ortaya koymuştur. Makalenin bir ülkede uygulaması ve bulguları yoktur. Brennan'nın modeli aslında "Sermaye Varlıklarını Fiyatlandırma Modeli" (SVFM)'nin bir uyarlamasıdır (Lease vd, 2000:53).

SVFM, herhangi bir menkul kıymetin beklenen getirisi ve riski arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. SVFM'inde, bir menkul kıymetin getirisi ve riski arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu, fakat menkul kıymetin getirisi ile ilişkili olan bu riskin yatırıma ilişkin toplam risk olmayıp çeşitlendirme ile giderilemeyen ve toplam riskin bir parçası olan "sistemik risk" olduğu ifade edilmektedir (Rutterford, 1993:261).

SVFM'ye göre, herhangi bir menkul kıymetin beklenen getirisi, hisse senedi piyasasının beklenen getirisinin doğrusal bir fonksiyonu olarak, aşağıdaki gibi formüle edilebilir (Higgins, 1995:315):

$$r_i = r_f + \beta(M_r - r_f)$$

Burada:

r_i ;(i) menkul kıymetin beklenen getirisini,

r_f ; Risksiz faiz oranını,

M_r ;Pazar portföyünün beklenen getirisini,

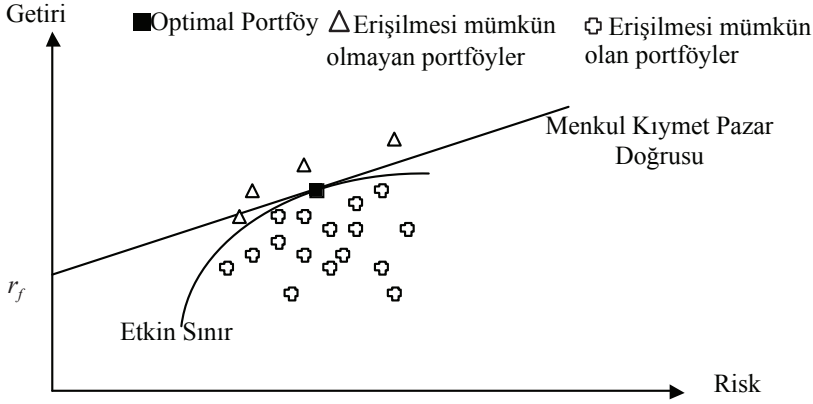
β ; Beta katsayısını,

$(M_r - r_f)$; Pazar portföyünün risk primi'ni göstermektedir.

SVFM adı ile bilinen bu denklem, aynı zamanda, Menkul Kıymet Pazar Doğrusu'nun da denklemidir. Denge durumunda herhangi bir "i" menkul kıymetin beklenen getirisi, risksiz faiz oranıyla risk priminin toplamına

eşittir. Risk primi ise, ilgili menkul kıymetin beta riski ile pazar risk priminin çarpımıdır (Korkmaz ve Ceylan, 2006:534).

Şekil 1. Menkul Kıymet Pazar Doğrusu ve Etkin Sınır Çizgisi

Kaynak: Karan, 197:2001; Öcal, 313:2006.

SVFM’de tüm yatırımcıların homojen beklentileri olduğundan, risk-getiri arasında bir denge söz konusudur. Belirli bir risk düzeyinde en yüksek getiriye sahip veya belirli bir getiri seviyesinde en düşük riske sahip portföye etkin portföy adı verilir. Şekilde, optimal portföy, etkin sınır çizgisi ile menkul kıymet pazar doğrusunun kesiştiği noktada ortaya çıkmaktadır. Etkin sınırın altında erişilebilen ancak, etkin olmayan portföyler yer almaktayken, etkin sınır üzerinde erişilmesi mümkün olmayan portföyler yer almaktadır.

Brennan’ın kâr payı verimi modeline esas aldığı SVFM’nin bazı temel varsayımları vardır. Bu varsayımlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Karan, 2001:195):

- Yatırımcılar portföylerini bir dönemlik beklenen getiriler ve standart sapmalara bakarak değerlendirirler,
- Yatırımcılar daima daha yüksek getiri beklerler. Beklenen getiriler hariç her şeyi aynı olan iki portföyden yüksek beklenen getirili olanı seçerler,
- Yatırımcılar riskten kaçarlar. Standart sapmaları hariç her şeyi aynı olan iki portföyden düşük standart sapmalı olanı seçerler,
- Bireysel varlıklar sonsuz bölünebilir, bir başka ifadeyle eğer yatırımcı çok isterse bir payın küçük bir yüzdesini bile satın alabilir,
- Yatırımcının hem ödünç verebileceği (yatırım yapabileceği) hem de borç

alabileceği bir risk oranı vardır,

- Vergiler ve işlem maliyetleri konu dışıdır.

Bu varsayımlara daha sonra aşağıdaki kabuller de eklenmiştir:

- Bütün yatırımcıların aynı ve bir dönemlik yatırım ufukları vardır,
- Risksiz oran bütün yatırımcılar için aynıdır,
- Bilgi, bütün yatırımcılar için serbest ve anında ulaşılabilir niteliktedir,
- Yatırımcıların beklentileri homojendir. Menkul kıymetlerin beklenen getirilerini, standart sapmalarını ve kovaryanslarını anlama yetenekleri aynıdır.

Brennan'ın modeline göre ise, bir hisse senedinin vergi öncesi aşırı getirisi, SVFM'de olduğu gibi sadece sistematik risk ile değil ödenen kâr paylarıyla da ilişkilidir. Vergi öncesi getirinin daha yüksek olması yatırımcılar açısından, kâr payının vergi dezavantajını giderebilmek için bir tazminat, ya da karşılıktır. Modele göre daha yüksek kâr payı verimli senetlerin fiyatı daha düşük olacaktır. Bunun dışındaki diğer etkenler aynı olacaktır (Lease vd. 2000;53).

Brennan'ın modeli aşağıdaki gibidir:

$$E(r_{it} - r_{ft}) = a_1 + a_2\beta_{it} + a_3(d_{it} - r_{ft})$$

Burada:

r_{it} = i hisse senedinin getiri oranını,

t= ilgili zamanı,

β_{it} = t döneminin sistematik riski,

d_{it} = i sendinin t dönemindeki kâr payı verimini

r_{ft} = t zamanındaki risksiz faiz oranını

göstermektedir.

Denklemin sonucuna göre, a_3 'ün pozitif olması, kâr payının vergi dezavantajına bir kanıt olarak yorumlanır. Başka bir ifade ile, yatırımcılar vergi dezavantajını telâfi etmek için yüksek kâr payı ödeyen hisse senetlerinden, yüksek vergi öncesi riske göre düzeltilmiş getiri talep ederler. Bu sayede yatırımcıların elde edecekleri kâr payı gelirleri, ödeyecekleri bireysel vergiler göz önünde bulundurulduğunda daha fazla marjinal fayda sağlayacaktır. Vergi tercihi kuramında da belirtildiği üzere yatırımcıların elde ettiği kâr

payı gelirleri üzerinden ödeyecekleri vergi oranının yüksek olduğu durumlarda kâr payı dağıtımları tercih edilmemektedir. Yatırımcılar, kâr dağıtılacaksa hisse senedinin geri satın alınması yöntemini veya kârın dağıtılmayarak yatırıma dönüştürülmesini ve sermaye kazancı ile refahlarını en yüksek seviyeye getirilmesini tercih edebilmektedir. Model, bir şirket yöneticisinin kâr payı dağıtım kararı aldığı anda yatırımcının ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurması gerektiğini ileri sürer. Bu sebeple, kâr payı dağıtmak isteyen bir yönetici, yatırımcının hak kaybına uğramadan kâr payı alabilmesi için vergi etkisini de değerlendirerek daha fazla ödeme yapmalıdır. Brennan'ın kâr payları dağıtımında vergi etkisine ve verimliliğe dair bu tespiti, takip eden yıllarda yapılacak bir çok çalışmaya yol göstermiştir.

Brennan modelinin ardından yapılan iki önemli uygulama, Black ve Scholes (1974) ile Litzenberger ve Ramaswamy (1979) tarafından yapılmıştır. Analiz sonuçlarına bakıldığında, bu uygulamalara ait sonuçların birbiri ile açık biçimde çatışmakta olduğu görülmektedir. Black ve Scholes'ün çalışması, kâr payı dağıtımlarıyla, getiri arasında herhangi bir ilişki bulamamıştır. Litzenberger ve Ramaswamy ise, getirilerin pozitif korelasyonla, kâr payı verimi ile ilgili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Black ve Scholes, hisse senetlerinden portföyler oluşturmuş ve riske göre düzeltilmiş beklenen getirilerle kâr payı verimlerinin ilişkisini test etmişlerdir. Bunu yaparken kâr payı verimini yıllık bazda değerlendirmişlerdir. Kâr payı verimi, önceki yılın ödenmiş toplam kâr payı tutarının, yıl sonu hisse fiyatına bölünmesiyle hesaplanmıştır. Gelecek dönem boyunca yüksek getiri beklentisi ile, kâr payı verimlerinin geniş bir şekilde değerlendirildiği bir hisse senedi sınıflandırması yapmışlardır. Black ve Scholes karmaşık bir metodoloji kullanarak, vergi öncesi riske göre düzeltilmiş getirisi pozitif olan, yüksek kâr payı verimli ve düşük kâr payı verimli senetler arasında bir fark olmadığını tespit etmişlerdir. Aynı zamanda, bu senetlerin, vergi sonrası riske göre düzeltilmiş getirilerinde de bir fark bulamamışlardır. Bu kanıta dayanarak, yatırımcılara portföylerini oluştururken kâr paylarını göz ardı etmelerini önermişlerdir (Black ve Scholes, 1974:21).

Litzenberger ve Ramaswamy (1979), Black ve Scholes'un çalışmasından beş yıl sonra "Sermaye varlıklarının fiyatlanmasında kâr payı ve bireysel vergilerin etkisi" başlıklı bir makale yayınlamışlardır. Brennan modelinin (1970), Litzenberger ve Ramaswamy tarafından gerçekleştirilen testi, Black ve Scholes'un (1974) testinden büyük ölçüde farklıdır. Önceki sınıflamada sadece, nakit kâr payı dağıtımı olan aylarda pozitif bir kâr payı verimi söz konusudur. Böylece, bir hisse senedi yatırımcısı için üç aylık kârını,

nakit kâr payı olarak dağıtan bir şirketin kâr payı ödenen ayda pozitif bir kâr payı verimine sahip olduğu, diğer iki ayda ise sıfır kâr payı verimine sahip olduğu kabul edilmektedir. Litzenberger ve Ramaswamy ise, diğer iki ayda da beklenen kâr payı dağıtımlarının getiri üzerinde etkili olduğunu savunmakta ve bu ayların sıfır kâr payı verimli olarak hesaplanmasını kabul etmemektedirler. Litzenberger ve Ramaswamy'ye göre kâr payı dağıtılacak aya ilişkin beklenti yaratmakta ve hisse senedi fiyatı üzerinde bu beklentinin de etkisi olmaktadır. Dolayısıyla üç aylık bir dönem için, sadece kâr payı dağıtılan ayda değil önceki iki ayda da kâr payı verimi değeri hesaplanmalı, kâr payı verimi sıfır kabul edilmemelidir.

Litzenberger ve Ramaswamy'nin testi örneklem olarak 1936-1977 yılları arasını kapsar ve üç aşamayı içerir (Lease vd. 2000;55);

Birinci aşama: Her bir senedin sistematik riski (ya da betası), her bir ay için piyasa modeli regresyonu¹ kullanılarak ayrı ayrı ölçülmüştür. Her ay için, örneklemdeki senetlerin beklenen kâr payı verimleri ölçülmüştür. Böylece, önceki çalışmalarda sadece yıllık olarak hesaplanan kâr payı verimleri aylık olarak hesaplanmıştır.

İkinci aşama: 1936-1977 arasındaki her bir ay için, ilgili ayın benzer beta ve kısa dönemli beklenen kâr payı verimlerinin değerlendirilmesi hakkında aşırı getirili senetlerin (excess stock return) kesitler arası regresyon (cross sectional regression) analizi sonuçlarını içerir.

Üçüncü aşama: Bağımsız değişken katsayılarının istatistiksel olarak önem derecesini hesaplar.

Litzenberger ve Ramaswamy testi, belirgin bir şekilde pozitif bir kâr payı verimi katsayısı ortaya koyar. Bu, kâr payının vergi üzerindeki etkisinin bir sonucu olarak, Brennan'ın modelini doğrulayan bir çalışma olarak açıklanmaktadır.

Black ve Scholes, yaptıkları ampirik çalışmada, uzun dönemde riske göre düzeltilmiş vergi öncesi getiriler ile yüksek ve düşük kâr payı verimli hisse senetleri arasında bir ilişki bulamamışlardır. Diğer bir ifade ile yatırımcılar, yüksek verimli senetlerle ilgili olarak aşırı bir uzun dönemli vergi öncesi

1 Piyasa Modeli regresyonu şöyle hesaplanmaktadır:

$$R_{ij} - R_{fi} = a_{ij} + \beta_{ij}(R_{mj} - R_{fi})\epsilon_{ij}$$

Burada:

$j = t-60, \dots, t-1$, burada R_{mj} , piyasa portföyün j dönemi boyunca getirisini,

R_{ij} hisse senedi i 'nin j dönemi boyunca elde ettiği getiri oranını,

β_{ij} hisse senedi i 'nin j dönemi boyunca hesaplanan beta katsayısını,

R_{fi} t dönemindeki risksiz faiz oranını,

ve ϵ_{ij} dönemin hata terimini göstermektedir.

riske göre düzeltilmiş getiri elde edemezler görüşünü ileri sürmektedirler. Tam tersi olarak, Litzenberger ve Ramaswamy diğer aylara oranla, kâr payı dağıtılmayan aylarda da yüksek bir vergi öncesi riske göre düzeltilmiş getiri sağlandığı sonucuna varmıştır.

3.2. 1980-1990 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar

Kâr payı verimi konusunda yapılan temel çalışmalardan biri Marshall E. Blume'a aittir. Blume'un 1980 yılında gerçekleştirdiği çalışmasında, kâr payı verimleri hesaplandıktan sonra çıkan sonuçlara göre yüksek verim oranından düşük verim oranına doğru sıralanan beş portföy oluşturulmuştur. Çalışma, kâr payı verimi temeline göre portföyler oluşturularak verim-getiri ilişkisinin ele alındığı ilk araştırmadır. Blume, New York Menkul Kıymetler Borsası'ndaki hisse senetlerinin getirileri ile kâr payı verimleri arasındaki ilişkiyi üç aylık dönemler halinde ve kesitler arası regresyon yöntemi ile incelemiştir. Örneklem dönemi 1936-1976 olarak belirlenmiş ve çalışmada daha önce özetlenen SVFM'nin temel varsayımları kabul edilmiştir. Blume, Black ve Scholes'in çalışmasındaki kâr payı verimi ölçümünün yıllık olarak yapılmasının doğru sonuçlar vermeyeceğini ileri sürerek Litzenberger ve Ramaswamy'nin modelini benimsemiştir. Blume'un bu çalışmasında Litzenberger ve Ramaswamy'nin modelinden farklı olarak sıfır kâr payı verimine sahip olan şirketleri de kukla değişken olarak kullanarak denkleme dahil etmiştir. Çalışmanın sonucunda kâr payı verimi ile hisse senedi getirileri arasında istatistiki olarak anlamlı ve doğrusal olmayan bir ilişki tespit edilmiştir (Blume, 1980:567-577).

Miller ve Scholes, Litzenberger ve Ramaswamy'nin 1979 yılında yaptığı çalışmanın sonuçlarını kabul etmediklerini, sonuçların sadece bilgi etkisini yansıttığını, 1982 yılında yayınladıkları bir çalışma ile ileri sürerler. Ayrıca Litzenberger ve Ramaswamy'nin, Brennan'ın modelini bilinçli olarak değiştirdiklerini iddia ederler. Miller ve Scholes'e göre, Litzenberger ve Ramaswamy'nin modeli, kâr payı dağıtımını duyurularını göz ardı etmektedir. Duyurular, verileri elde ettikleri Hisse Senedi Fiyatları Araştırma Merkezi tarafından (CRSP-Centre for Research in Security Prices) raporlanmamıştır. Miller ve Scholes'un temel varsayımına göre, önceki döneme göre aynı seviyede veya daha düşük oranda kâr payı dağıtılması, kârlı yatırımların olmadığını ve gelecekte kâr paylarının azalacağını ifade eden, piyasanın kötü haber olarak algıladığı bir ilandır. Kâr payı dağıtım duyurularını göz ardı eden Litzenberger ve Ramaswamy'nin modeli, dağıtım yapılmamış bir ayda kâr payı verimini hesapladığında, negatif aşırı getirinin bu olumsuz sinyalden dolayı ortaya çıkabileceğini göz ardı etmektedir. Bu

durum, Litzenberger ve Ramaswamy modelinde kâr payı verimi ile getiri arasında teknik bir pozitif kesitsel ilişki yaratabilir. Başka bir ifade ile, Miller ve Scholes'a göre ortaya konan kâr payı verimi getiri ilişkisinin açıklaması kâr payı dağıtım ilanlarından kaynaklanan sinyal etkisi olabilir (Lease vd., 200:55-56).

Litzenberger ve Ramaswamy (1982), 1940-1980 yılları arasında New York Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören şirketlerin kâr payı verimi getiri ilişkisini örneklem dönemini genişleterek yeniden test eder. Litzenberger ve Ramaswamy, sadece geçmiş bilgilere dayanarak ve kısa dönemli beklenen kâr payı verimlerinin alternatif ölçümlerini kullanarak Miller ve Scholes'un eleştirilerine yanıt verir. Bu ölçümler arasında Blume tarafından ilk kez gerçekleştirilen kâr payı verimi temeline göre portföylere ayırma ve kâr payı dağıtmayan sıfır kâr payı verimine sahip olan şirketleri de kukla değişkenlerle denkleme dahil etme de vardır. Yapılan testlerde, farklı düzeylerde kâr payı verimi hesaplanan portföylerin hisse senedi getirileri ile olan ilişkisi ele alınmıştır. Bu testler bir önceki çalışmalarında olduğu gibi, istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir kâr payı verimi katsayısı ile sonuçlanır (Litzenberger ve Ramaswamy, 1982:439-443).

Keim (1985), 1931-1978 yılları arasında New York Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören şirketlerin kâr payı verimleri ile getirilerini incelemiştir. Keim, yakın dönemde ve aynı örneklem kümesinde Blume'un tespit ettiği kâr payı verimi getiri ilişkisini dönemsel ve büyüklük etkisi bakımından da incelemiştir. Bu amaçla örneklem döneminde bulunan Ocak ayları ve şirketin piyasa değeri büyüklüğü bağımsız değişkenler arasına eklenmiştir. Sıfır kâr payı verimine sahip olan şirketlerden oluşan portföy ve şirketlerin piyasa değeri büyüklüğünün ele alınması portföy sayısının beşten otuza çıkmasına sebep olmuştur. Kâr payı verimi değerine göre altı ana portföy oluşturulurken (Sıfır kâr payı verimi, en az, 2.,3.,4. ve en çok kâr payı verimine sahip portföyler), bu portföyler piyasa değeri büyüklüğüne göre kendi içlerinde beş alt portföye ayrılmıştır. Çalışma sonucunda, uzun dönemli kâr payı verimleri ile kâr payı verimi temeline göre oluşturulmuş portföylerin getirileri arasında doğrusal olmayan bir ilişki tespit edilmiştir. Sonuçlar, kâr payı veriminin getiri üzerinde dönemsel bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu etki Ocak ayında belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Şirket büyüklüğü ve kâr payı verimi – getiri ilişkisi üzerinde Ocak ayı etkisini test eden çalışma, küçük şirketlerin Ocak ayındaki getirilerinin büyük şirketlerin getirilerinden anlamlı bir düzeyde daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Keim'e göre Ocak ayı gözlemleri göz ardı edildiğinde verim-getiri ilişkisi

belirgin biçimde anlamlı olmamaktadır. Ocak ayında belirgin bir ilişki çıkmasının temel nedeni yatırımcıların vergi dönemi sonu olan aralık ayında hisse senetlerini satmaları ve ocak ayında kâr payı verimi yüksek olan hisse senetlerini yeniden satın almaları olarak açıklanmıştır. Burada, varlıkları vergi sonrası fiyatlandırma modeli, formel bir test aracılığı ile yürütülmemesine rağmen pozitif bir verim katsayısı bulunmuş ve belirgin bir Ocak ayı etkisi ortaya konmuştur. Bu kanıt Brennan (1970) ile Litzenberger ve Ramaswamy (1979)'nin basit vergi modelini de desteklemektedir (Keim, 1985:478-487).

3.3. 1990-2000 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar

Kalay ve Michaely (1993), aylık olarak hesaplanan kâr payı verimlerini haftalık olarak hesap ederek geliştirilmiş bir Litzenberger ve Ramaswamy testi uygulamışlardır. Çalışmalarını, Miller ve Scholes'un eleştirilerini de göz önünde bulundurarak kâr payı ilanı ve çıkarımlarını içeren haftaları örneklemelerinden çıkarmışlardır. Örneklem bu şekilde belirlenmesiyle kâr payı ilanının ve çıkarımların hisse senedi getirisi üzerindeki etkileri en aza indirilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak, belirgin bir pozitif kâr payı verimi katsayısı bulunmuşlardır. Bu katsayı, hemen hemen Litzenberger ve Ramaswamy'nin aylık getirileri kullanarak elde ettiği sonuçlara yakındır. Amprik bulgular Miller ve Scholes'un, "pozitif bir kâr payı getiri katsayısı yanlılığına neden olan bilgilerin sonucudur" ifadesi ile çelişmektedir (Lase vd. 2000;56).

Goetzmann ve Jorion (1993) da kâr payı verimleri ile hisse senetlerinin uzun dönem getirilerinin tahmin edilebilmesi üzerine çalışmalar yapmıştır. Örneklem dönemi 1927-1990 yılları olan, S&P 500 Endeksi'nde gerçekleştirdikleri bu çalışmalarında daha önceki çalışmalarda kullanılmayan, önyükleme (bootstrap) metodolojisi ve ek simülasyonlar kullanmışlardır. Ayrıca daha önceki çalışmalarda sıklıkla kullanılan en küçük kareler yöntemi (EKK) ile genelleştirilmiş momentler metodundan (GMM) da yararlanmışlardır. Sonuç olarak, kâr payı verimlerinin, hisse senedi getirisinin tahmini için kullanılabileceğine ilişkin güçlü bir istatistiksel kanıt bulamamışlardır (Goetzmann ve Jorion; 1993:663). Ancak güçlü olmamakla birlikte uyguladıkları teknikte zayıf düzeyde bir ilişki tespit etmişlerdir.

Gombala ve Liu (1993a), Compustat PDE² veri setinden yararlanarak 1969-1984 yılları arası için yapmış oldukları çalışmada, boğa ve ayı piyasalarında (bull and bear markets) kâr payı verimi- getiri ilişkisindeki süreklilik arz eden değişimleri incelemektedir. Bu değişimler, Ocak ayı etkisi, şirket büyüklüğü ve sistematik risk olarak belirlenmiştir. Gombala ve Liu Ocak ayı

² Faaliyette olan ve olmayan toplam 1.500 ABD ve Kanada şirketinden oluşan S&P'nin hazırladığı veri seti.

için, Keim'in çalışmasındaki sonuçları destekler nitelikte istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulmuştur. Ancak Keim'in aksine, büyüklüğün kâr payı verimi üzerinde etkisinin son derece zayıf olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çalışma sonucunda, kâr payı veriminin, ayı piyasalarında getiriye pozitif yönlü bir ilişkiye, boğa piyasalarında ise negatif yönlü bir ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifade ile ayı piyasalarında yüksek kâr payı verimine sahip olan şirketlerin aşırı getiri elde ettikleri gözlemlenirken, boğa piyasalarında bu ilişki tam ters yönde gerçekleşmektedir. Kâr payı verimi ve hisse senedi getirisi arasındaki zamana göre değişen (time-varying) bu ilişki, daha önceki çalışmalarda ortaya çıkan çelişkili sonuçları da açıklamaya yardımcı olmaktadır. Çalışmanın önemli sonuçlarından biri de; yüksek kâr payı verimine sahip hisse senetlerinin ayı piyasalarındaki performansının, sabit katsayılı (constant-coefficient) bir piyasa modeli ile daha iyi tahmin edilebileceğinin ortaya konulmasıdır. Bu sonuç, yüksek kâr payı verimine sahip hisse senetlerinin borsadaki düşüslere, düşük kâr payı verimine sahip olanlardan daha dayanıklı oldukları tezini desteklemektedir (Gombala ve Liu, 1993a: 303, 324,325).

Gombala ve Liu'nun (1993b) bir diğer makalesi, kâr payı verimi-getiri arasında bir ilişki araştıran geçmiş dönem çalışmalarının, uzun dönemli kâr payı istikrarını göz ardı etmeleri üzerinedir. Kısa dönemli kâr payı verimlerine yoğunlaşan çalışmaların aksine makale uzun dönemli hisse senedi getirilerinin gerçekte homojen olmadığını, fakat yüksek getiri ve istikrarlı kâr payı verimi sağlayan hisse senetlerinin, sadece yüksek getiri sağlayanlardan farklı olduklarını ortaya koymaktadır. Bu farklılık şirket büyüklüğü göz önüne alındığında bile ortaya çıkmakta, yüksek getiri ve istikrarlı kâr payı dağıtan hisse senetleri için ayırt edici risk tanımlamasını akla getirmektedir. Çalışma örneklem olarak S&P 500 endeksindeki 1.080 şirketin, 1969 ile 1984 yılları arasındaki verilerini incelemiştir (Gombala ve Liu, 1993b:139).

Gombala ve Liu'nin (1993b) bu çalışmasının bir diğer önemli noktası ise, regresyon yöntemiyle, kâr payı istikrarını o güne kadar değerlendiren ilk araştırma olmasıdır. Yazarlar, kâr payı dağıtım istikrarını hem potansiyel sinyal etkisi hem de düşük ticarî risk göstergesi olarak incelemiş ve yüksek kâr payı getirili ABD hisselerinin, yatırım-getiri beklentisi bakımından homojen bir grup olarak görülmemesi gerektiği sonucuna varmışlardır. Geçmişte göreceli olarak istikrarlı kâr payı dağıtım yapmış yüksek getirili hisse senetlerinin yine yüksek getirili ama düzenli olmayan kâr payı dağıtım politikasına sahip hisselerle oranla farklı kazanç davranışına sahip olduklarını ortaya koymuşlardır (Gombala ve Liu, 1993b:140).

Goetzmann ve Jorion (1995), uzun dönemli hisse senedi getirisini tahmin etmede, kâr payı verimlerinin yeterli olup olmadığını iki yıl sonra bir kez daha araştırmıştır. Ancak bu sefer 1871 yılında başlayan iki yeni veri seti kullanılmıştır. Bunlardan birisi ABD için aylık veriler, diğeri ise İngiltere için yıllık verilerdir. 122 yıllık araştırma dönemini içeren analiz sonucunda, her iki ülke için de, kâr payı verimlerinin, uzun dönemli hisse senedi getirilerini tahmin etmede sadece marjinal bir yeterliliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Ancak, uzun dönemli testlerin yapıldığı analizlerde, hataların ortaya çıkma olasılığının yüksek olduğunu kendileri de kabul etmekte ve vurgulamaktadırlar (Goetzmann ve Jorion, 1995:505).

Kothari ve Shanken'in (1997) çalışmasında, hisse senetlerinin beklenen getirilerinin tahmininde, Defter Değeri/Piyasa Değeri Oranı ile kâr payı verimi oranlarının açıklama gücü zaman serileri analizi yardımı ile karşılaştırılmıştır. Veriler CRSP'den alınmış ve örneklem dönemi olarak 1926-1991 yılları belirlenmiştir. Örneklem dönemi, 1926-1991, 1941-1991, 1963-1991 olmak üzere üç dönemde incelenmiştir. 1926-1991 yılları arasında ele alınan dönemde büyük buhran³ olumsuz etkilerinden dolayı beklenen getirilerin tahmin edilmesinde defter değeri/piyasa değeri oranının kâr payı verimi oranına göre daha açıklayıcı bir güce sahip olduğu belirlenmiştir. Ancak, büyük buhrandan sonraki 1941-1991 ve 1963-1991 dönemlerinde hisse senetlerinin beklenen getirilerinin tahmininde kâr payı veriminin Defter Değeri/Piyasa Değeri Oranı'na göre, daha açıklayıcı bir güce sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun temel nedenlerinden biri büyük buhran döneminde şirketlerin kâr elde edememesi olarak açıklanmıştır (Kothari ve Shanken, 1997:200).

Naranjo'nun (1998) çalışmasında, uzun dönemli kâr payı verimi, cari ve geçmiş dönem olarak iki farklı hesaplama ile incelemiştir. Genel olarak kâr paylarının verimi hesaplanırken, on iki ay öncesine ait hisse senedi fiyatı baz alınırken, bu çalışmada geleneksel yöntemin yanında, daha sağlıklı sonuçlar elde edebilmek için, kâr payları cari dönemdeki hisse senedi fiyatı baz alınarak yeniden hesaplanmıştır. Örneklem, 1963-1994 yılları arasında New York Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören şirketler olarak belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda, kâr payı verimi büyüklüğü ile uygulanan vergi oranlarının düzeyi arasında bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Bunun yanında, getiri-kâr payı verimi ilişkisinin varlığı ve bu ilişkinin büyük şirketlere göre küçük şirketler üzerinde daha fazla bir etkiye sahip olduğu ortaya konulmuştur (Naranjo vd., 1998: 2031-2032, 2055).

³ ABD'de 1929'da başlayıp 1930'ların sonlarına kadar süren ve dünyaya yayılan büyük buhran dönemi.

Thomas vd.'nin (1998) yaptığı çalışmada, vergi temelli bir yaklaşımla kâr payı verimi ve hisse senedi getirisi arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun için Londra Menkul Kıymetler Borsası'ndaki şirketlerin 1975-1993 yılları arasındaki verilerinden yararlanılmıştır. Çalışma aynı zamanda, ilk kez Londra Menkul Kıymetler Borsası verileri ile kâr payı dağıtmayan şirketlerin sınıflandırıldığı bir model oluşturması bakımından önemlidir. Yine, bu çalışmada dönersellik etkisi ele alınmış ve Ocak, Nisan, Eylül aylarında herhangi bir anomalinin olup olmadığı araştırılmıştır (Thomas, McManus ve Gwilym 1998:406).

Çalışma sonucunda, Ocak ve Nisan ayında, kâr payı verimlerinin getiriler üzerinde pozitif bir etkisinin bulunduğu, Eylül ayında ise, negatif bir ilişkinin varlığı üzerinde durulmuştur. Bu sonuç ile birlikte, yüksek kâr payı verimine sahip olan şirketlerin, riske göre düzeltilmiş getirilerinin yüksek; düşük kâr payı verimine sahip olan şirketlerin ise getirilerinin negatifli değerlerde olduğu tespit edilmiştir. Sıfır kâr payı verimine sahip olan şirketlerde ise, doğrusal olmayan bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca, şirket büyüklüğü ve piyasa riski ile kâr payı verimi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu da sonuçlar arasında yer almaktadır. 1998 yılında yapılan bu çalışmada, kâr payı verimi ve getiri ilişkisinde vergi etkisinin bulunmadığı da elde edilen bulgular arasında yer almaktadır (Thomas, McManus ve Gwilym 1998:421). Thomas vd. bu çalışmalarında, Keim'in 1985 yılında kâr payı verimi temelinde yaptığı modeli, İngiltere özelinde uygulamışlardır. Aynı zamanda, bu çalışmanın bir diğer özelliği de, kâr payı verimi konusunda daha sonraki yıllarda yayınlayacakları üç çalışmanın da ilki olmasıdır.

Mehmet Şen'in 1999 yılında hazırladığı doktora tezinde, İMKB'de işlem gören şirketlerin 1990-1997 yıllarına ait aylık kâr payı verimi-getiri ilişkisi incelenmiştir. Keim'in (1985) modelini temel alan çalışmada otuzlu portföyler oluşturularak Jensen Alfası⁴ yardımıyla portföylerin performansları karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucuna göre yüksek kâr payı verimine sahip olan hisse senetlerinden oluşan portföy gruplarının düşük kâr payı verimine sahip hisse senetlerinden oluşturulan portföy gruplarına kıyasla daha yüksek performans sergilediklerini saptanmıştır (Şen, 1999:2).

4 Jensen Alfası'nın denklemi:

$$r_p - r_f = \alpha_p + \beta_p (M_t - r_f) + u$$

Burada:

r_p = Portföyün beklenen getirisini,

r_f = Risksiz faiz oranını,

α = Gerçekleşen ve beklenen getiri arasındaki fark, portföyün alfasını,

β_j = Portföyün betasını,

M_t = Pazar portföyünün getirisini,

u = Hata terimini göstermektedir.

3.4. 2000 Yılı ve Sonraki Dönem Çalışmalar

Thomas vd.'nin 2000 yılında yayınlanan çalışması, Londra Menkul Kıymetler Borsası'nda 1975 ve 1997 yılları arasında işlem gören bütün hisse senetleri kullanılarak yapılmıştır. Çalışmada kâr payı istikrarı, kâr payı verimi ve hisse senedi getirileri arasındaki ilişki incelemektedir. Yazarlar "Dağıtılan kâr payının miktarı ve istikrarı bir şirketin gelecekteki potansiyel durumu hakkında aydınlatıcı bilgi verir" görüşünü (Sinyal Etkisi) savunmuşlardır. Çalışma, kâr payı verimi oranından yararlanarak, kâr payı dağıtımında istikrar ve kâr paylarının getiriler üzerindeki dönemsel etkisi üzerine odaklanmıştır. Çalışmada, sistematik risk (beta) ve istikrarlı kâr payı dağıtan şirketlerin hisse senedi getirileri arasında ters yönde bir ilişki olduğu, sıfır kâr payı verimine sahip hisse senetlerinin Ocak ve Nisan aylarında daha güçlü getirilere sahip olduğu ortaya konulmuştur. Kâr payı verimi hesaplanabilen şirketlerin ise sadece Ocak ayı için anlamlı bir kâr payı verimi-getiri ilişkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Thomas vd.'nin (2000) temel aldığı model, Keim (1985) ve Gombola ve Liu (1993)'un kullandığı deneysel modellere benzemektedir (Thomas vd., 2000:262-278).

Dempsey (2001), geleneksel vergi tercihi kuramından hareketle, kâr payları üzerinden alınan kişisel vergi oranlarının, sermaye kazançları üzerinden alınan vergi oranından daha az olduğu ülkelerde, yatırımcıların daha yüksek kâr payı verimine sahip olan şirketleri yüksek fiyatlandıracağını iddia eder. Bu nedenle, kârlarının çoğunu sermaye kazançlarına dönüştüren şirketlerle kâr payı dağıtan şirketlerin getirileri karşılaştırıldığında, kâr payı dağıtan şirketlerin getirilerinin daha az olduğu görülür. Dempsey'in bu çalışmasında, Thomas vd.'nin 1998 yılında yayınladığı makaledeki hisse senetlerinin riske göre düzeltilmiş getirileri ile kâr payı verimleri arasındaki ilişki yeniden ele alınmıştır. Thomas vd.'nin çalışmasında, kâr payı verimi ile hisse senedi getirileri arasındaki ilişkide vergi temelli bir etkinin bulunmadığı belirtilirken Dempsey bunun tam aksine, vergi oranlarının kâr payı verimi-getiri ilişkisinde etkili olduğunu savunmaktadır. Dempsey yaptığı ampirik çalışmada, sermaye kazançları üzerinden alınan bireysel vergi oranının kâr payı kazançları üzerinden alınan vergi oranından daha yüksek olması durumunda, şirketlerin kâr payı dağıtma yolunu seçerek, sermaye kazancına daha az önem vereceklerini ileri sürmektedir. Bu durumun aynı zamanda geleneksel vergi hipotezi ile de uyumludur (Dempsey,2001:1682).

Thomas vd.'nin (2004) bir diğer makalesinde, kâr payı dağıtım oranının kâr payı verimi-getiri ilişkisine olan etkisi ortaya koymaya çalışılır, bunun için örneklem dönemi olarak 1958-1997 yılları arasında Londra Hisse Senedi Fi-

yatları Veritabanı'ndan (London Share Price Database-LSPD) yararlanmışlardır. Dört bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde, kâr payı dağıtım oranı ile getiri, kâr payı verimi, dönemsellik ve büyüklük ilişkisi açıklanmıştır. İkinci bölümde, kâr payı dağıtmayan şirketlerin getiri, kâr payı verimi ve kâr payı dağıtım oranı arasındaki ilişki test edilmiştir. Üçüncü bölümde ise, şirket büyüklüğü değişkeni ile ilgili sonuçlar ele alınmıştır. Elde edilen sonuçların, LSPD verilerine dayandırılarak önceki çalışmalardan çok daha anlamlı bulgular ortaya koyduğu ileri sürülmektedir. Son bölümde de, tüm bu bağımsız değişkenlerin birbiri ile olan ilişkisi istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda kâr payı ile ilgili yapılan ampirik çalışmalarda bugüne kadar önemsenmeyen kâr payı dağıtım oranının hisse senetlerinin aşırı getirilerini açıklamada önemli bir etkisinin bulunduğu ortaya konmuştur. Ayrıca, kâr payı dağıtmayan şirketlerle ilgili yapılan analizlerde, büyüklüğün getiriler üzerinde etkisinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Thomas vd., 2004:1356:1358).

Thomas vd.'nin kâr payı verimi konusunda gerçekleştirdikleri son çalışma 2005 yılında yayınlanmıştır. Bu çalışmada Londra Menkul Kıymetler Borsası'nın verileri kullanılmış ve örneklem dönemi olarak 1980-2001 tarihleri seçilmiştir. Şirketler borsadaki en büyük ilk 100 şirket, ilk yüzden sonra gelen 250 şirket ve tüm şirketler (350 şirket) olarak üç farklı gruba ayrılmıştır. Kâr payı verimi-getiri ilişkisinde, risk ve işlem maliyetleri (transaction cost) belirlenen dönem içinde dikkate alınmıştır. Bu iki değişken göz önünde bulundurulduğunda yüksek getirili portföylerde fazla getirinin bir çoğunun ortadan kalktığı ve büyük şirketlerden oluşan portföylerin daha iyi performans gösterdiğini saptamıştır (Thomas vd., 2005:69-71).

Jiang ve Lee'nin (2007) çalışmasında, gelecekteki (uzun dönemli) hisse senedi kazançlarını tahmin edebilmek için Eş-anlı Log-lineer (Loglinear Cointegration) bir denklem modeli oluşturmuştur. Bu yöntemle hem defter değeri/piyasa değeri hem de kâr payı verimi oranlarının logaritmik değerleri kullanılarak karma bir model oluşturulmuştur. Kurulan modelle, kâr paylarının istikrarlı olmamasından kaynaklanan daha önceki modellerde ortaya çıkan tahminleme hataları giderilmiş ve önceki modellere göre daha anlamlı sonuçlar elde edildiği ileri sürülmüştür. Örneklem, 1946-2004 yılları arasındaki S&P'nin endüstriyel endeksindeki şirketlerden oluşmaktadır. Çalışma sonucunda, beklenen aşırı getirilerle kâr payı verimi ve piyasa değeri/defter değeri arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Jiang ve Lee, 2007: 455-456).

4. Kâr Payı Verimi ile İlgili Yapılan Temel Çalışmaların Özet Bilgileri

1974-2007 yılları arasında yapılan, kâr payı verimi ve hisse senedi getirisi arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik 20 adet çalışmaya ilişkin özet bilgiler, Tablo 1'de yer almaktadır. Uygulaması olan makalelerden hazırlanan tabloda sırasıyla, ilgili çalışmanın yazarları, araştırma konusu, örneklem periyodu ve temel bulgular ile sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 1. Kâr Payı Verimi - Getiri İlişkisini Gösteren Literatür Taramasına İlişkin Tablo

Yazarlar	Araştırma Konusu	Örneklem Periyodu	Temel Bulgular ve Sonuçlar
Black ve Scholes (1974)	Vergi öncesi ve sonrası riske göre düzeltilmiş yüksek getiri oranlı hisse senetlerinin düşük getiri oranlı hisse senetleri ile kâr payı verimi temelinde karşılaştırılması.	1947-1966	Hem vergi öncesi hem de vergi sonrası dönemdeki getirileri kullanarak istatistiki olarak anlamsız kâr payı verimi katsayısı bulunmuştur.
Litzenberger ve Ramaswamy (1979)	Kâr payı ödemesi yapılan aylar boyunca riske göre düzeltilmiş getiri oranının ödeme yapılmayan aylar boyunca riske göre düzeltilmiş getiri oranı ile karşılaştırılması.	1936-1977	Pozitif ve istatistiki olarak anlamlı kâr payı verimi katsayısı bulunmuştur.
Blume (1980)	Kâr payı verimi katsayıları analiz edilmiştir.	1936-1976	Pozitif ve istatistiki olarak anlamlı kâr payı verimi katsayısı bulunmuştur.
Litzenberger ve Ramaswamy (1982)	Farklı kâr payı verimi seviyesine sahip hisse senetleri için kâr payı verimi-getiri ilişkisi incelenmiştir.	1940-1980	Pozitif ve istatistiki olarak anlamlı kâr payı verimi katsayısı bulunmuştur.
Miller ve Scholes (1982)	Farklı kâr payı verimi seviyesine sahip hisse senetleri için kâr payı verimi-getiri ilişkisi incelenmiştir.	1940-1978	İstatistiki olarak anlamsız negatif ve pozitif kâr payı verimi katsayıları ve düşük kâr payı getirili hisse senetler için yüksek katsayılar bulunmuştur.
Keim (1985)	Kâr payı verimi ve hisse senedi getirisi arasındaki ilişki ve dönemsellik etkisi incelenmiştir.	1931-1978	Pozitif ve istatistiki olarak anlamlı kâr payı verimi katsayısı bulunmuştur. Ayrıca belirgin bir Ocak ayı etkisi tespit edilmiştir.
Goetzman ve Jorion (1993)	Kâr payı verimleri ile hisse senetlerinin uzun dönemli getirilerinin karşılaştırılması.	1927-1990	İstatistiki olarak anlamlı ve güçlü bir kâr payı verimi katsayısı bulunamamıştır.
Kalay ve Michealy (1993)	Yüksek kâr payı verimli senetlerin riske göre düzeltilmiş getiri oranı ile düşük kâr payı verimli senetlerin riske göre düzeltilmiş getiri oranlarının karşılaştırılması.	1936-1988	Pozitif ve istatistiki olarak anlamlı kâr payı verimi katsayısı bulunmuştur.

Gombala ve Liu (1993a)	Ayı ve Boğa piyasalarında kâr payı verimi- getiri ilişkisi incelenmiştir.	1969-1984	Yüksek kâr payı verimine sahip şirketlerin performansının düşümlere karşı düşük kâr payı verimine sahip olanlardan daha dayanıklı olduğu bulunmuştur.
Gombala ve Liu (1993b)	Kâr payı verimi -getiri ilişkisinde istikrarlı kâr dağıtım politikalarının etkisi araştırılmıştır.	1969-1984	Kâr payı politikaları istikrarlı olan yüksek kâr payı verimine sahip şirketlerin sadece yüksek kâr payı verimine sahip olanlara göre daha fazla aşırı getirisi olduğu bulunmuştur.
Goetzman ve Jorion (1995)	Kâr payı verimleri ile hisse senetlerinin uzun dönemli getirilerinin tahmin edilebilirliğinin araştırılması.	1871-1993	Kâr payı verimlerinin hisse senedi getirilerini tahmin etmede sadece marjinal bir etkisinin olduğu bulunmuştur.
Kothari ve Shanken (1997)	Hisse senetlerinin beklenen getirilerin tahmininde, Defter Değeri/Piyasa Değeri Oranı ile kâr payı verimi oranının kıyaslanması.	1926-1991	Hisse senetlerinin beklenen getirilerinin tahmininde kâr payı veriminin Defter Değeri/ Piyasa değerine göre daha açıklayıcı bir güce sahip olduğu ortaya çıkmıştır
Naranjo (1998)	Kâr payı verimi, cari ve geçmiş dönem olarak iki farklı hesaplama ile incelemiştir.	1963-1994	Pozitif ve istatistiki olarak anlamlı kâr payı verimi katsayısı bulunmuştur. Bunun yanında kâr payı veriminin büyük şirketlere göre küçük şirketler üzerinde daha fazla bir etkiye sahip olduğu ortaya konmuştur.
Thomas vd. (1998)	Kâr payı verimi ve hisse senedi getirisi arasındaki ilişki ve dönemsel etkisi incelenmiştir.	1975-1993	Pozitif ve istatistiki olarak anlamlı kâr payı verimi katsayısı bulunmuştur. Ayrıca, Ocak ve Nisan ayında, kâr payı verimlerinin getiriler üzerinde pozitif bir etkisinin bulunduğu, Eylül ayında ise negatif bir ilişki tespit edilmiştir.
Şen (1999)	Kâr payı verimi ile getiriler arasındaki ilişki incelenmiştir.	1990-1997	Yüksek kâr payı verimine sahip portföylerin getirilerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.
Thomas vd. (2000)	Kâr payı verimi ve hisse senedi getirisi arasındaki ilişkide dönemseliğin ve istikrarlılığın etkileri incelenmiştir.	1975-1997	Kâr payı verimi hesaplanabilen şirketlerin sadece Ocak ayı için anlamlı bir kâr payı verimi- getiri ilişkisinin bulunduğu, sistematiik risk ve istikrarlı kâr payı dağıtan şirketlerin hisse senedi getirileri arasında ters yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.
Thomas vd. (2004)	Kâr payı dağıtım oranının kâr payı verimi-getiri ilişkisine olan etkisi incelenmiştir.	1958-1997	Kâr payı dağıtım oranının hisse senetlerinin aşırı getirilerini açıklamada önemli bir etkisinin olduğu bulunmuştur.

Thomas vd. (2005)	Kâr payı verimi-getiri ilişkisinde, risk ve işlem maliyetlerinin etkisi incelenmiştir.	1980-2001	Yüksek getirili portföylerde fazla getirinin bir çoğunun ortadan kalktığı ve büyük şirketlerden oluşan portföylerin daha iyi performansı gösterdiği bulunmuştur.
Jiang ve Lee (2007)	Defter Değeri/Piyasa Değeri ile kâr payı verimi oranlarının gelecekteki hisse senedi kazançlarını tahmin etme gücü incelenmiştir.	1946-2004	Beklenen aşırı getirilerle kâr payı verimi ve Piyasa Değeri/ Defter Değeri arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

BLACK, Fisher, SCHOLLES, Myron, (1974) "The Effects of Dividend Yield and Dividend Policy on Common Stock Prices and Returns", **Journal of Financial Economics**, Vol.:1.

BLUME, Marshall E., (1980) "Stock Returns and Dividend Yields: Some More Evidence", **The Review of Economics and Statistics**, Vol.: 62, No: 4.

BREALEY, Richard A., MYERS, Stewart C., MARCUS J. Alan, (1997) **İşletme Finansmanının Temelleri**, McGraw-Hill-Literatür Ortak Yayını, İstanbul.

BRENNAN, Michael J, (1970) "Taxes, Market Valuation and Corporate Financial Policy", **National Tax Journal**, Vol.:23.

CEYLAN, Ali ve KORKMAZ, Turan, (2006) **Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi**, Ekin Kitabevi, Bursa.

DEMPSEY, Michael J., (2001) "Investor Tax Rationality and the Relationship between Dividend Yields and Equity Returns", **Journal of Banking and Finance**, Vol.:25.

GOETZMANN, William N. JORION, Philippe, (1995) "Longer Look at Dividend Yields", **The Journal of Business**, October.

GOMBALA, Micheal.J., LIU, LIU, Feng Ying, (1993a) "Dividend Yields and Stock Returns: Evidence of Time Variation Between Bull and Bear Markets", **Financial Review**, August.

GOMBOLA, Micheal.J., LIU, Feng Ying, (1993b) "Considering Dividend Stability in the Relation Between Dividend Yields and Stock Returns", **Journal of Financial Research**, Vol.: 16.

GWILYM, Owain Ap, GWILYM Morgan, THOMAS, Stephen.H., (2000) "Dividend Stability, Dividend Yield and Stock Returns: UK Evidence", **Journal of**

Business Finance & Accounting, Vol.: 27, No: 3&4.

GWILYM, Owain Ap, SEATON, James, THOMAS, Stephen, (2005) "Dividend Yield Investment Strategies, the Payout Ratio, and Zero-Dividend Stocks", **Journal of Investing**, No:14.

HIGGINS, Robert C., (1995) **Analysis For Financial Management**, McGraw Hill Irwin Inc., New York.

JIANG, Xiaoquan, LEE, Bong-Soo, (2007) "Stock Returns, Dividend Yield, And Book-To-Market Ratio", **Journal of Banking & Finance**, Vol.:31.

KALAY, A., MICHEALY R, (1993) "Dividends and Taxes: A Reexamination" Working Paper, University of Utah, Salt Lake City, Utah.

KARAN, Baha, (2001) **Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Ankara.

KEIM, Donald B., (1985) "Dividend Yields and Stock Returns: Implications of Abnormal January Returns", **Journal of Financial Economics**, Vol.: 14.

KOTHARI, Smitu P., Jay SHANKEN, (1997) "Book-to-market, Dividend Yield, And Expected Market Returns: A Time-Series Analysis", **Journal of Financial Economics**, Vol.:44.

LEASE, Ronald C., KOSE, John, KALAY Avner, LOEWENSTEIN Uri ve SARIG Oded H., (2000) **Dividend Policy**, Harvard Business School Press, USA.

MCMANUS Ian, GWILYM, Owain Ap, THOMAS, Stephen, (2004) "The Role of Payout Ratio in the Relationship Between Stock Returns and Dividend Yield", **Journal of Business Finance & Accounting**, 31(9) & (10).

MERTON, Miller H., MYRON Scholles, (1982) "Dividends and Taxes: Some Empirical Evidence", **The Journal of Political Economy**, Vol.: 90, No. 6.

MILLER, Merton H., MODIGLIANI, (1961) "Dividend Policy, Growth and the Valuation of Shares", **Journal of Business**, Vol.:34.

MORGAN, Gwilym and Stephen.H. THOMAS, (1998) "Taxes, Dividend Yields and Returns in the UK Equity Market", **Journal of Banking and Finance**, Vol: 22.

NARANJO Andy, NIMALENDRAN M., RYNGAERT, Mike, (1998) "Stock Returns, Dividend Yields, and Taxes" **The Journal of Finance**, Vol.: 53, No. 6.

RAMASWAMY, Krishna, LITZENBERGER, Robert H., (1979) "The Effect of Personal Taxes and Dividends on Capital Asset Prices: Theory and Empirical Evidence", **Journal of Financial Economics**, Vol.:2.

RUTTERFORD, Janette, (1993) **Introduction to Stock Exchange Investment**, Macmillan Pres.

SEVİL, Güven, ŞEN, Mehmet, (2001) “Aktif Portföy Yönetim Stratejisi Çerçevesinde Kâr Payı Verimi Temeline Göre Oluşturulan Portföylerin Performansının Belirlenmesinde İformation Oranının Kullanımı:1990-1998 İMKB Uygulaması” **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**.

ŞEN, Mehmet, (1999) “Kâr Payı Verimlerinin Hisse Senedi Performans Seviyesine Etkisinin Portföy Yaklaşımı Açısından Analizi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir.

KURUMSAL BİLGİ GÜVENLİĞİ ve MUHASEBE BİLGİ SİSTEMİ

Doç. Dr. Ali ALAGÖZ*

Öğr. Gör. Metin ALLAHVERDİ**

ÖZET

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, kurum ve kuruluşların elindeki mevcut bilginin muazzam ve büyük miktarlara ulaşmasına neden olmuştur. Bilişim teknolojilerinin gelişimi aynı zamanda internet kullanımını da artırmıştır. Bu durum, bilgiyi muhafaza eden sistemlerin ve onların altyapıları için önemli riskleri de beraberinde getirmektedir. Kötü niyetli uygulamaların da bu paralelde çoğalması ile kurum ve kuruluşların bilgi güvenliği konusuna önem vermelerine neden olmuştur. Yapılan bu çalışmada bilgi güvenliği kavramı genel olarak ele alınarak dünyada ve ülkemizdeki mevcut sorunlardan bahsedilmektedir. Çalışmada ayrıca, işletmelerin muhasebe uygulamalarında bilgi güvenliği alanında atılacak adımlar hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Güvenliği, Muhasebe Bilgi Sistemi, Muhasebe Bilgi Sisteminde Bilgi Güvenliği.

Jel Kodlar: M40, M49

ABSTRACT

Improvements in information and communication technologies cause the present information that agencies and institutes have to reach to the enormous amount. Besides, development of information technologies have increased the usage of internet. This case leads to important risks for systems, which protect information, and their infrastructures. Correspondingly, the increase of ill will applications cause organizations and

* Öğretim Üyesi, Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

** Öğretim Görevlisi, Selçuk Üniversitesi, Beyşehir Ali Akkanat MYO

institutes giving more importance to their own information security. In this study, dealing with the concept of information security generally, the current problems of our country and the world are semtinized. Furthermore, information systems of accounts, which is the new field in bookkeeping applications of managements, and things to do in these information systems' securities are examined in this study.

Keywords: Information Security, Accounting Information System, Information Security in Accounting Information System.

Jel Codes: M40, M49

1. Giriş

Dünyada ve ülkemizde bilgi ve iletişim sistemlerinin kullanımı hızla yaygınlaşmaktadır. Bilgi ve iletişim sistemleri, hayatımızın her alanının önemli bir parçası haline gelmekte, gerek kamu kurumları gerekse özel kuruluşlar verdikleri hizmetleri artık bilgi sistemleri üzerinden vermektedir. Bu sayede hem hizmet kalitesinin artırılması hem de iş verimliliğinin yükseltilmesi hedeflenmektedir. Kurum ve kuruluşların sundukları hizmetlerde bilgi ve iletişim sistemlerini giderek daha fazla kullanmaları ile birlikte, söz konusu bilgi ve iletişim sistemlerinin güvenliğinin sağlanması önem arz eden bir konu haline gelmiştir.

İşlerin ve süreçlerin sağlıklı yönetimi aynı zamanda ilgili bilgi güvenliği süreçlerinin de sağlıklı yönetimini zorunlu kılmaktadır. Bilgi güvenliği stratejileri ve bunları yönetecek uygun yöntemleri olmayan kurumlar, sadece güvenlik açısından değil, operasyonel ve diğer her türlü iş süreçlerinin yönetimi açısından da ciddi sıkıntılar, maddi ve/veya manevi kayıplarla yüzleşmektedir (Tipton ve Krause, 2007; 14).

Kurumlar için en kritik varlık bilgidir. Kurumların değerleri, sahip oldukları bilgi ile ölçülmektedir. Bilgi, sadece bilgi teknolojileriyle işlenen bir varlık olarak düşünülmemelidir. Bilgi bir kurum bünyesinde çok değişik yapılarda bulunabilmektedir. Dolayısıyla, bilgi güvenliğini sadece bilgi sistemlerinin güvenliği olarak değerlendirmemek gerekmektedir. Zira bilgi sadece sistemlerde bulunmamakta çeşitli ortamlarda yer almaktadır. Bu nedenle, bilgi güvenliği bilgi teknolojileri ile sınırlı tutulmamalıdır.

Bilgi güvenliği bir kurumun tüm departmanlarını kapsamaktadır. Bir departmanda meydana gelecek güvenlik açığı diğerlerini de önemli derecede etkileyebilmektedir. Kurumların tüm sırlarını bünyesinde barındıran muhasebe departmanı günümüzde bilgi güvenliğinden en etkili şekilde

faýdalanmaktadır. Aksi durumda muhasebe bilgilerinin bulunduğu teknolojik değerlerle donatılmış sistemlerde bilgilerin zarar görme ihtimalleri yüksektir. Dolayısıyla kurumlar muhasebe bilgi sistemlerinde oluşan tehditleri ve alınacak önlemleri stratejik olarak hesaplamak zorundadırlar.

2. Bilgi Güvenliği Kavramı

İnternet, kişilerin değişik amaçlarla ve içerikte karşılıklı iletişim kurmalarını, bilgi alıp vermelerini sağlayan ortak bir haberleşme altyapısıdır (Alağz, 2007: 12). Ocak 2008 itibariyle, internet sayesinde her kıtada 250'den fazla ülkede, hatta Antarktika da bile tahminen 541.700.000 bilgisayarını birbiri-ne bağlandı. İnternet, bir ağ bağlantısı olan herkesin çeşitli şekillerde bir birine bağlandığı, bireysel bilgisayarlar tarafından erişilebilir gevşek bağlı şebekeler ve dünya çapında bir koleksiyondur. Bu durum, kişi ve kuruluşların ulusal ya da coğrafi sınırlarına günün saatine bağlı olmaksızın internet üzerinden herhangi bir noktadan ulaşabilmesini sağlamaktadır (http://www.us-cert.gov/reading_room/infosecuritybasics.pdf).

Bilgiye rahat ve kolay erişim beraberinde bazı riskler getirir. Bu riskler, değerli bilgilerin kaybolması, çalınması, değiştirilmesi veya kötüye kullanımı şeklinde olabilmektedir. Bilgi, elektronik ortamda kayıtlı ve ağ bilgisayarlarında kullanılabilir ise kağıtlara basılmış ve dosya dolabında kilitlenmiş bilgiden daha savunmasızdır. Davetsiz misafirlerin ofis veya evinize girmesi gerekmez; hatta aynı ülkede olmayabilir. Onlar kağıt ya da fotokopi parçasına dokunmadan bilgiyi alabilir veya kurcalayabilir. Onlar kendi programlarını çalıştırarak ve izinsiz faaliyetlerini gizleyerek yeni dosyalar oluşturabilirler (http://www.us-cert.gov/reading_room/infosecuritybasics.pdf). Tüm bu saldırılar ve oluşturduğu risklerden korunmak amacıyla kurumlar için önemli olan bilgi ve belgeler yine ağ ortamında koruma altına alınmalıdır. Bilgi güvenliği kavramı kurumlar için önem taşıyan bilgilerin kötü kullanıcıların eline geçmesini engellemek için oluşturulan güvenlik tedbirleri ile birlikte ortaya çıkmıştır.

Bilgi güvenliği, elektronik ortamlarda verilerin veya bilgilerin saklanması ve taşınması esnasında bilgilerin bütünlüğü bozulmadan, izinsiz erişimlerden korunması için, güvenli bir bilgi işleme platformu oluşturma abalarnın tümüdür (Canbek ve Sağiroğlu, 2006: 168).

Bilgi güvenliği, "bilginin bir varlık olarak hasarlardan korunması, doğru teknolojinin, doğru amaçla ve doğru şekilde kullanılarak bilginin her türlü ortamda, istenmeyen kişiler tarafından elde edilmesini nleme olarak" tanımlanılır. Bilgisayar teknolojilerinde güvenliğin amacı ise "kişi ve kurumların bu teknolojilerini kullanırken karşılaşabilecekleri tehdit ve tehlikelerin

analizlerinin yapılarak gerekli önlemlerin önceden alınmasıdır” (Canbek ve Sağıroğlu, 2006: 169).

Bilgi güvenliği, bilginin gizliliğinin, bütünlüğünün ve erişilebilirliğinin sağlanmasını anlamına gelmektedir. Gizlilik, bütünlük ve erişilebilirlik bilgi güvenliğinin temel unsurları olarak değerlendirilebilir (Doğantimur, 2009: 7).

Gizlilik (Confidentiality): Bilginin yetkisiz kişilerce erişilememesidir.

Bütünlük (Integrity): Bilginin doğruluğunun ve tamlılığının sağlanmasıdır. Bilginin içeriğinin değiştirilmemiş ve hiçbir bölümünün silinmemiş ya da yok edilmemiş olmasıdır.

Erişilebilirlik (Availability): Bilginin bilgiye erişim yetkisi olanlar tarafından istenildiği anda ulaşılabilir, kullanılabilir olmasıdır.

Bu üç temel unsur birbirinden bağımsız olarak düşünülmemektedir. Bilginin gizliliğinin sağlanması o bilginin erişilebilirliğini engellememelidir. Aynı zamanda erişilebilen bilginin bütünlüğünün de sağlanması önemlidir. Eğer bir bilgi için sadece gizlilik sağlanıyor ve bilgiye erişim engelleniyor ise kullanılamaz durumda olan bu bilgi bir değer ifade etmeyecektir. Eğer erişimi sağlanıyor ancak bütünlüğü sağlanmıyor ise kurumlar ve kişiler için yanlış veya eksik bilgi söz konusu olacak ve olumsuz sonuçlara neden olabilecektir. Dolayısıyla bilgi güvenliği kavramı temel olarak bu üç unsurun bir arada sağlanması demektir (Doğantimur, 2009: 7).

Sonuç olarak bilgi güvenliği bilgiye sürekli erişimin sağlanması, bilginin göndericiden alıcısına kadar gizlilik içerisinde, bozulmadan, değişikliğe uğramadan ve başkaları tarafından ele geçirilmeden bütünlük içerisinde güvenli bir şekilde iletimi olarak tanımlanabilir (Pfleeger, 1997: 1).

2.1. Bilgi Güvenliğinin Önemi

Bilgi güvenliğinin sağlanmasına yönelik olarak kurumlar tarafından madde yatırımlar yapılmadığında meydana gelen zararların ekonomik boyutu her geçen gün katlanarak artmaktadır. Bilgi güvenliği ihlallerinin meydana getirdiği zararlar yapılması gereken güvenlik yatırımlarıyla kıyaslandığında farkın çok büyük olduğu güvenlik firmalarının yapmış olduğu araştırmalar tarafından açıkça görülmektedir.

Uluslararası denetim ve danışmanlık firması Ernst & Young, Türkiye'nin de içinde bulunduğu 50'yi aşkın ülke ve çeşitli sektörlerden yaklaşık 1400 kuruluşun katılımıyla “2008 Küresel Bilgi Güvenliği Anketi” adlı bir çalışma gerçekleştirip bilgi güvenliğinin önemini vurgulayan sonuçlarını yayımlamıştır (http://www.computerworld.com.tr/bilgi-guvenliginin-neresindeyiz-detay_2107.html, 19.03.2011).

Ankette, bilgi güvenliğinin doğru uygulanmasının kurum itibarını doğrudan etkilediği sonucu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların yüzde 85'i bir bilgi güvenliği ihlali durumunda ortaya çıkan durumun, marka kimliği ve itibarına zarar verdiğini savunurken, yüzde 72'si gelir kaybına neden olduğuna değinmiştir (http://www.computerworld.com.tr/bilgi-guvenliginin-neresindeyiz-detay_2107.html, 19.03.2011).

Söz konusu ankette Türk katılımcıların, bilgi güvenliğinin kağıt üzerinde bir zorunluluktan ibaret olmadığını düşündüğü görülmüştür. Bilgi Güvenliği Yönetimi Sistemi'ni, ISO 27001 gibi sertifikasyon amacı gütmeyen kurduğunu belirtenlerin oranı, ankete katılanların yarısını oluşturmaktadır (<http://www.pctime.com.tr/habergoster.asp?id=1950>, 19.03.2011).

2.2 Bilgi Güvenliği İlkeleri

Bilgi güvenliği ilkeleri, kurumdaki bilgi güvenliği ile ilgili genel kuralları ortaya koyar. Bu ilkeler kullanıcılara çeşitli konu ve kavramlarla ilintili beklenen davranışları tanımlar. Bilgi güvenliği ilkeleri aşağıda başlıklar halinde açıklanmıştır;

Gizlilik (Confidentiality): Gizli bilginin yetkisi ve izni olmayan kişilerin eline geçmesinin engellenmesidir (Fussell, 2005: 2977). Gizlilik, statik ortamlar (disk, teyp, cd, dvd vb.) veya ağ üzerinde bir göndericiden bir alıcıya gönderilen dinamik ortamdaki veriler için sağlanmak zorundadır. Saldırganlar, yetkileri olmayan gizli bilgilere birçok yolla erişebilirler. Şifre dosyalarının bulunduğu veritabanlarının çalınması, sosyal mühendislik yöntemleriyle mümkün olabilir. Bilgisayar başında çalışan bir kullanıcı gözetlenerek ya da ona fark ettirmeden özel bir bilgisi (şifre v.b.) ele geçirilebilir. Gizlilik ilkesinin sağlanmasında şifreleme algoritmaları kullanılır. Algoritma belirli bir görevi yerine getiren sonlu sayıdaki işlemlerdir. Şifreleme algoritmasında, taraflardan biri şifreyi belirlerken diğer taraf algoritmayla bunu çözer ve gerekli bilgiyi elde eder.

Bütünlük (Integrity): Bilginin göndericiden çıktığı haliyle bir bütün olarak alıcısına ulaştırılmasıyla bütünlük ilkesi sağlanır (Fussell, 2005: 2977). Bilgi, haberleşme sırasında izlediği yollarda değiştirilmemiş, araya yeni veriler eklenmemiş, belli bir kısmı ya da tamamı tekrar edilmemiş ve sırası değiştirilmemiş şekilde alıcısına ulaştırılır. Verinin bütünlüğünün sağlanması için özetleme algoritmaları kullanılmaktadır. Özetleme algoritmasında; uzunluğu belli olmayan bir metnin sabit uzunlukta özeti oluşturulur. Taraflar kullanacakları bilgiyi özetlenen bu bilgi şifresini algoritma yöntemiyle çözerek ulaşırlar.

Erişilebilirlik (Availability): Bilgiye zamanında erişim, bilgi sistemlerini kullanan kişiler tarafından büyük bir önem taşımaktadır. Bilgi sistemlerinden kendilerinden beklenen işlevi belirlenen bir zamanda yapmaları istenir. Bu başarıyı sayesinde elektronik işlemlere geçiş süreci hızlanır. Erişilebilirlik hizmeti, bilişim sistemlerini, kurum içinden ve dışından gelebilecek erişilebilirliği düşürücü tehditlere (Denial of Service Attack- DOS, DDOS) karşı korumayı hedefler. Bu bileşen sayesinde, kullanıcılar erişim yetkileri dâhilinde olan verilere güncel, zamanında ve hızlı bir şekilde ulaşabilirler. Sistem erişilebilirliği, bilgisayar yazılımlarındaki hatalar, sistemin yanlış, bilinçsiz ve eğitimsiz personel tarafından kullanılması veya konfigüre edilmesi, doğal felaketler gibi faktörlerden etkilenebilir (Fussell, 2005: 2977). Sisteme erişilebilirliğin sürekli sağlanması için fiziksel önlemlerin yanısıra güvenlik duvarları, atak tespit sistemleri, antivirüs yazılımlarından yararlanılmalıdır.

Kimlik Tespiti (Authentication): Bilgi güvenliğinin bir diğer ilkesi olan kimlik tespiti ise “bilgi sistemlerinden hizmet alan alıcının, iddia ettiği kişi olduğundan emin olunması” anlamına gelmektedir (Marcinkowski ve Stanton, 2003: 2528). Örneğin, izniniz olan herhangi bir ortama eriştiğinizde size sorulan şifreler, bilgisayarınızı açarken şifre girilmesi kullanıcının kimliğinin tespit edilmesinde yararlanan yöntemlerdir. Günümüzde kimlik tespiti, sadece bilgisayar ağları ve sistemleri için değil, fiziksel sistemler için de çok önemli bir hizmet haline gelmiştir. Akıllı kartlar, one time password (tek kullanımlık şifre), token (simge), biyometrik teknolojiler kimlik tespitinde kullanılan diğer teknolojilerdir.

Güvenirlilik (Reliability): Bilgisayar sistemlerinden beklenen davranış ile elde edilen sonuçlar arasındaki tutarlılık durumudur (Marcinkowski ve Stanton, 2003: 2528). Başka bir deyiş ile güvenirlilik, sistemden ne yapmasını bekliyorsak, sistemin kendisinden beklenileni yapmasını ve her çalıştırıldığında da aynı şekilde davranması olarak tanımlanabilir. Örneğin, ağ içerisinde yer alan dağıtıcı anahtardan sürekli çalışması beklenmektedir. Cihazın çalıştığı zaman dilimi ile çalışması gereken zaman dilimi kıyaslanarak cihazın güvenirliliği ortaya çıkarılabilir.

İnkâr Edememe (Non-Repudiation): Bu bileşenle, ne gönderici alıcıya bir mesajı gönderdiğini, ne de alıcı göndericiden bir mesajı aldığını inkâr edebilir. Bu hizmet, özellikle gerçek zamanlı işlem gerektiren bankacılık ve finans bilgi sistemlerinde kullanım alanı bulmaktadır. Gönderici ile alıcı arasında ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların en aza indirilmesini sağlamaya yardımcı olmaktadır. Sayısal imza teknikleriyle inkâr edememe ilkesi sağlanır (Campbell, 2003: 238).

2.3. Bilgi Güvenliğinin Amacı

Bir bilgi sistemi güvenlik programının amacı, bilginin kabul edilir bölümünün gizlilik, doğruluk ve uygunluk kaybı riskini azaltarak korumaktır (INTO-SAI, 1995: 7).

Bilgi güvenliğinin amacı, kullanılabilirlik, gizlilik ve bütünlük hatalarından kaynaklanan zarardan, bilgiyi sunan sistemler ve iletişimlerden, bilgi kullanıcılarının çıkarlarına dayanarak onu korumaktır (Salazar, 2006: 2).

3. Kurumsal Bilgi Güvenliği

Bilgi güvenliği, bilgiye sürekli olarak erişilebilirliğin sağlandığı bir ortamda, bilginin göndericisinden alıcısına kadar gizlilik içerisinde, bozulmadan, değişikliğe uğramadan ve başkaları tarafından ele geçirilmeden bütünlüğünün sağlanması ve güvenli bir şekilde iletilmesi süreci olarak tanımlanmaktadır. Kurumsal bilgi güvenliği ise, kurumların bilgi varlıklarının tespit edilmesi, bilgi sistemlerindeki zaafiyetlerinin belirlenmesi ve istenmeyen tehdit ve tehlikelerden korunma amacıyla gerekli güvenlik analizleri yapmak ve önlemler alma olarak düşünülebilir (Vural ve Sağiroğlu, 2008: 509).

Öncelikle bu tanımda geçen bilgi varlıkları sözcüğünün içerdiği anlam önemlidir. Bilgi varlığı, kurumun sahip olduğu, kurumun işlerini aksatmadan yürütebilmesi için önemli olan varlıkları ifade etmektedir. Bu bilgi varlığı, kurumun bilgi sistemlerinde yer alan bir veri olabileceği gibi, çalışanların veya yöneticilerin masasının üzerinde bulunan bir kağıtta ki notlar, bilgisayarında kayıtlı bir dosyada olabilir (Doğantimur, 2009: 8-9).

Kurumsal bilgi güvenliği insan faktörü, eğitim, teknoloji gibi birçok faktörün etki ettiği tek bir çatı altında yönetilmesi zorunlu olan karmaşık süreçlerden oluşmaktadır (Doğantimur, 2009: 9).

Bilgi güvenliği, sadece bir Bilgi Teknolojisi (BT) ya da yaygın söylemle Bilgi Sistemleri işi değildir; kurumun her bir çalışanın katkısını ve katılımını gerektirir. Ciddi boyutta bir kurum kültürü değişimi gerektirdiği için, en başta yönetimin onayı, katılımı ve desteği şarttır. BT'nin teknik olarak gerekli olduğunu saptadığı ve uyguladığı teknik güvenlik çözümleri, iş süreçleri ve politikalarla desteklenmemiş ve kurum kültürüne yansıtılmamışsa etkisiz kalacaklardır. Gerekli inanç ve motivasyon yaratılmamışsa, çalışanlar şifrelerini korumakta özensiz, hassas alanlarda gördükleri yabancı kişilere karşı aldırılmaz, kağıt çöpüne gerekli imha işlemini yapmadan atacakları bilgilerin değeri konusunda dikkatsiz olabilecekler ve yapılan güvenlik yatırımlarına karşın büyük bir açık oluşturmaya devam edebileceklerdir (<http://www.infosecurenet.com/macroscop/macroscop6.pdf>. 04.04.2011).

3.1 Kurumsal Bilgi Güvenliği Oluşturma Süreci

Kurumsal yönetim anlayışının getirdiği yenilikle bilgi sistemlerinde güvenliğin sağlanması için bilgi güvenlik politikasının hazırlanması ile başlayan süreç aşağıdaki temel adımları izleyecektir (Ünal, 2006: 13).

1. Politika Oluşturulması: Bilgi güvenliğinin sağlanması için gerekliliklerde göz önüne alınarak Bilgi Güvenlik Politikası hazırlanmalıdır. Bu adım Özellikle 3. adımdan sonraki faaliyetler ile sağlanacak geri dönüşlerle güncellemeye tabi olacaktır.

2. Planlama ve Kaynak Tespiti: Planlama ve Kaynakların Tespiti olarak adlandırılan çalışma ile politikanın uygulanması için organizasyonel yapının oluşturulması, rol ve sorumlulukların belirlenerek, belgelenmesi ve gerçekleştirilmesi yapılmalıdır.

3. Risk Yönetimi: Risk Yönetim Çalışması içerisinde birden fazla aktiviteyi kapsayan bir risk analizi çalışması ile; varlıklar tespit edilerek, sınıflandırılması sağlanmalı, varlıkların karşı karşıya olduğu riskler tespit edilmelidir.

4. Uygulama: Bilgi güvenlik planları uygulamaya alınmalı ve gerekli eğitimler verilmelidir.

5. Geri Bildirim-Gözden Geçirme: Uygulama sonuçları ile tüm bilgi güvenlik yapısı; politikalar, prosedürler, risk yönetimi, bilgi güvenlik planları gözden geçirilmeli ve periyodik olarak güncellenmelidir.

4. Dünyada ve Türkiye’de Mevcut Durum

Symantec’in yaptığı araştırmaya göre, dünya genelinde 2008 yılı boyunca yeni tehditlerin yayılması ve amacına ulaşmasında internet ortamı ve web sitelerinin yine ana kaynak olarak kullanıldığını özellikle vurgulanmıştır. Aynı çalışmada, saldırganların bu tehditleri geliştirirken ve kullanıcılara yöneltirken eskisine oranla çok daha fazla “kişiyeye özel” zararlı kod aktiviteleri düzenlediklerinin de altı çizilmektedir. Dahası, 2008 yılı boyunca Symantec firması tarafından saptanan tüm saldırıların neredeyse %90’ı, kullanıcıya ait kritik bilgilerin çalınması amacını taşımaktadır. Klavye tuş basımlarının kaydedilmesi yolu ile çevrim içi banka hesap bilgileri gibi kritik bilgilerin çalınmasına yönelik aktiviteler, saldırıların %76’sını oluşturmaktadır ki bu oran, 2007 yılında %72 olarak saptanan oranla kıyaslandığında, bir senede yaşanan artışı açıkça ortaya koymaktadır (Eminağaoğlu ve Gökşen, 2009; 3).

Aynı araştırmada ülkemizle ilgili çarpıcı istatistiksel değerler ve bulgular da mevcuttur. Geçmişte herhangi bir saldırı yaşadıklarını ifade eden Tür-

kiye'deki kurumların %50'si, saldırının "sistemin durmasına neden olduğunu" belirtmiştir. Sistemi duran kurumların %50'inde ise 8 saati aşan bir kesinti yaşanmıştır. Herhangi bir saldırıya maruz kalan kurumların % 35'i, bu saldırının "bilgi kaybına" neden olduğunu belirtirken, %10'u ise "sistemin yavaşladığını" belirtmişlerdir (Eminağaoğlu ve Gökşen, 2009; 3)

Bu araştırmanın dikkat çekici bir tarafı da, Türkiye'nin bilgi güvenliğindeki dünyadaki konumuna ait verilerdir. 2008 yılında, Türkiye geneli güvenlik saldırıları, dünya bazında çok kaygı verici bir düzeyde olduğu bulgulanmaktadır. Örnek vermek gerekirse; 2008 yılında bir önceki yıla göre ülkemizdeki zararlı kod saldırıları 2 misline yakın artmış, dünyadaki tüm zararlı kod eylemlerinin %6'sını oluşturarak genel sıralamada 9. sıraya yükselmiştir (Eminağaoğlu ve Gökşen, 2009; 3-4). (Bknz. Tablo 1)

Symantec'in 2009 raporuna göre, çöp (İng. spam) e-posta eylemleri de Türkiye'de bir önceki yıla göre yaklaşık 3 kat artarak dünya genelinde 3., Avrupa-Orta Doğu (EMEA) bölgesinde de 2. sıraya yükselmiştir (Bknz. Tablo 2). Ama diğer dereceye giren ülkelere göre Türkiye'nin internet hat kullanım kapasiteleri ve internet kullanıcısı sayısı oranları göz önüne alındığında, aslında Türkiye'nin dünyadaki diğer tüm ülkelerden daha yüksek düzeyde bilgi güvenliği sorunları yaşadığı anlaşılmaktadır (Eminağaoğlu ve Gökşen, 2009; 4). Microsoft'un yaptığı araştırmaya göre Türkiye, son birkaç senedir dünyada 1000 bilgisayar başına düşen kötücül yazılım enfeksiyonu oranı itibarıyla en fazla enfeksiyona rastlanan ülkeler arasında yer alıyor. Son rapor sonuçlarına göre de Türkiye geçtiğimiz bir sene içerisinde 1000 bilgisayara 36.8 enfekte cihaz oranı ile lider olurken, İspanya (36.1), Kore (34.8), Tayvan (29.7) ve Brezilya (24.7) oranları ile Türkiye'yi izledi. Ayrıca önceki dönemlere ait raporlarda Türkiye, SQL Enjeksiyonu olarak tabir edilen saldırı kategorisinde zafiyet taşıyan ".tr" uzantılı 88.378 sayfa adedi ile de maalesef açık ara dünya lideriydi. Tüm ".com" uzantılı alanda bile 43.144 adet bu zafiyeti taşıyan sayfa mevcutken Türkiye'de bunun iki katına denk gelen zafiyeti taşıyan sayfa sayısının bulunması ciddi bir güvenlik tehdidini beraberinde getiriyor. (<http://blog.microsoft.com.tr/turkiyede-bilgi-guvenligi.html>, 23.06.2011)

Symantec araştırmasınının ülkemizle ilgili ortaya koyduğu çarpıcı sonuçlardan birisi de, 2008 yılında virüs tipindeki zararlı kodların üretildiği ve yayılma kaynağı olarak çıktığı ülkeler arasında Türkiye, Avrupa-Orta Doğu bölgesi genelinde 2. sırada yer almaktadır (Symantec, 2009: 26). (Bknz. Tablo 3)

Tablo 1: 2007 ve 2008'de dünya genelinde zararlı kodların tiplerine göre sıralamalar ve genel sıralamalar

2008 tüm saldırı tipleri Dünya sıralaması	2007 tüm saldırı tipleri Dünya sıralaması	Ülke	2008 tüm saldırı tipleri içinde oranı	2007 tüm saldırı tipleri içinde oranı	Zararlı kod	Spam yayıcı sistem	Phishing web siteleri	Bot sistemler	Tüm saldırılar geneli
1	1	ABD	23%	26%	1	3	1	2	1
2	2	Çin	9%	11%	2	4	6	1	2
3	3	Almanya	6%	7%	12	2	2	4	4
4	4	Birleşik Krallık	5%	4%	4	10	5	9	3
5	8	Brezilya	4%	3%	16	1	16	5	9
6	6	İspanya	4%	3%	10	8	13	3	6
7	7	İtalya	3%	3%	11	6	14	6	8
8	5	Fransa	3%	4%	8	14	9	10	5
9	15	Türkiye	3%	2%	15	5	24	8	12
10	12	Polonya	3%	2%	23	9	8	7	17

Kaynak: Symantec Global Internet Security Threat Report Trends for 2008, 2009, s. 18.

Tablo 2: Dünya geneli ve Avrupa-Orta Doğu bölgesinde çöp (spam) e-posta oranları ve Sıralamaları

2008 Avrupa ve Ortadoğu Sıralaması (spam)	2007 Avrupa ve Ortadoğu Sıralaması (spam)	2008 Dünya Geneli Sıralama (spam)	Ülke	2008 Avrupa ve Ortadoğu Oranları (spam)	2007 Avrupa ve Ortadoğu Oranları (spam)
1	3	2	Rusya	14%	10%
2	8	3	Türkiye	13%	4%
3	1	6	Birleşik krallık	7%	15%
4	4	7	Almanya	6%	9%
5	5	8	İtalya	6%	6%
6	2	9	Polonya	6%	10%
7	6	10	İspanya	5%	6%
8	7	13	Fransa	5%	6%
9	20	19	Romanya	3%	1%
10	10	20	Hollanda	3%	1%

Kaynak: Symantec EMEA Internet Security Threat Report, 2009, s. 39

Tablo 3: Truva atı, virüs, arka kapı ve solucan tipinde zararlı kod saldırılarında ilk 3 sıradaki ülkeler

Sıralama	Zararlı kod türlerinde ilk 3 sıra (Avrupa ve Ortadoğu bölgesi geneli)			
	Arka Kapı	Truva Atı	Virüs	Solucan
1	Birleşik Krallık	Birleşik Krallık	Mısır	Suudi Arabistan
2	İspanya	Fransa	Türkiye	Birleşik Krallık
3	Fransa	Almanya	Birleşik Krallık	İspanya

Kaynak: Symantec EMEA Internet Security Threat Report, 2009, s. 26

5. Muhasebe Bilgi Sisteminde Bilgi Güvenliği

Bilgi sistemleri önceleri sadece işletme içi bilgi akışını sağlamak amacıyla kullanılmakta iken rekabetin artması ve özellikle de teknolojik gelişmelerin de etkisiyle hem işletme içi hem de işletme dışından olan bilgi akışını yürütme amacına yönelik olarak tasarlanmakta ve kullanılmaktadır. Günümüzde bilgi sistemlerinin alt yapısını oluşturan en önemli unsur teknolojik alt yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek kullanılan donanımlar gerekse de bilgisayar yazılımları günümüz bilgi sistemlerinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Bilgisayarların gündelik yaşamımızdaki yerinin artmasıyla birlikte, işletmeler de bilgisayarların sağlamış oldukları kolaylıkları bünyelerine taşımaya başlamışlardır. Önceleri, işletmelerdeki tek elektronik alet hesap makinesi iken günümüzde işletmeler insan eli değmeden sadece bilgisayarlar kontrolünde üretim yapabilir duruma gelmişlerdir. Hatta bilgisayarlar sadece programlandıkları rutin işleri yapmanın dışında karar destek sistemleri olarak karar alıcıların karar almalarına yardımcı olmakta; yapay zeka sistemleri olarak olası işletme stratejilerinin geliştirilmesinde büyük rol oynamaktadırlar (Karagül, 2005: 73-75).

Finansal muhasebe ve raporlama, maliyet ve yönetim muhasebeleri, denetim ve vergi gibi muhasebenin temel konularının bu değişimlerin etkilerinin bir uzantısı olarak işletmelerde uygulanan sistemlerin yeni teknolojilerle entegrasyonu bir gereksinim olarak ortaya çıkmıştır (Gökdeniz, 2005: 86). Diğer yandan bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, yönetici-müşteri ve üçüncü kişilerin gerek duydukları muhasebe bilgisinin yapısını da değiştirmiş, bu durum da muhasebede yeni kavram ve yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Türk, Aygen ve Yıldız, 2009: 240).

İşletmede iyi bir yönetim doğru ve zamanlı bilgiye dayanır. Zamanlı, anlamlı ve doğru bilgiler, yönetim tarafından işletme faaliyetlerinin izlenmesinde, planlama, örgütlenme ve kontrol gibi işlevlerin yerine getirilmesinde

çok önemli görevler üstlenmektedir. Çünkü bilgisizce, ileriye dönük planlar hazırlamak, uygulamak ve kontrol işlemleri yapmak imkânsızdır. Muhasebe bilgi sistemi de işletme yönetiminin karar almasında zamanlı ve doğru bilgi sunan bir sistemdir (Civan ve Kara, 2003: 111).

5.1. Muhasebe Bilgi Sistemi Kavramı

Muhasebe, gözlediği olaylar ve bu olaylara ilişkin ürettiği bilgiler açısından çok kapsamlı bir süreçtir. Muhasebe çeşitli kurumlarda karar alma durumunda olan kişiler için finansal bilgiler sağlayan bir süreç olarak tanımlanabilir. Bu süreç, karar alma durumunda olanların tutarlı karar alabilmeleri amacıyla varlıklar, kaynaklar ve faaliyet sonuçlarına ilişkin doğru ve güvenilir bilgileri zamanında sağlama amacına yönelik olarak faaliyet gösterir (Yılmaz, 2005: 96). Öte yandan muhasebe bilgi sistemi, muhasebe işlevinde başarı sağlamak için tasarlanmış bir bilgi sistemidir (Dalcı ve Danış, 2004: 47).

Muhasebe bilgi sistemi ile ilgili diğer bazı tanımlar şöyledir:

- Muhasebe bilgi sistemi; işletmelerde bilgi kullanıcılarına, planlama, kontrol ve işletmenin faaliyetlerini sürdürmede ihtiyaç duyacakları bilgileri sağlayan bir veri işleme sürecidir (Romney ve diğerleri, 1997: 2).
- Muhasebe bilgi sistemi, işletme hakkında karar verecek olan taraflar için, işletmenin ekonomik faaliyetleri ile ilgili verileri toplayan, işleyen, depolayan ve ilgililere sunan bir bilgi sistemidir (Julie ve diğerleri, 1999: 7).
- Muhasebe bilgi sisteminin, işletme içi ve işletme dışı finansal bilgi kullanıcılarına, işletme faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde devam ettirilmesi, planlanması ve denetlenmesi için gerekli olan bilgileri finansal tablolarla sunan bir bilgi sistemidir (Dinç ve Varıcı, 2008: 70).

Yukarıdaki tanımlar sonucunda oluşan ortak tanıma göre, muhasebe bilgi sistemi (MBS), işletmenin varlıkları ve bu varlıkların kaynakları olan sermaye ve borçlar üzerinde değişme yaratan mali nitelikli işlemlere ait verileri toplayan, toplanan verileri süreçleyerek (işleyerek) bilgiye dönüştüren ve ortaya çıkan bilgileri raporlayan bir bilgi sistemidir (Sürmeli, 2005: 43).

5.2. Muhasebe Bilgi Sisteminde Güvenlik İhtiyacı

Son dönemlerde muhasebe bilgi sistemlerinin bilgi teknolojileri ile birleşmelerinden meydana gelen gelişmeler işlemlerin dijital ortamda yapılmasına neden olmuştur. Bu bağlamda; kâğıt, kalem ve bağımsız veri tabanları üzerinde depolanan verilere dayalı geleneksel muhasebe süreci yerini; elektronik veri değişimi, elektronik fon transferi, internet, intranet,

extranet, genişletilebilir biçimleme dili, genişletilebilir işletme raporlama dili, ilişkisel veri tabanı yönetim sistemleri, web araçları gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullandığı, işlerin bütünlüklü veri tabanlarında ve web platformunda entegre olarak yürütüldüğü dijital uygulamalara bırakmıştır (Sevim, 2009: 4-5). Bilgisayarlı ortam muhasebe işlemlerini hızlandırma, kolaylaştırma ve güncelleme ile bilgi iletiminde kolaylık ve hız kazandırması yanında birçok güvenlik sorununu da beraberinde getirmiştir. İşletmenin bütün departmanlarındaki bilgisayarların iletişim ağlarıyla birbirlerine bağlanması ve Internet ile dış dünyaya açılması ile de güvenlik sorunları daha da artmıştır. Bu nedenle işletmeler yaşamları için çok önemli olan muhasebe bilgilerinin bilgisayarlı ortamdaki güvenliğini sağlamak için gerekli önlemleri almak zorunda kalmaktadırlar.

Muhasebe bilgi sisteminin güvenliğini sağlamak için öncelikle sistemi tehdit eden unsurların neler olduğunu belirlemek gerekmektedir. Muhasebe bilgi sisteminde yer alan ve dolaşan her türlü veri ve bilgi, hataların ve özellikle de hilelerin tehdidi altındadır. O halde burada hemen şu saptamayı yapabiliriz: Öncelikli hedef, sistemin hatalara ve hilelere açık bir yapıda olmamasını sağlamaktır.

5.3. Muhasebe Bilgi Sisteminde Bilgi Güvenliğini Tehdit Eden Unsurlar ve Bilgi Güvenliğinin Sağlanması

Teknolojik gelişmeler muhasebe bilgi sistemlerinde yeni güvenlik tehditleri yaratmıştır. Bunlar (Abu-Musa, 2003: 9):

- Bilgi gizliliğinin/mahremiyetinin kaybı,
- Bilginin çalınması,
- Onaylanmamış bilgi kullanımı,
- Bilginin ve bilgisayarların hileli kullanımı,
- Onaysız (kasti) değiştirme ya da veri manipülasyonunun sonucu olarak bilgi bütünlüğünün kaybı,
- Onaylanmamış ya da kasti, kötü niyetli hareketlere bağlı işlem hatası şeklinde sıralanabilir.

Doğru, tam ve güvenilir muhasebe bilgileri elde edebilmek için sadece bilgi oluştuktan sonra değil, verinin bilgisayara girilmesi, işlenmesi ve bilgiye dönüşüm süreçlerinde de gerekli önlemler alınmalıdır. Bu nedenle bilgisayarlı ortamdaki muhasebe veri/bilgilerinin güvenliği için (Demir, 2005: 151);

- Ağ güvenliği (Intranet ve Internet)
- Sistem güvenliği
- Veri güvenliği sağlanmalıdır.

İşletmelerin hayati önem taşıyan bilgi toplama ve depolama kaynağı olan muhasebe bilgi sistemi verilerinin, özellikle yönetim muhasebesi açısından alınacak kararlara etki edecek mali tabloların oluşturulmasında kullanılan veriler ile işletme faaliyetlerinin sürekliliğini sağlayan verilerin, başka veri depolama sistemlerinde, özellikle işletme binasının bulunduğu alanlardan başka alanlarda depolanarak korunması gerekmektedir.

İşletmelerde kurulan sistemler mutlaka denetlenmeli ve yeni süreçlere göre güncellenmelidir.

Ayrıca, güvenilir bir bilgi sisteminin sağlanması için etkin bir iç kontrol sisteminin oluşturulması ve sürekliliğinin sağlanması da gerekmektedir.

Bunlardan birisinde gerekli güvenlik önlemlerinin alınmamış olması, diğerlerini de etkilemektedir. İşletmelerde bilgisayarlar ağ yoluyla birbirlerine bağlı oldukları için bilgisayar sisteminin güvenliğini ve uygulama güvenliğini sağlamak, özellikle ağ güvenliğinin sağlanmasına bağlıdır.

Muhasebe bilgi güvenliğini sağlamak için güvenlik hizmetleri sunan şirketler ile de çalışılabilir. İşletmenin güvenlik işini kendisinin yapmasının maliyeti yüksek ise güvenlik işini bu şirketlere devretmesinde yarar olacaktır.

Sadece teknolojik önlemlerle (anti-virüs, güvenlik duvarı sistemleri, kripto vb.) iş süreçlerinde bilgi güvenliğini sağlama olanağı yoktur. Bilgi güvenliği, süreçlerin bir parçası olmalı ve bu bakımdan bir iş anlayışı, yönetim ve kültür sorunu olarak ele alınmalıdır. Her kurum mutlaka bireysel olarak ve kurum bazında bir güvenlik politikası oluşturmak, bunu yazılı olarak dökümanete etmek ve çalışanlarına, iş ortaklarına, paydaşlarına aktarmak zorunludur. Tüm çalışanlar bilgi güvenliği konusunda bilinçli olmalı, erişebildikleri bilgiye sahip çıkmalı, özenli davranmalı, üst yönetim tarafından yayınlanan "Bilgi Güvenliği politikası" şirket açısından bilgi güvenliğinin önemini ortaya koymalı, sorumlulukları belirlemeli, çalışanları bilgilendirmeli ve BG sistemi, iş ortaklarını (müşteri, tedarikçi, taşeron, ortak şirket vb.) da kapsmalıdır (<http://www.bilgiyonetimi.org/cm/>, 01.05.2011).

6. Sonuç

21. yüzyılın en önemli değerlerinin başında "Bilgi" gelmektedir. Bilginin "güvenirliği" ise onun değerini azaltmakta, ya da arttırmaktadır. Bu bilginin

gerçekten değerli olabilmesi için “ehil” eller (ya da akıllar) tarafından üretilmesi gereklidir. Bilginin istenen yer ve zamanda kullanılabilmesi için de hem güvenilir bir korunma (arşivleme), hem de süratli bir erişim sistemine ihtiyaç vardır. Keza, mevcut bilgilerin yanlış manüplasyonlarla (sahtekarlıklarla) kirletilmemesi de büyük önem arz etmektedir.

Bilgi güvenliğinin sağlanmasında ve güvenlik kültürünün oluşturulmasında en zayıf halka insandır. İnsan faktörü uygun ve yeterli seviyede güvenliğin sağlanmasında anahtar role sahiptir. Bu çerçevede siber dünyanın olası tehdit ve tehlikeleri konusunda toplumun her kesiminin bilinçlendirilmesi ile toplumda bilgi güvenliği şuuru ve farkındalığının oluşturulmasına yönelik önlemlerin alınması gerekmektedir.

Başarılı ve etkin bir bilgi güvenliği yönetimi; üst yönetimin desteği ve sahiplenmesi, çeşitli eğitimler ve yönetsel düzenlemelerle tüm çalışanların bilinçlendirilmesi, kurum için öncelikli riskler ve bu riskleri azaltacak uygun çözümlerin belirlenmesi, bu çözümlerin o kuruma en uygun şekilde uygulanması, bu uygulamaların periyodik olarak denetlenmesi ve bunların sonucunda gerekli iyileştirmelerin yapılarak sürekli gelişim ve değişim sonucunda sağlanabilir.

İşletmede iyi bir yönetim doğru ve zamanlı bilgiye dayanır. Zamanlı, anlamlı ve doğru bilgiler, yönetim tarafından işletme faaliyetlerinin izlenmesinde, planlama, örgütlenme ve kontrol gibi işlevlerin yerine getirilmesinde çok önemli görevler üstlenmektedir. Çünkü bilgisizce, ileriye dönük planlar hazırlamak, uygulamak ve kontrol işlemleri yapmak imkânsızdır. Muhasebe bilgi sistemi de işletme yönetiminin karar almasında zamanlı ve doğru bilgi sunan bir sistemdir.

Son dönemlerde muhasebe bilgi sistemlerinde meydana gelen gelişmeler işlemlerin dijital ortamda yapılmasına neden olmuştur. Bu bağlamda; kâğıt, kalem ve bağımsız veri tabanları üzerinde depolanan verilere dayalı geleneksel muhasebe süreci yerini; elektronik veri değişimi, elektronik fon transferi, internet, intranet, extranet, genişletilebilir biçimleme dili, genişletilebilir işletme raporlama dili, ilişkisel veri tabanı yönetim sistemleri, web araçları gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullandığı, işlerin bütünlük veri tabanlarında ve web platformunda entegre olarak yürütüldüğü dijital uygulamalara bırakmıştır.

Muhasebe bilgi sistemlerinde bilgilerin bilgisayarlı ortamda üretilmesi, raporlanması ve ilgili kişilere sunulması sağladığı avantajlar yanında çeşitli güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Muhasebe bilgi sistem-

lerine güvenlik tehdidi, işletme içinden olabileceği gibi, faaliyetlerinde internet'in kullanımı sebebiyle işletme dışından da olabilmektedir. Doğru, tam ve güvenilir muhasebe bilgileri elde edebilmek için sadece bilgi oluştuktan sonra değil, verinin bilgisayara girilmesi, işlenmesi ve bilgiye dönüşüm süreçlerinde de gerekli önlemler alınmalıdır. Muhasebe bilgi güvenliğini sağlamak için güvenlik hizmetleri sunan şirketler ile de çalışılabilir. İşletmenin güvenlik işini kendisinin yapmasının maliyeti yüksek ise güvenlik işini bu şirketlere devretmesinde yarar olacaktır.

KAYNAKÇA

Abu-Musa, Ahmad A., (Sep. 2003) **"The Perceived Threats to the Security of Computerized Accounting Information Systems"**, Journal of American Academy of Business, Cambridge, Holywood, Vol.3, Iss. ½.

Alagöz, Ali, (2007) **"Web Sitesi Maliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi"**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 18, Konya, 2007, s. 11-24.

Canbek, Gürol ve Şeref, Sağıroğlu, (2006) **"Bilgi, Bilgi Güvenliği ve Süreçleri Üzerine Bir İnceleme"**, Politeknik Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 3, s. 165-174.

Civan, Mehmet ve Kara, Ekrem, (Ekim 2003) **"İşletme Yönetiminde Muhasebe Bilgi Sisteminin Yeri ve Önemi"**, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:20, s. 111-117.

Charles P. Pfleeger, (1997) **"The Fundamentals Of Information Security"**, Software, IEEE.

Dalcı, İlhan ve Danış, V. Naci, (2004) **"Benefits of Computerized Accounting Information Systems on the JIT Production Systems"**, Review of Social, Economic & Business Studies, Vol.2.

Demir, Berna, (2005) **"Muhasebe Bilgi Sistemlerinde Bilgi Güvenliği"**, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 26, s. 147-156.

Dinç, Engin ve Varıcı, İdris, (2008) **"Muhasebe Bilgi Sisteminin Kurumsallaşma Düzeyine Etkisi: Sanayi İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma"**, Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı 1, s. 67-85.

Doğantimur, Fulya, (2009) **"ISO 27001 Standardı Çerçevesinde Kurumsal Bilgi Güvenliği"**, Mesleki Yeterlilik Tezi, TC Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.

Eminağaoğlu, Mete ve Gökşen, Yılmaz, (2009) **"Bilgi Güvenliği Nedir, Ne Değildir, Türkiye'de Bilgi Güvenliği Sorunları ve Çözüm Önerileri"**, Dokuz

- Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 4, s. 01-15.
- Gökdeniz, Ümit, (2005) **“İşletmelerde Muhasebe Bilgi Sistemine Yaklaşım”**, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 27, s. 86-93.
- Harold, F. Tipton ve Krause, Micki, (2007) **“Handbook of Information Security Management”**, Auerbach Publications.
- http://www.us-cert.gov/reading_room/infosecuritybasics.pdf, **“Introduction to Information Security”**, 02.04.2011.
- http://www.computerworld.com.tr/bilgi-guvenliginin-neresindeyiz-detay_2107.html, 19.03.2011.
- <http://www.pctime.com.tr/habergoster.asp?id=1950>, 19.03.2011.
- <http://blog.microsoft.com.tr/turkiyede-bilgi-guvenligi.html>, 23.06.2011.
- INTOSAI, (October 1995) **“Information System Security Review Methodology”**, Issued by EDP Audit Committee International Organisation of Supreme Audit Institutions.
- Julie, David, S. ve diğerleri, (Spring 1999) **“The Research Pyramid: A Framework For Accounting Information System Research”**, Journal of Information System, Vol.13, No.1.
- Karagül, A. Aziz, (2005) **“Bilgi Yönetimi, Kurumsal Kaynak Planlaması ve Muhasebe Bilgi Sistemi İlişkisi Çerçevesinde Muhasebe Eğitimi”**, XXIV. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu.
- Marcinkowski, S.J., Stanton, J.M., (2003) **“Motivational Aspects Of Information Security Policies”**, Systems, Man and Cybernetics, IEEE International Conference on 3.
- Onur, Altay, (01.05.2011) **“Kurumsal Bilgi Güvenliğine Bakış”** <http://www.bilgiyonetimi.org/cm/>.
- Robert, Richardson, (2008) **“2008 CSI/FBI Computer Crime & Security Survey. CSI”**, <http://i.cmpnet.com/v2.gocsi.com/pdf/CSIsurvey2008.pdf>.
- Robby, S. Fussell, (2005) **“Protecting Information Security Availability Via Self-Adapting Intelligent Agents”**. Military Communications Conference, IEEE.
- Romney, Marshall B., Steinbart, Paul John, Cushing, Barry E., (1997) **Accounting Information Systems**, Seventh Edition, Addison-Wesley Publishing Co.

Scott, Campbell., (2003) **“Supporting Digital Signatures in Mobile Environments”**, Enabling Technologies: Infrastructure for Collaborative Enterprises. Proceedings. Twelfth IEEE International Workshops.

Sevim, Adnan, (2009) **“Dijital Muhasebe”**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Sürmeli, Fevzi, (Ağustos 2005) **“Muhasebe Bilgi Sistemi”**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Symantec, (2009) **“Global Internet Security Threat Report 2008”**, vol.XIV., Symantec Corporation.

Symantec, (2009) **“EMEA Internet Security Threat Report 2008”**, vol.XIV., Symantec Corporation.

Küçüköğlü Şule, (04.04.2011) **“Uygun Güvenlik Çözümüne Yolculuk”**, <http://www.infosecurenet.com/macroscope/macroscope6.pdf>.

Türk, Dilek, A. Filiz, Y. Şule, (2009) **“Muhasebe Departmanlarında Bilgi Yönetimi: Sakarya Örneği”**, Muhasebe Finansman Dergisi, Sayı: 44, s.236-250.

Ünal, Ü. Zaim, (2006) **“Bilgi Güvenliği Politikası ve Bilgi Güvenlik Yapısı”**, Bilişim ve Hukuk Dergisi, Sayı: 1, Ankara, s.13-15.

Vima, Salazar, (October 2006) **“Management of Information Security”**.

Yılmaz, Baki ve diğerleri, (2005) **“Bilgi Çağında Entelektüel Sermaye Anlayışının Muhasebe Bilgi Sistemi Açısından Değerlendirilmesi”**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi, Cilt:8, Sayı:1-2, s. 90-105.

Yılmaz, Vural ve Şeref, Sağıroğlu, (2008) **“Kurumsal Bilgi Güvenliği ve Standartları Üzerine Bir İnceleme”**, Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt :23 No: 2, s.507-522.

6102 SAYILI YENİ TÜRK TİCARET KANUNU (TTK'NA GÖRE TAM BÖLÜNME İŞLEMİ: VERGİLENDİRME KARŞISINDAKİ DURUMU VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ*

Doç. Dr. Hikmet ULUSAN**

Yrd. Doç. Dr. Murat KOÇSOY***

ÖZET

Bu çalışmada, 6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'na göre sermaye şirketlerinde tam bölünme işleminin vergilendirme karşısındaki durumu ve muhasebeleştirilmesinin incelenmesi amaçlanmıştır. Yeni Türk Ticaret Kanunu'na göre tam bölünme işlemi, Kurumlar Vergisi Kanunu madde 19'daki koşulları karşıladığında özel tüketim vergisi hariç her türlü vergi ve harçtan istisnadır. Tam bölünmeye konu olan varlık ve borçlar cari ya da kayıtlı değerlerine göre muhasebeleştirilebilir. Ancak, devrolunan varlık ve borçların kayıtlı değerlerine göre muhasebeleştirilmesi, hem Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 19. maddesinde tanımlanan vergisiz bölünmenin koşuluna hem de bölünme işleminin amacı ve niteliğine daha uygundur. Ayrıca, tam bölünme işleminin muhasebeleştirilmesi, devralan şirketin mevcut veya yeni kurulan şirketler olup olmamasına göre de devralan şirketler açısından farklılık göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, Tam Bölünme İşlemi, Vergilendirilmesi, Muhasebeleştirilmesi

“FULL DEMERGER ACTIVITY” UNDER THE NEW TURKISH COMMERCIAL CODE NO.6102: ITS RECOGNITION AND TAXATION

ABSTRACTS

The purpose of this study is to examine full demerger of corporations, its taxation and recognition under the New Turkish Commercial Code #6102. Full demerger process under New Turkish Commercial Code is exempt

* Bu çalışmada yer alan verilerden kaynak gösterilmek suretiyle yararlanılabilir

** Bozok Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, hikmet.ulusan@bozok.edu.tr, ulusan70@yahoo.com

*** Bozok Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, murat.kocsoy@bozok.edu.tr

from all taxes and charges except the special consumption tax, provided that the transaction meets the conditions listed in the Article 19 of the Turkish Corporate Income Tax Law. Assets and liabilities subject to full demerger can be recognized at their current or book values. However, recognition of the transferred assets and liabilities at their book values is more feasible in terms of both the full demerger condition defined in Article 19 and the nature and purpose of demerger activity. Further, recognition of full demerger activity varies depending on whether the transferee is an existing or newly established company.

Key Words: New Turkish Commercial Code, Full Demerger, Taxation and Recognition.

1. GİRİŞ

İşletmeler, ekonomik ve hukuki nedenler başta olmak üzere diğer pek çok faktörün de etkisiyle yeniden yapılanma olarak ifade edilen ekonomik ve hukuki yapılanma değişikliklerine gitmektedirler. Dünya üzerinde ilk kez Amerika Birleşik Devletleri'nde 19. yüzyılda görülmeye başlanan yapılanmalar önce Avrupa'ya ardından da Türkiye'ye sıçramıştır. Küreselleşmenin giderek daha çok ülkeyi etkisi altına almasıyla birlikte önceleri genellikle ulusal düzeyde görülen yapılanmalar giderek sınır ötesi hal almaya başlamıştır (Şimşek 2006, 1). Genel olarak şirketlerin faaliyet alanlarında ve yapılarında gerçekleştirilen değişiklikler yeniden yapılanma olarak adlandırılmaktadır. Sermaye şirketleri açısından yeniden yapılandırma modelleri tasfiye, birleşme, nevi değişikliği, hisse değişimi ve bölünme olarak sınıflandırılabilir (Nazalı 2008, 2).

Ticari hayattaki gelişmeler sonucu günümüzde şirketlerde bölünme ihtiyacı kaçınılmaz olmuştur. Şirket bölünmeleri, günümüz ekonomik sistemi içinde piyasaların sıkça ihtiyaç duyduğu ve başvurduğu bir husustur (Kayar 2011). Uluslararası ölçekte faaliyet gösteren birçok şirket, küreselleşme sürecinin hızlandığı günümüzde birleşme ve bölünme işlemlerini bir strateji olarak kullanmaya başlamıştır (Dede 2006, 9). Bölünme işlemleri, şirketlerin daraltılmak suretiyle daha karlı ve daha verimli bir şekilde yeniden ekonomiye kazandırılmasını amaçlayan kurumsal stratejik yöntemlerdir (Sezgi 2001, 86).

Şirketlerin bölünme yoluyla yeniden yapılandırmaya ihtiyaç duymalarının nedenleri mali, ekonomik, teknik ve diğer nedenler olabilir (Doğrusöz 2001a, 38). Şirketlerde bölünmeye verimliliğin artırılması, mali yapının güçlendirilerek rekabet gücünün artırılması, uzmanlaşma ve yönetimin

kolaylaştırılması, ortaklar arasında çıkan anlaşmazlıkların olumsuz etkilerinin giderilmesi, kaynak kullanımında etkinliğin sağlanması, uluslararası pazarlarda rekabet gücü kazanmak ve çağdaş ekonomik koşullara ayak uydurabilmek gibi amaçlarla başvurulabilir (Dede 2006, 63-65). Ayrıca, şirketlerde bölünmeye, halka açılmak isteyen şirketlerin bir kısım varlıklarını şirket dışına çıkararak yalnızca paylaşılması düşünülen varlıklarla halka açılmasını sağlamak amacıyla da başvurulabilmektedir (Karakas 2011).

21. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan bir yeniden yapılanma modeli olması nedeniyle bölünmenin hukuki düzenlemelere yansımaları çok yenidir (Dede 2006, 55). Türkiye'nin Avrupa Birliği mevzuatına uyum çalışmaları çerçevesinde başta temel kanunlarını değiştirmesi gerekmekte olup değişikliğe uğrayan kanunlardan birisi de 1957 yılından beri yürürlükte olan 6762 sayılı TTK'dır. Uzun süren çalışmalar sonucunda 6102 sayılı Yeni TTK, 13 Ocak 2011 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda kabul edilerek 14 Şubat 2011 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Yeni TTK'nın bazı bölümleri 1 Temmuz 2012 ve bazı bölümleri özellikle muhasebe uygulamalarıyla ilgili olanları 1 Ocak 2013 tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir. Yeni TTK ile getirilen önemli düzenlemelerden biri şirket bölünmeleriyle ilgilidir. Bölünme Türkiye'de maddî hukuk yönünden ilk defa bu Kanunla düzenlenmiştir. Yeni TTK şirketlerin bölünmelerinde piyasaların beklentisine cevap verebilecek düzenlemeler içermektedir (Kayar 2011). Yeni TTK'da bölünme işleminin ayrıntılı olarak hükme bağlanması şirketlerde bölünme işlemine işlerlik kazandıracaktır (Doğan).

Yukarıda da belirtildiği üzere şirketlerde bölünmeye çeşitli neden ve amaçlarla başvurulabilmektedir. Ayrıca, bölünme işlemi şirketlerin ortaklarını, alacaklılarını, çalışanlarını ve vergisel açıdan devleti ilgilendiren çok yönlü bir işlemdir (Çitçi 2008, XI). Bunlara ilaveten, şirketlerde bölünme işleminin hukuki boyutunun incelenmesiyle ilgili Türk literatüründe yeterince çalışma varken bölünme işlemi ve özellikle tam bölünme işleminin muhasebeleştirilmesiyle ilgili çalışma sayısı sınırlıdır. Bu nedenlerden dolayı, bu çalışmada, 6102 sayılı Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminin vergilendirme karşısındaki durumu ve muhasebeleştirilmesinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada, sadece sermaye şirketleri açısından tam bölünme işlemi incelenmiş olup kısmi bölünme ve kooperatifler kapsam dışında bırakılmıştır. Ayrıca, tam bölünme işlemi ticaret hukuku başta olmak üzere vergi hukuku, rekabet hukuku, iş hukuku gibi hukuk dallarında incelenme olanağına sahip (Kağıtçıoğlu 2007, 3) olmakla birlikte bu çalışmanın esasını sadece Yeni TTK boyutu teşkil etmekte, ancak belirli konular nedeniyle vergi hukuku kapsama alınmaktadır.

Çalışma şu şekilde organize edilmiştir. İlk olarak, bölünme kavramından bahsedilmiştir. İkinci olarak, 6102 sayılı Yeni TTK'ya göre tam bölünme işlemi incelenmiştir. Üçüncü olarak, Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminin vergilendirme karşısındaki durumu irdelenmiştir. Son olarak da, Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminin muhasebeleştirilmesi ve muhasebeleştirmede özellikli durumlar incelenmiştir. Çalışma sonuç kısmı ile tamamlanmıştır.

2. BÖLÜNME KAVRAMI

Bölünme, genel kullanımı ile bir bütünün en az iki parça olacak şekilde parçalara ayrılması olarak ifade edilir (Yıldız ve Ünsal 2005, 210). Kelime anlamı olarak bölünme, birleşme kavramındaki büyümenin aksine odaklanmayı hedeflemektedir. Ekonomi ve hukuk alanlarında kullanılan bir terim olması, bölünmenin literatürde farklı tanımlarının yapılmasına yol açmıştır (Kökbudak 2007, 8). Ekonomik anlamda bölünme hukuki anlamdaki bölünmeye göre daha kapsamlıdır (Şimşek 2006, 75).

Kavak (2005, 63), ekonomik nitelikli bir tanım yapmış ve bölünmeyi “Kaynak ve imkanların daha verimli kullanılması amacına yönelik olarak kurumların bünyesindeki birden fazla faaliyet konularını ayırarak her birini kendi alanında ve bu alanın özelliklerini içeren donanımları ile birlikte ayrı işletmeler haline dönüştürmeleri...” olarak tanımlamıştır.

Hukuk literatüründe bölünmenin çok farklı tanımları bulunmakla birlikte genel olarak bölünme, bir şirketin bilançosunda yer alan varlık, alacak ve borçların kısmen veya tamamen mevcut ya da yeni kurulacak şirket veya şirketlere devredilmesi olarak tanımlanabilir (Akgün 2001, 3). Ticaret hukuku açısından bölünme, bir şirketin mal varlığının tamamını veya bir kısmını bir bütün halinde yani aktif ve pasifiyle mevcut veya yeni kurulacak şirketlere devredip, karşılığında devralan şirketleri ya kendisinin ya da ortaklarının iktisap etmesini ifade eder (Tekinalp 2004, 547). Vergi hukuku açısından ise bölünme, bir kurumun aktif ve pasifiyle bir kuruma devri veya satışı yerine birden fazla kuruma ve kuruluşu mevcut varlık, alacak ve borçlarının kayıtlı değerleri üzerinden devri suretiyle münfesihi konuma getirilmesini ifade etmektedir (Seviğ).

6102 sayılı Yeni TTK'da bölünmenin tanımı yapılmamış olup bölünmenin türleri olan tam ve kısmi bölünme açıklanmıştır. Yeni TTK madde 159'da tam bölünme “Şirketin tüm malvarlığı bölümlere ayrılır ve diğer şirketlere devrolunur. Bölünen şirketin ortakları, devralan şirketlerin paylarını ve haklarını iktisap ederler. Tam bölünüp devrolunan şirket sona erer ve un-

vanı ticaret sicilinden silinir” olarak açıklanmıştır. Kısmi bölünme ise, aynı maddede “Bir şirketin malvarlığının bir veya birden fazla bölümü diğer şirketlere devrolunur. Bölünen şirketin ortakları, devralan şirketlerin paylarını ve haklarını iktisap ederler veya bölünen şirket, devredilen malvarlığı bölümlerinin karşılığında devralan şirketlerdeki payları ve hakları elde ederek yavru şirketini oluşturur” olarak açıklanmıştır. Tam bölünmenin en belirgin özelliği bölünen yani devrolunan şirketin dağılarak faaliyetlerine son vermesidir. Kısmi bölünmede bölünen şirket ortadan kalkmamakta; yalnızca mal varlığının bir kısmı en az iki şirkete aynı sermaye olarak konulmaktadır (Özbalcı 2001, 16-17; Doğrusöz 2001b, 35).

3. 6102 SAYILI YENİ TTK’YA GÖRE TAM BÖLÜNME İŞLEMİ

6762 sayılı TTK bölünmeyle ilgili hükümler içermemektedir. Bölünme Türkiye’de maddî hukuk yönünden ilk defa 6102 sayılı Yeni TTK ile düzenlenmiştir. Bununla birlikte, bölünmenin Türk mevzuatına girişi ilk olarak vergi hukukunda yapılan düzenlemelerle olmuştur. Vergi hukuku yönünden bölünmeyle ilgili kurallar, Türk mevzuatına 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK)’nda 4684 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle 20 Ocak 2001 tarihinde girmiş ve uygulama başlamıştır. Daha sonra, 1 Temmuz 2007 tarihinden itibaren yürürlükte olan 5520 sayılı KVK’nın 19 ve 20. maddeleriyle uygulama daha da genişletilmiştir. Ancak, bu düzenlemeler bölünmenin maddî hukuk cephesini içermemektedir. 5422 sayılı KVK değişikliğini izleyerek Maliye Bakanlığı ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, ortaklaşa yayınladıkları “Anonim ve Limited Şirketlerin Kısmî Bölünme İşlemlerinin Usul ve Esaslarının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ” ile KVK’daki hükümlere dayanarak sadece kısmî bölünmenin maddî hukuk cephesini düzenlemişlerdir. Tebliğ sınırları içinde kalan ve tebliğ hukukunun şartlarına özgülünen bu düzenlemeyle, uygulamada bölünmenin işlerliğini sağlamak amacı güdülmüştür (6102 Sayılı Yeni TTK Madde Gerekçeleri, madde 258).

Yeni TTK’dan önce yapılan düzenlemeler yetersiz kalmış ve ihtiyaca cevap veremediğinden uygulamada istenilen şekilde gelişme sağlanamamış (Doğan) ve sadece sınırlı sayıda şirketin bölündüğü gözlemlenmiştir (Şeker 2007a). Yeni TTK’da bölünmeyle ilgili genel hükümler, bölünmenin uygulanmasına ilişkin hükümler, bölünme belgelerini denetleme ve inceleme hakkı, bölünme kararı, korunmaya ilişkin hükümler, iş ilişkilerinin geçmesi ile ticaret siciline tescil ve geçerlilik konusunda düzenlemeler yapılmıştır.

Yeni TTK’da şirketlerin tam ve kısmi biçimde bölünebileceği belirtilmiştir. Yeni TTK’ya göre, tam bölünmede bölünen şirketin tüm malvarlığı bölüm-

lere ayrılır ve mevcut veya yeni kurulacak en az iki şirkete devrolunur. Bölünen şirketin ortakları, devralan şirketlerin payları ve haklarını iktisap ederler. Bölünen şirket, tasfiyesiz dağılarak malvarlığını diğer şirketlere devreder. Tam bölünüp devrolunan şirket ortadan kalkar ve unvanı ticaret sicilinden silinir. Bölünme, ticaret siciline tescille geçerlilik kazanmakta; tescil ile tescil anında envantere yer alan bütün aktif ve pasifler devralan şirketlere geçmektedir.

Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminin usulleri, tam bölünme işleminin koşulları ve tam bölünme işleminin KVK'ya göre tam bölünme işleminden benzer ve farklı yönleri aşağıda belirtildiği gibidir.

3.1. Tam Bölünme İşleminin Usulleri

Yeni TTK madde 166'ya göre tam bölünme işlemi 3 şekilde uygulanabilir. Bunlar;

- 1) Mevcut şirketlere devir suretiyle bölünme,
- 2) Yeni kurulan şirketlere devir suretiyle bölünme ve
- 3) Mevcut ve yeni kurulan şirketlere devir suretiyle (karma) bölünmedir.

Yeni TTK madde 161'e göre de yukarıda bahsedilen tam bölünme usullerinin her biri kendi içinde iki şekilde uygulanabilmektedir. Bunlar;

- 1) Oranların korunduğu bölünme ve
- 2) Oranların korunmadığı bölünmedir.

Bölünen şirketin ortaklarına, birinci durumda bölünmeye katılan tüm şirketlerde mevcut payları oranında şirket payları; ikinci durumda ise bölünmeye katılan bazı veya tüm şirketlerde mevcut paylarının oranına göre değişik oranda şirket payları tahsis edilebilir.

3.2. Tam Bölünme İşleminin Koşulları

Yeni TTK'ya göre tam bölünmeden söz edebilmek için bölünme işleminin aşağıdaki koşulları taşıması gerekir.

- 1) Biri bölünen şirket, diğer ikisi devralan şirket olmak üzere en az üç şirket bulunmalıdır.
- 2) Bölünen ve devralan şirketler sermaye şirketi veya kooperatif olmalıdır. Yeni TTK madde 160'a göre, bir sermaye şirketi diğer bir sermaye şirketine veya kooperatife bölünebileceği gibi bir kooperatif de sermaye şirketine veya kooperatife bölünebilir. Ancak, sermaye şirketleri ve kooperatifler şahıs şirketlerine bölünemeyeceği gibi şahıs şirketleri de sermaye

şirketlerine veya kooperatife bölünemezler.

3) Bölünen şirketin ortaklarına devralan şirketin sermayesini temsil eden şirket payları tahsis edilmelidir. Yeni TTK'da şirket paylarının ve haklarının korunması ilke olarak kabul edilmiş olup madde 161'de tam ve kısmi bölünmede şirket payları ve haklarının 140. madde uyarınca korunacağı ifade edilmiştir. Şirket paylarının ve haklarının korunması ise, ortakların bölünen şirketteki payları karşılığında devralan şirketten alacakları payların tutarıyla ilgilidir. Yeni TTK madde 140'a göre bölünen şirketin ortaklarının, mevcut ortaklık paylarını ve haklarını karşılayacak değerde devralan şirketin payları ve hakları üzerinde istemde bulunma hakları vardır. Bu istem hakkı bölünmeye katılan şirketlerin malvarlıklarının değeri, oy haklarının dağılımı ve önem taşıyan diğer hususlar dikkate alınarak hesaplanır.

4) Bölünmeye katılan şirketlerin alacaklılarının hakları korunmalıdır. Yeni TTK madde 175 uyarınca bölünmeye katılan şirketler, bölünmeyle alacaklıların alacaklarının tehlikeye düşmediğinin bir işlem denetçisinin raporuyla ispatı durumları hariç istemde bulunan alacaklıların alacaklarını teminat altına almak zorundadırlar. Ancak, diğer alacaklıların zarara uğramayacaklarının anlaşılması hâlinde şirket, teminat göstermek yerine borcu ödeyebilir.

5) Bölünen şirket ticaret siciline tescil ile birlikte ortadan kalkmalıdır.

3.3. KVK'ya Göre Tam Bölünme İşlemi İle Karşılaştırılması

Bölünme işlemi, KVK'da vergilendirme bakış açısıyla düzenlenirken Yeni TTK'da bölünen ve devralan şirketlerin ortakları ve alacaklılarının haklarının korunması bakış açısıyla düzenlenmektedir. Bu nedenle, Yeni TTK'da bölünme işlemi, KVK'ya göre daha ayrıntılı olarak düzenlenmiş olup her iki kanuna göre yapılacak tam bölünme işlemleri arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da bulunmaktadır. Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminin daha iyi anlaşılması için söz konusu benzerlik ve farklılıkların bilinmesi gerekir. Aşağıda her iki kanunda da düzenlenen konular arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmaya çalışılmıştır. Yeni TTK'nın 159-179. ve KVK'nın da 19-20. maddelerinde düzenlenen tam bölünme işlemlerinin benzer ve farklı yönleri şöyle özetlenebilir:

1) Yeni TTK'da olduğu gibi KVK'ya göre tam bölünme işleminde de biri bölünen şirket, diğer ikisi devralan şirket olmak üzere en az üç şirketin bulunması gerekir.

2) Yeni TTK'da olduğu gibi KVK'ya göre de tam bölünme işlemi mevcut şirketlere, yeni kurulan şirketlere ve mevcut ve yeni kurulan şirketlere devir

suretiyle bölünme olmak üzere üç şekilde uygulanabilir.

3) Yeni TTK'da açık bir şekilde belirtilmemekle birlikte hem Yeni TTK hem de KVK'ya göre tam bölünme işleminde tam bölünüp devrolunan şirket tasfiyesiz olarak dağılmak suretiyle sona ermektedir.

4) Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminde hem sermaye şirketleri hem de kooperatifler bölünen veya devralan şirket olabilmektedir. KVK'ya göre tam bölünme işleminde de sadece sermaye şirketleri bölünen veya devralan şirket olabilmekte, kooperatifler ise olamamaktadır.

5) Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminde tam veya dar mükellef sermaye şirketleri bölünen veya devralan şirket olabilirken KVK'ya göre tam bölünme işleminde sadece tam mükellef sermaye şirketleri bölünen veya devralan şirket olabilmektedir.

6) Her iki kanuna göre de tam bölünme işleminde bölünen şirketin bütün mal varlığı, alacakları ve borçları devralan şirketlere geçmektedir. Yeni TTK madde 159'da sadece mal varlığının devredileceğinden bahsedilmekle birlikte madde 179'da bölünmenin ticaret siciline tescili ile envantere yer alan bütün aktif ve pasiflerin devralan şirketlere geçeceği belirtilmiştir. KVK'da da bölünen şirketin bütün mal varlığı, alacakları, borçları ve dolayısıyla aktifi ve pasifi düzenleyici hesapların ilgili olduğu aktif veya pasif hesaplara birlikte devrolunacağı hükmü yer almaktadır.

7) Yeni TTK'da açık bir şekilde belirtilmemekle birlikte tam bölünme işleminde mal varlığının hangi değer ile devredileceği konusunda bir sınırlama yoktur. Dolayısıyla, Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminde bölünen şirketin tüm mal varlığı, kayıtlı değerleri üzerinden devredilebileceği gibi cari değerleri üzerinden de devredilebilir. Oysa, KVK'ya göre tam bölünme işleminde bölünen şirketin bütün mal varlığı, alacakları ve borçları kayıtlı değerleri üzerinden devredilmek zorundadır.

8) Her iki kanuna göre de tam bölünme işleminde bölünen şirketin ortaklarına, mevcut şirket paylarını karşılayacak değerde devralan şirketin sermayesini temsil eden şirket paylarının tahsis edilmesi gerekir. Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminde bölünen şirket ortaklarına, bölünmeye katılan tüm şirketlerde mevcut payları oranında veya bölünmeye katılan bazı veya tüm şirketlerde mevcut paylarının oranına göre değişik oranda şirket payları tahsis edilebilmektedir. Oysa, Kurumlar Vergisi Genel Tebliği (KVG) Seri No: 1'e göre tam bölünme işleminde devir veya bölünmeye konu edilen varlıklara karşılık iktisap edilen payların, bölünen şirketin ortaklarına bölünen şirketteki paylarına isabet eden servet değeriyle orantılı

olarak dağıtılması gerekir.

9) Her iki kanuna göre de, tam bölünme işleminde bölünen ve devralan şirketlerin ortakları arasında pay değişim oranının hesaplanmasında öz kaynak yöntemi kullanılabilir gibi cari değer yöntemi veya başka bir yöntemde kullanılabilir. Başka bir ifadeyle, tam bölünme işleminde bölünen ve devralan şirketler, karşılıklı olarak devre konu varlıkların değerlerini belirlemek suretiyle bölünen şirketin ortaklarının haklarını koruyacak bir değişim oranı tespit edebilirler. Çünkü, Yeni TTK'da payların değişim oranının nasıl belirleneceği konusunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Yeni TTK madde 170'de sadece bölünme sözleşmesi veya bölünme planının denetlenmesine 148. madde hükmünün kıyas yoluyla uygulanacağı belirtilmiştir; madde 148'de ise, işlem denetçisinin değişim oranının hangi yöntemde hesaplandığı ve en az üç farklı genel kabul gören yöntem ile karşılaştırma yapılarak uygulanan yöntemin adil olduğunu denetlemesi istenmektedir. KVG'T Seri No: 1'de de, bölünme işlemine konu olan varlıkların kayıtlı değerleri üzerinden diğer şirketlere devredilmesinin bölünen şirketin ortaklarına ya da bölünen şirkete varlıkların kayıtlı değeri kadar hisse verilmesini gerektirmediği; payların değişim oranının bölünen ve devralan şirketlerin hisselerinin gerçek değeri üzerinden belirlenebilmesi mümkün olduğu belirtilmiştir.

10) Yeni TTK madde 140'a göre tam bölünme işleminde, şirket paylarının değişim oranları belirlenirken bölünen şirketin ortaklarına tahsis olunan şirket paylarının gerçek değerlerinin %10'unu aşmaması şartıyla bir denkleştirme ödemesi yapılabilmektedir. KVK'ya göre tam bölünme işleminde de, hesapların kapatılması amacıyla yapılacak küçük miktardaki nakit ödemelerin işlemin bölünme sayılmasını engellememesi için bölünen şirketin ortaklarına denkleştirme ödemesi yapılabilmektedir. Ancak, KVK'da denkleştirme ödemesinin üst sınırı, şirket paylarının gerçek değerlerinin %10'una göre değil itibarî değerlerinin %10'una göre hesaplanmaktadır.

4. 6102 SAYILI YENİ TTK'YA GÖRE TAM BÖLÜNME İŞLEMİNİN VERGİLENDİRME KARŞISINDAKİ DURUMU

Türk vergi mevzuatında KVK'ya göre yapılan devir ve bölünme işlemleri vergisiz yapılanmalar olarak adlandırılmaktadır (Şimşek 2006, 3). Çünkü, Türk vergi mevzuatı, 5520 sayılı KVK madde 19/3(a)'ya göre yapılan bölünmelerde mükelleflere çeşitli vergi avantajları sağlamaktadır. Dolayısıyla, Yeni TTK'ya göre yapılan tam bölünme işleminin, KVK madde 19'daki

koşulları karşıladığında vergi avantajlarından yararlanılması söz konusu olacak olup sermaye şirketlerinde tam bölünme işleminin vergilendirme karşısındaki durumu aşağıda açıklandığı gibidir.

1) KVK'ya göre yapılan bölünme işleminde aynı Kanun'un madde 20/2(a) ve (b) bentlerinde sayılan koşullara uyulduğu takdirde, bölünme suretiyle bölünen şirketin sadece bölünme tarihine kadar elde ettiği kazançlar vergilendirilmekte; bölünmeden doğan kârlar hesaplanmamakta ve vergilendirilmemektedir. Zaten, KVK'ya göre yapılan bölünme işleminde bölünen şirketin bilanço rakamları aynen devralan şirketlere geçtiği için kazanç da oluşmamaktadır. Ayrıca, KVK madde 9/1'e göre, tam bölünme işleminde bölünen şirketin geçmiş beş yıllık zararları bu maddede yazılı koşulları taşıması halinde devralan kurumlar tarafından vergi matrahından indirilebilmektedir.

2) KVK'ya göre yapılan bölünme işleminde bölünen şirketin mal varlıklarının başka şirketlere geçmesi, Katma Değer Vergisi Kanunu madde 17/4(c)'ye göre KDV'den istisna edilmiştir. Bölünme hiç KDV doğmaksızın tamamlanır. Bölünen şirketin devrolan KDV'si ve KDV iade alacağı da, bu bilanço kalemini devralan şirkete geçmektedir.

3) 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 123. maddesi gereğince KVK'ya göre yapılan bölünme işlemi her türlü harçtan istisnadır.

4) KVK'ya göre yapılan bölünme işlemi nedeniyle düzenlenen bölünme sözleşmesi ve diğer kâğıtlar, 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu'na ekli (2) sayılı tablonun "IV-Ticari ve Medeni İşlerle İlgili Kâğıtlar" başlıklı bölümünün 17. maddesine göre damga vergisinden istisnadır. Bölünme işleminde taraflardan birisinin kurumlar vergisi mükellefi olmaması halinde damga vergisi istisnası yoktur. Ayrıca, bölünen şirketten mevcut bir sermaye şirketinin pay alması durumunda söz konusu sermaye şirketinin sermaye artırımını da, Damga Vergisi Kanunu'na ekli (2) sayılı tablonun "IV-Ticari ve Medeni İşlerle İlgili Kâğıtlar" başlıklı bölümünün 16. maddesine göre damga vergisinden istisnadır. Ancak, bölünen şirketten yeni kurulan bir sermaye şirketinin pay alması durumunda yeni kurulan şirketin kuruluş sözleşmesi damga vergisine tabidir (Yıldız ve Ünsal 2005, 224).

5) KVK'ya göre yapılan bölünme işleminden doğan kazançlar, 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu'nun 29 maddesine 4684 sayılı Kanun'un 20. maddesiyle eklenen (s) bendi uyarınca banka ve sigorta muameleleri vergisinden istisnadır.

6) 1318 sayılı Finansman Kanunu madde 3/(d)'ye göre, KVK'ya uygun

olarak yapılan bölünme işleminde devralan veya yeni kurulan şirketlere devredilecek taşınlar taşıt alım vergisinden istisnadır.

7) 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu'nda yer verilen istisnalar arasında sayılmadığından KVK'ya göre yapılan bölünme işleminde bölünen şirketin bölünme nedeniyle devretmiş olduğu ve Özel Tüketim Vergisi Kanunu'na ekli listelerde yer alan mallar, bu Kanun'un 1. maddesi hükmü uyarınca özel tüketim vergisine tabi olacaktır. Bu nedenle, bölünen şirketçe devrolunan ve özel tüketim vergisine tabi malların emsal bedeli üzerinden fatura düzenlenmek suretiyle özel tüketim vergisi hesaplanacak ve bölünen şirket tarafından verilecek en son özel tüketim vergisi beyannamesiyle beyan edilerek ödenecektir (Dede 2006, 86-87).

Özetle, Yeni TTK'ya göre tam bölünme işlemi, KVK madde 19'daki koşulları karşıladığında özel tüketim vergisi hariç her türlü vergi ve harçtan istisnadır.

5. 6102 SAYILI YENİ TTK'YA GÖRE TAM BÖLÜNME İŞLEMİNİN MUHA- SEBELEŞTİRİLMESİ

Tam bölünme işleminin muhasebeleştirilmesi konusunda başta Maliye Bakanlığı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği olmak üzere Türk muhasebe uygulamalarına yön veren kanun, yönetmelik ve tebliğlerde doğrudan herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bilindiği gibi, 6102 sayılı Yeni TTK, işletmeleri 01.01.2013 tarihinden itibaren Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS) / Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS)'nin çevirisi niteliğinde olan Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) / Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) hükümlerine uygun olarak muhasebe kayıtlarını tutmak ve finansal tablolarını düzenlemek zorunda bırakmaktadır. TMS / TFRS arasında şirket birleşmelerinin muhasebeleştirilmesini inceleyen bir standart (TFRS 3) bulunmakla birlikte bölünme işlemini ele alıp inceleyen standart yoktur. Ayrıca, Yeni TTK'da bölünme işleminin muhasebeleştirilmesiyle ilgili doğrudan herhangi bir düzenleme de bulunmamaktadır. Ancak, Yeni TTK'nın bölünmenin uygulanmasına ilişkin hükümler başlıklı kısmı madde 161, 162 ve 163'de, bölünen ve devralan şirketlerin ne yapacakları konusunda açıklamalar yer almaktadır. Bu açıklamalar, bölünme işleminin muhasebeleştirilmesi konusunda fikir vermektedir.

Bu çalışmada, tam bölünme işleminin muhasebeleştirilmesi, Yeni TTK'da yer alan açıklamalar doğrultusunda bölünme işleminin amacı ve niteliği

dikkate alınarak incelenmiştir. Yeni TTK'da mal varlığının mevcut veya yeni kurulacak iki veya daha fazla şirkete hangi değerle devredileceği konusunda bir hüküm bulunmadığından bölünme işleminin muhasebeleştirilmesinde, cari değerlerin veya kayıtlı değerlerin kullanılmasına göre iki farklı yol söz konusu olmaktadır.

Birinci Yol: Bölünme İşleminin Muhasebeleştirilmesinde Cari Değerlerin Kullanılması. Tam bölünme yoluyla devrolunan varlıklar ve borçlar, tam bölünen ve devralan şirketler tarafından cari değerleri üzerinden muhasebeleştirilecektir. Bu muhasebeleştirme yolunun uygulamada örneğinin görülmesi pek mümkün olmayacaktır. Çünkü, bu yol, aşağıda açıklanan sebeplerden dolayı hem KVK'nın 19. maddesinde tanımlanan vergisiz bölünmenin koşuluna hem de bölünme işleminin amacı ve niteliğine uygun değildir.

Bölünme işleminde varlık ve borçların cari değerleri üzerinden devredilip bu değere göre muhasebeleştirilmesi, KVK'nın 19. maddesinde tanımlanan vergisiz bölünmenin koşuluna aykırıdır. KVK madde 19'a göre tam bölünme işleminde bölünen şirketin bütün mal varlığı, alacakları ve borçları kayıtlı değerleri üzerinden devredilmek zorundadır. Ayrıca, KVGT Seri No: 1'e göre bölünen şirketin varlıklarının kayıtlı değerleri üzerinden devralan şirketlere aktarılması; devralan şirketlerin de bu varlıkları kayıtlı değerleriyle kendi kayıtlarına geçirmeleri gerekir. Aksi halde, bölünme sırasında kâr ortaya çıkacak ve bu kâr kurumlar vergisine tabi olacaktır. Ayrıca, diğer vergi istisnalarından da yararlanılamayacaktır.

Bölünme işleminde varlık ve borçların cari değerleri üzerinden devredilip bu değere göre muhasebeleştirilmesi yoluyla kâr ortaya çıkarılması ve bu kârın kurumlar vergisine tabi olması bölünme işleminin amacına da uygun değildir. Çünkü, vergisiz bölünmeyle bölünme işlemi teşvik edilerek işletmelerin verimsiz alanlardan çıkmaları, işletme ölçeğinin gerektiği şekilde ayarlanması ve ihtisaslaşmanın gerçekleştirilmesi gibi amaçlara ulaşılmaya çalışılmaktadır. Aksi halde, şirketlerin satış yoluyla bölünmesi her zaman mümkün olmakta; bunun için ayrıca bir düzenlemeye de gerek bulunmamaktadır.

Yukarıda yapılan açıklamalara ilaveten, bölünme işleminin niteliği göz önüne alındığında şirketlerin bölünmesi durumunda ortada vergilendirmeyi gerektirecek herhangi bir durum olmadığı gibi bölünme işleminde gerçek anlamda işletmeden çekme veya satıştan söz edilemez. Bölünme işleminde şirketler çoğalarak varlıklarını devam ettirmekte; ortakların varlıklarında ve şirketlerin faaliyetlerinde artma veya azalma olmamaktadır. Ayrıca,

devralan şirketlerin payları bölünen şirketin ortaklarına verilmekte; bölünen şirketin borçlarından birinci derecede devralan şirket, ikinci derecede ise bölünmeye katılan diğer şirketler müteselsilen sorumlu olmaktadır.

İkinci **Yol: Bölünme** İşleminin **Muhasebeleştirilmesinde Kayıtlı Değerlerin Kullanılması**. Tam bölünme yoluyla devrolunan varlıklar ve borçlar, tam bölünen ve devralan şirketler tarafından kayıtlı değerleri üzerinden muhasebeleştirilecektir. Bu yol, hem KVK'nın 19. maddesinde tanımlanan vergisiz bölünmenin koşuluna hem de birinci yolda açıklanan sebeplerden dolayı bölünme işleminin amacı ve niteliğine daha uygundur.

Bu çalışmada ikinci yol benimsenmiştir. Tam bölünme yoluyla devrolunan varlıklar ve borçların devralan şirketler tarafından kayıtlı değerleri üzerinden muhasebeleştirilmesi, devralan şirketin mevcut veya yeni kurulan şirket veya şirketler olup olmamasına göre devralan şirketler açısından farklılık gösterecektir. Tam bölünme işlemi varlık ve borçların kayıtlı değerleri üzerinden devredilip bu değere göre muhasebeleştirilmesinin devralan şirketler ve tam bölünen şirket açısından nasıl olacağı aşağıda verilen çalışma örneği üzerinde incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışma Örneği: XY AŞ, tam mükellef bir şirket olup mevcut X AŞ ve yeni kurulacak Y AŞ'ye tam bölünme yoluyla devredilecektir. Tam bölünme öncesi çıkarılan ara bilançoya göre XY AŞ ve X AŞ'nin bilanço kalemlerinin değerleri aşağıdaki gibidir.

	XY AŞ (TL)	X AŞ (TL)
Bankalar	60.000	300.000
Kamu Kesimi T., S. ve B.	40.000	10.000
Alicılar	50.000	-
Alacak Senetleri	350.000	50.000
İştirakler		2.000.000
Binalar	2.000.000	1.000.000
Demirbaşlar	600.000	100.000
Birikmiş Amortismanlar	(500.000)	(750.000)
Varlıklar Toplamı	2.600.000	2.710.000
Banka Kredileri	250.000	10.000
Satıcılar	20.000	-
Borç Senetleri	30.000	-
Sermaye	2.000.000	2.000.000
Yasal Yedekler	100.000	300.000
Geçmiş Yıllar Karları	200.000	400.000
Kaynaklar Toplamı	2.600.000	2.710.000

XY AŞ'nin bilanço kalemleri arasında yer alan birikmiş amortismanların 400.000 TL'si binalara, 100.000 TL'si demirbaşlara; X AŞ'nin ise birikmiş amortismanlarının 700.000 TL'si binalara, 50.000 TL'si demirbaşlara aittir.

XY AŞ ve X AŞ'nin yönetim kurulları tarafından hazırlanan, işlem denetçisi tarafından denetlenen ve genel kurullarınca onaylanan bölünme sözleşmesi ve bölünme planına göre bölünme işleminin muhasebeleştirilmesinde esas alınacak bilgiler şöyledir:

1) XY AŞ'nin binaları ile banka kredileri, senetli ve senetsiz borçlarının yarısı X AŞ'ye, diğer varlıkları ile banka kredileri, senetli ve senetsiz borçlarının yarısı ise Y AŞ'ye devredilecektir.

2) Yapılan değerlendirme sonucunda XY AŞ'nin binalarının cari değeri 4.650.000 TL, demirbaşlarının cari değeri 1.000.000 TL olarak hesaplanmıştır. Diğer kalemlerin cari değerlerinin kayıtlı değerlerine eşit olduğu belirlenmiştir. X AŞ'nin XY AŞ'den devraldığı varlıkların net cari değeri, devralınan varlıkların cari değeri toplamı (4.650.000 TL) ile devralınan borçların cari değeri toplamı (150.000 TL) arasındaki fark olan 4.500.000 TL'dir.

3) Yapılan değerlendirme sonucunda X AŞ'nin iştiraklerinin cari değeri 6.500.000 TL, binalarının cari değeri 600.000 TL olarak hesaplanmıştır. Diğer kalemlerin cari değerlerinin kayıtlı değerlerine eşit olduğu belirlenmiştir. X AŞ'nin cari değeri ise, devralınan varlıkların cari değeri toplamı (7.510.000 TL) ile devralınan borçların cari değeri toplamı (10.000 TL) arasındaki fark olan 7.500.000 TL'dir. X AŞ'nin sermayesi nominal değeri 1 TL olan 2.000.000 adet hisseden oluşmaktadır.

4) XY AŞ ve X AŞ ortakları arasında payların değişim oranı cari değer yöntemine göre hesaplanacaktır. X AŞ, XY AŞ'den devraldığı varlıklar karşılığında sermaye artırımına gidecek olup X AŞ'nin çıkaracağı hisse senetlerinin nominal değeri 1 TL olacaktır.

5) XY AŞ'nin Y AŞ'ye devrolunan varlıkları Y AŞ'nin kurulmasında aynı sermaye olarak konulacak; karşılığında Y AŞ tarafından çıkarılan 1 TL nominal değerli hisselerin tamamı XY AŞ ortaklarına mevcut payları oranında dağıtılacaktır.

Çözüm:

a) X AŞ'nin Kayıtları: Tam bölünme işleminde devralan şirket önceden mevcut olan şirket veya şirketler ise, devralan şirketlerin devraldığı malvarlığı karşılığında dış kaynaklardan sermaye artırımı ve buna ilişkin muhasebe kayıtları yapması gerekir. Çünkü, Yeni TTK madde 161 ve madde 140

uyarınca devralan şirketin ortaklık haklarının, bölünen şirket tarafından kazanılabilmesi için sermaye yeni pay çıkarılması yoluyla artırılmalı ve bu paylar bölünen şirketin ortaklarına dağıtılmalıdır.

Devralan şirket tarafından artırılacak sermaye tutarının hesaplanması konusunda KVK'ya göre kısmi bölünme işleminde olduğu gibi iki farklı uygulama söz konusu olacaktır (Bkz. Öcal 2009; Şeker 2007a). Çünkü, Yeni TTK'da şirket paylarının ve haklarının korunmasından bahsedilmekle birlikte artırılacak sermaye tutarının nasıl hesaplanacağı konusunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Artırılacak sermayenin hesaplanmasıyla ilgili ortaya çıkabilecek birinci uygulama, artırılacak sermaye tutarının devralınan varlıkların net kayıtlı değeri kadar olması gerektiğidir. İkinci uygulama ise, artırılacak sermaye tutarının şirketlerin cari değerine göre belirlenecek değişim oranının gerektirdiği tutarda olmasıdır. Her iki uygulamaya göre, önceden mevcut olan X AŞ'nin artıracacağı sermayenin hesaplanması ve dolayısıyla X AŞ'nin yapacağı muhasebe kayıtları aşağıda anlatıldığı gibi olacaktır.

Birinci Uygulama: Artırılacak Sermaye Tutarının Devralınan Varlıkların Net Kayıtlı Değeri Kadar Olması. Bu uygulamaya göre, X AŞ devraldıkları varlıkları kayıtlı değerleri üzerinden muhasebeleştirip sermaye artırımını da devralınan varlıkların net kayıtlı değerine göre yapacaktır. Ayrıca, XY AŞ ve X AŞ ortakları arasında payların değişim oranı, X AŞ'nin cari değeri ve XY AŞ'nin cari değeri (veya devralınan varlıkların net cari değeri) esas alınarak hesaplanacaktır. Bu nedenle, sırayla X AŞ'nin XY AŞ'den devraldığı varlıkların net kayıtlı değeri, X AŞ'nin yapacağı sermaye artırımını, XY AŞ ve X AŞ ortakları arasında payların değişim oranı ile XY AŞ ve X AŞ ortaklarının X AŞ'deki yeni sermaye paylarının belirlenmesi gerekir.

X AŞ'nin XY AŞ'den devraldığı varlıkların net kayıtlı değeri aşağıdaki gibi hesaplanır.

Devralınan Varlıkların Net Kayıtlı Değeri = Devralınan Varlıkların Kayıtlı Değeri – (Devralınan Varlıkların Birikmiş Amortismanları + Devralınan Borçların Kayıtlı Değeri)

$$= 2.000.0000 \text{ TL} - (400.000 \text{ TL} + 150.000 \text{ TL})$$

$$= 1.450.000 \text{ TL}$$

X AŞ, XY AŞ'den devraldığı varlıkların net kayıtlı değeri 1.450.000 TL kadar sermaye artırımını yapacaktır. Bu amaçla, nominal değeri 1 TL olan 1.450.000 adet hisse senedi çıkaracak olup bölünme sonrası nominal ser-

mayesi 3.450.000 TL (1.450.000 TL + 2.000.000 TL) olacaktır. Payların değişim oranı ise cari değer yöntemine göre şöyle hesaplanır:

Pay Değişim Oranı = Devralan Şirketin Cari Değeri / (Devralan Şirketin Cari Değeri + Bölünen Şirketin Cari Değeri veya Devralınan Varlıkların Net Cari Değeri)

$$= 7.500.000 \text{ TL} / (7.500.000 \text{ TL} + 4.500.000 \text{ TL})$$

$$= 7.500.000 \text{ TL} / 12.000.000 \text{ TL}$$

$$= 0,625$$

Pay değişim oranına göre X AŞ'nin eski ortaklarının yeni duruma göre sermaye payları %62,5, XY AŞ'nin ortaklarının sermaye payları ise %37,5 (1 - %62,5) olacaktır. Tam bölünme sonrası devralan X AŞ ve bölünen XY AŞ'nin ortaklarına ait X AŞ'deki sermaye payları aşağıdaki gibi olacaktır.

Sermaye Payı

X AŞ Ortakları 3.450.000 TL x 0,625 = 2.156.250 TL

XY AŞ Ortakları 3.450.000 TL x 0,375 = 1.293.750 TL

Sermaye payları dağılımına göre, X AŞ 1.450.000 TL'lik sermaye artırımını karşılığında çıkaracağı nominal değeri 1 TL olan 1.450.000 adet hisse senedinin 156.250 adedini mevcut ortaklarına, 1.293.750 adedini ise yeni ortakları olan XY AŞ'nin ortaklarına verecektir. X AŞ'nin yapması gereken muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE HS.	1.450.000	
500 SERMAYE HS.		1.450.000

X AŞ Ortakları Hs. 156.250

XY AŞ Ortakları Hs. 1.293.750

Devralınan varlıkların net kayıtlı değeri kadar sermaye artırımını yapılması

252 BİNALAR HS.	2.000.000	
257 BİRİKMİŞ AMORT. HS.		400.000
300 BANKA KREDİLERİ HS.		125.000
320 SATICILAR HS.		10.000
321 BORÇ SENETLERİ HS.		15.000
501 ÖDENMEMİŞ SER. HS.		1.450.000

Sermaye payı karşılığında XY AŞ'nin varlıklar ve borçlarının bilanço değerleriyle devralınması

İkinci Uygulama: **Artırılacak Sermaye Tutarının Şirketlerin Cari Değeri-ne Göre Belirlenecek Değişim Oranının Gerekli olduğu Tutarda Olması.** Bu uygulamaya göre, X AŞ devraldıkları varlıkları kayıtlı değerleri üzerinden muhasebeleştirecektir. Ancak, X AŞ'nin artıracığı sermaye tutarı, cari değer yöntemine göre belirlenecek değişim oranının gerekli olduğu tutarda olacaktır. Bu durumda, artırılacak sermaye tutarı ile devralınan varlıkların net kayıtlı değeri arasında fark ortaya çıkabilir. Devralan şirketin cari değerinin bölünen şirketin cari değerinden (veya devralınan varlıklarının net cari değerinden) yüksek olması halinde, devralan şirket lehine bir durum söz konusu olup olumlu fark ortaya çıkacaktır. Bu fark, hisse senedi ihraç primi (emiyon primi) gibi değerlendirilip devralan şirketin bilançosunun pasifinde sermaye yedekleri arasında "olumlu bölünme primi" olarak muhasebeleştirilebilir. Aksi halde, devralan şirket aleyhine bir durum söz konusu olup olumsuz fark ortaya çıkacaktır. Bu olumsuz fark da, devralan şirketin bilançosunun pasifinde sermaye yedekleri arasında bu yedeklerden indirim şeklinde "olumsuz bölünme primi" olarak muhasebeleştirilebilir. Söz konusu olumlu veya olumsuz fark, kar veya zarar olmayıp bölünen şirketin cari değerinin (veya devralınan varlıklarının net cari değerinin) devralan şirketin cari değerinden farklı olması ve pay değişim oranının bu değerlerin esas alındığı cari değer yöntemine göre belirlenmesinden kaynaklanmaktadır. X AŞ'nin artıracığı sermaye tutarını hesaplayabilmek için öncelikle payların değişim oranı ve devralma sonrası ulaşılabilecek sermaye tutarının hesaplanması gerekir.

Bu uygulamada da, pay değişim oranı birinci uygulamada olduğu gibi hesaplanır. X AŞ'nin hisse senedi çıkararak ulaşacağı sermaye tutarı ise, Sermaye Piyasası Kurulu'nun Seri: I, No: 31 "Birleşme İşlemine İlişkin Esaslar Tebliği" madde 17'deki ortaklık devralma yoluyla birleşme işleminde ulaşılabilecek sermaye tutarının hesaplanmasıyla ilgili formül kullanılarak aşağıdaki gibi hesaplanabilir.

Ulaşılabilecek Sermaye = Devralan Şirketin Nominal Sermayesi / Pay Değişim Oranı

$$= 2.000.000 \text{ TL} / 0,625$$

$$= 3.200.000 \text{ TL}$$

X AŞ'nin artıracığı sermaye tutarı da şöyle hesaplanır:

Artırılacak Sermaye = Ulaşılabilecek Sermaye – Devralan Şirketin Nominal Sermayesi

$$= 3.200.000 \text{ TL} - 2.000.000 \text{ TL}$$

$$= 1.200.000 \text{ TL}$$

Tam bölünme sonrası X AŞ ve XY AŞ'nin ortaklarına ait X AŞ'deki sermaye payları aşağıdaki gibi olacaktır.

Sermaye Payı

X AŞ Ortakları 3.200.000 TL x 0,625 = 2.000.000 TL

XY AŞ Ortakları 3.200.000 TL x 0,375 = 1.200.000 TL

Yukarıdaki bilgilere göre, X AŞ eski hisse senetlerinin nominal değeri 1 TL'den XY AŞ'nin ortaklarına verilmek üzere 1.200.000 TL'lik yeni hisse senetleri çıkaracaktır. Devralınan varlıkların net kayıtlı değeri ile arttırılacak sermaye tutarı arasındaki 250.000 TL'lik (1.450.000 TL – 1.200.000 TL) fark, X AŞ'nin kayıtlarında bilançonun pasifinde sermaye yedeği olarak "olumlu bölünme primi" adı altında gösterilecektir. X AŞ'nin yapması gereken muhasebe kayıtları şöyle olacaktır:

501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE HS.	1.200.000	
500 SERMAYE HS.		1.200.000

XY AŞ Ortakları Hs. 1.200.000

Devralınan varlıkların net kayıtlı değeri kadar sermaye artırımını yapılması

252 BİNALAR HS.	2.000.000	
257 BİRİKMİŞ AMORT. HS.		400.000
300 BANKA KREDİLERİ HS.		125.000
320 SATICILAR HS.		10.000
321 BORÇ SENETLERİ HS.		15.000
501 ÖDENMEMİŞ SER. HS.		1.200.000
525 OLUMLU BÖLÜNME PRİMİ HS.		250.000

Sermaye payı karşılığında XY AŞ'nin varlıklar ve borçlarının bilanço değerleriyle devralınması

Birinci ve İkinci Uygulamanın Karşılaştırılması: Yukarıda bahsedilen her iki uygulamaya göre yapılan sermaye artışının sonuçları arasında hiçbir fark yoktur. Bu nedenle, her ikisine göre de sermaye artışı yapılabilir. Her iki uygulamada da, arttırılan sermaye tutarı devralınan varlıkların net kayıtlı değerlerine göre hesaplanmakta olup devralınan varlıkların net cari değerleri üzerinden sermaye artışı söz konusu değildir. Ayrıca, tam bölünme öncesi ve sonrası her iki şirketin ortaklarının cari değerlere göre pay oran-

ları her iki uygulamada da aynıdır. Bu durum basit bir şekilde şöyle açıklanabilir: Her iki uygulamada da, tam bölünme sonrasında devralan X AŞ'nin eski ortaklarının X AŞ'nin cari değerine göre sermaye payları 7.500.000 TL (12.000.000 TL x 0,625) ve bölünen XY AŞ'nin ortaklarının sermaye payları ise 4.500.000 TL (12.000.000 TL x 0,375) olmaktadır. Bu durum, birinci uygulamada devralınan varlıkların net kayıtlı değeri kadar artırılan sermaye karşılığında çıkarılan hisse senetlerinin devralan ve bölünen şirket ortakları arasında dağıtımı yoluyla başarılmıştır. İkinci uygulamada ise, XY AŞ ortaklarına devralınan varlıkların net kayıtlı değeri olan 1.450.000 TL'den daha düşük değerde yani 1.200.000 TL'lik sermaye payı verilerek sağlanmıştır.

b) Y AŞ'nin Kayıtları: Tam bölünme halinde devralan şirketin yeni kurulan şirket ve şirketler olması durumunda, yeni kurulan şirketin sermayesi bölünen şirket tarafından getirilmesi taahhüt edilen sermayeden oluşacak olup devralan şirketin yeni şirketin kuruluş işlemlerine ilişkin muhasebe kayıtları yapması gerekir. Çünkü, Yeni TTK madde 164'de bölünme çerçevesinde yeni bir şirketin kurulmasına bu Kanun ile Kooperatifler Kanunu'nun kuruluşu ilişkin hükümlerinin uygulanacağı, ancak sermaye şirketlerinin kurulmasında kurucuların asgarî sayısına ve aynı sermaye konulmasına ilişkin hükümlerin uygulanmayacağı belirtilmiştir. Bölünen şirketin varlıklarının yeni şirketin kurulmasında aynı sermaye olarak konulması ve hisselerin tamamının bölünen şirket ortaklarına mevcut payları oranında verilmesi durumunda, pay değişim oranının hesaplanmasına ve şirketlerin ya da devralınan varlıkların cari değerinin tespitine gerek yoktur (Şeker 2007b). Aksi halde, payların değişim oranının hesaplanması ve şirketlerin veya devralınan varlıkların cari değerlerinin tespit edilmesi gerekir.

Yeni kurulan Y AŞ, tam bölünen XY AŞ'den devraldıkları varlıkları ve borçları kayıtlı değerleri üzerinden muhasebeleştirip sermaye artırımını da kayıtlı değer üzerinden yapacaktır. XY AŞ'nin varlıkları Y AŞ'ye kayıtlı değerleri üzerinden aynı sermaye olarak konulduğundan ve Y AŞ'nin çıkaracağı hisselerin tamamı XY AŞ ortaklarına mevcut payları oranında verildiğinden, Y AŞ payların değişim oranını hesaplamayacak ve dolayısıyla devralınan varlıkların net cari değerini tespit etmeyecektir. Y AŞ'nin sadece XY AŞ'den devraldığı varlıkların net kayıtlı değerini hesaplaması ve yapacağı sermaye artırım tutarını belirlemesi gerekir.

Y AŞ'nin XY AŞ'den devraldığı varlıkların net kayıtlı değeri aşağıdaki gibi hesaplanır.

Devralınan Varlıkların Net Kayıtlı Değeri = Devralınan Varlıkların Kayıtlı De-

ğeri – (Devralınan Varlıkların Birikmiş Amortismanları + Devralınan Borçların Kayıtlı Değeri)

$$= 1.100.0000 \text{ TL} - (100.000 \text{ TL} + 150.000 \text{ TL})$$

$$= 850.000 \text{ TL}$$

Y AŞ, XY AŞ'den devraldığı varlıkların net kayıtlı değeri 850.000 TL'lik sermaye artırımını yapacaktır. Y AŞ'nin çıkardığı 1 TL nominal değerli hisselerin tamamı XY AŞ ortaklarına mevcut payları oranında verilecektir. Y AŞ'nin yapması gereken muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir:

501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE HS.	850.000	
500 SERMAYE HS.		850.000

XY AŞ Ortakları Hs. 850.000
Devralınan varlıkların net kayıtlı değeri kadar sermaye artırımını yapılması

102 BANKALAR HS.	60.000	
112 KAMU KES. T. S.VE B. HS.	40.000	
120 ALICILAR HS.	50.000	
121 ALACAK SENETLERİ HS.	350.000	
255 DEMİRBAŞLAR HS.	600.000	
257 BİRİKMİŞ AMORT. HS.		100.000
300 BANKA KREDİLERİ HS.		125.000
320 SATICILAR HS.		10.000
321 BORÇ SENETLERİ HS.		15.000
501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE HS.		850.000

Sermaye payı karşılığında XY AŞ'nin varlıklar ve borçlarının bilanço değerleriyle devralınması

c) XY AŞ'nin Kayıtları: Tam bölünme işleminde bölünen şirket tasfiye edilmeksizin dağılacığı için bölünen şirkete ilişkin tasfiyesiz devir kayıtlarının yapılması gerekir. Yeni TTK'da tam bölünme işleminde bölünen şirketlerin ne yapacağı konusunda bir hüküm bulunmamaktadır.

XY AŞ, X AŞ ve Y AŞ'ye tam olarak bölündüğünden tasfiyesiz devir kayıtları yapacaktır. XY AŞ'nin yapması gereken kayıtlar aşağıdaki gibidir.

134 DEVRALANDAN ALAC. HS.	1.450.000	
X AŞ'den Alacaklar Hs. 1.450.000		
257 BİRİKMİŞ AMORT. HS.	400.000	
300 BANKA KREDİLERİ HS.	125.000	
320 SATICILAR HS.	10.000	
321 BORÇ SENETLERİ HS.	15.000	
252 BİNALAR HS.		2.000.000

X AŞ'ye devrolunan varlık ve borçlar

134 DEVRALANDAN ALAC. HS.	850.000	
Y AŞ'den Alacaklar Hs.850.000		
257 BİRİKMİŞ AMORT. HS.	100.000	
300 BANKA KREDİLERİ HS.	125.000	
320 SATICILAR HS.	10.000	
321 BORÇ SENETLERİ HS.	15.000	
102 BANKALAR HS.		60.000
112 KAMU KES. T. S. VE B. HS.		40.000
120 ALICILAR HS.		50.000
121 ALACAK SENETLERİ HS.		350.000
255 DEMİRBAŞLAR HS.		600.000

Y AŞ'ye devrolunan varlık ve borçlar

500 SERMAYE HS.	2.000.000	
540 YASAL YEDEKLER HS.	100.000	
570 GEÇMİŞ YILLAR KARLARI HS.	200.000	
331 ORTAKLARA BORÇ. HS.		2.300.000

Özkaynakların hisse senedi sahiplerine devri

331 ORTAKLARA BORÇLAR HS.	2.300.000	
134 DEVRALANDAN ALAC HS.		2.300.000
X AŞ'den Alacaklar Hs. 1.450.000		
Y AŞ'den Alacaklar Hs. 850.000		

X AŞ ve Y AŞ hisselerinin ortaklara verilmesi

6. 6102 SAYILI YENİ TTK'YA GÖRE TAM BÖLÜNME İŞLEMİNİN MUHA- SEBELEŞTİRİLMESİ İLE İLGİLİ ÖZELLİKLİ DURUMLAR

Yeni TTK'ya göre tam bölünme işlemi muhasebeleştirilirken göz önünde bulundurulması gereken bazı özellikli durumlar söz konusudur. Bu özellikli durumlar aşağıda özetlenmiştir.

1) Tam bölünme işleminde devrolunan varlıklar ve borçlar tam bölünen şirket tarafından kayıtlı değerleri üzerinden devredildiğinde, KVK madde 19/4'de de belirtildiği gibi aktifi ve pasifi düzenleyici hesapların da ilgili

olduğu aktif ve pasif hesapla birlikte devrolunması gerekir. Dolayısıyla, bu hesaplar ilgili olduğu aktif ve pasif hesapla birlikte devralan şirketler tarafından muhasebeleştirilmelidir.

2) Tam bölünme işleminde devralınan amortisman tabi varlıklar amortisman uygulamaları bakımından ilk iktisap olarak değerlendirilmemelidir. KVGT Seri No: 1'e göre devralan şirkette, bölünme işlemi nedeniyle devralınan amortisman tabi varlıkların bakiye değerleri üzerinden kalan amortisman süreleri dikkate alınarak amortisman ayrılmaya devam edilecektir. Ancak, bölünmenin gerçekleştiği yıla özgü olmak ve amortismanın yıllık ayrılma özelliğini kaybetmemek üzere, devrolunan amortisman tabi varlıklar için yıllık dönem itibariyle ayrılacak amortismanın bölünen ve devralan şirketler tarafından kıst esasa göre ayrılması gerekir. Başka bir ifadeyle, bölünmenin ticaret siciline tescil edildiği tarihe kadar olan kıst döneme isabet eden amortisman bölünen şirketin kayıtlarına, yılın kalan dönemine ilişkin bakiye tutar ise devralan şirketlerin kayıtlarına gider olarak yansıtılmalıdır.

3) Bölünen şirketin yapmış olduğu bölünmeye ilişkin giderler, KVK madde 8/1-c hükmünde sayılan giderlerden olup bölünen şirket tarafından gider yazılarak kazançtan indirilebilecektir. Devralan şirketlerin bölünme giderleri ise, kuruluş ve örgütlenme giderleri kapsamında değerlendirilecek ve KVK madde 8/1-b ve TTK madde 74/1 hükmü gereği kurum kazancından doğrudan gider yazılarak indirilebilecektir.

7. SONUÇ

6102 sayılı Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminin vergilendirme karşısındaki durumu ve muhasebeleştirilmesi incelendiğinde ortaya çıkan sonuçlar şöyle özetlenebilir:

1) Yeni TTK'ya göre tam bölünme işlemi, KVK madde 19'daki koşulları karşıladığında özel tüketim vergisi hariç her türlü vergi ve harçtan istisnadır. Ancak, bu istisnadan sermaye şirketleri yararlanacak olup kooperatifler yararlanamaz.

2) Yeni TTK'ya göre tam bölünme işleminde devrolunan varlık ve borçlar, bölünen ve devralan şirketler tarafından cari değerleri ya da kayıtlı değerlerine göre muhasebeleştirilebilir. Ancak, varlık ve borçların kayıtlı değerlerine göre muhasebeleştirilmesi, hem KVK'nın 19. maddesinde tanımlanan vergisiz bölünmenin koşuluna hem de bölünme işleminin amacı ve niteliğine daha uygundur.

- 3) Tam bölünme işleminde devralan şirket önceden mevcut olan şirket veya şirketler ise, devralan şirketlerin devraldığı malvarlığı karşılığında dış kaynaklardan sermaye arttırımı ve buna ilişkin muhasebe kayıtları yapması gerekir. Devralan şirket tarafından arttırılacak sermaye tutarının devralan şirketin cari değeri ve bölünen şirketin cari değerine (veya devralınan varlıkların net cari değerine) göre belirlenecek değişim oranının gerektirdiği tutarda olması durumunda, arttırılacak sermaye tutarı ile devralınan varlıkların net kayıtlı değeri arasında devralan şirket açısından olumlu ya da olumsuz fark ortaya çıkabilir. Olumlu fark hisse senedi ihraç primi gibi değerlendirilip devralan şirketin bilançosunun pasifinde sermaye yedekleri arasında “olumlu bölünme primi”, olumsuz fark ise sermaye yedeklerinden indirim şeklinde “olumsuz bölünme primi” olarak muhasebeleştirilebilir.
- 4) Tam bölünme işleminde devralan şirket yeni kurulan şirket veya şirketler olduğunda, devralan şirketlerin kuruluş işlemlerine ilişkin muhasebe kayıtları yapması gerekir.
- 5) Tam bölünme işleminde bölünen şirket tasfiye edilmeksizin ortadan kalkacağı için bölünen şirketin tasfiyesiz devir kayıtları yapması gerekir.
- 6) Tam bölünme işleminde aktif ve pasifi düzenleyici hesaplar ilgili olduğu aktif ve pasif hesapla birlikte devralan şirketler tarafından muhasebeleştirilmelidir. Ayrıca, devralan şirkette devralınan amortisman tabi varlıkların bakiye değerleri üzerinden kalan amortisman süreleri dikkate alınarak amortisman ayrılmalıdır. Bunlara ilaveten, bölünen ve devralan şirketler bölünmeye ilişkin giderleri doğrudan gider yazarak kurum kazancından indirebilecektir.

Sonuç olarak, Türk muhasebe uygulamalarına yön veren kanun, yönetmelik, tebliğ ve standartlarda tam bölünme işleminin muhasebeleştirilmesi konusunda doğrudan herhangi bir düzenleme bulunmamakla birlikte, TTK’da yer alan açıklamalar ve bölünme işleminin niteliği dikkate alınarak mevcut muhasebe sistemi içinde tam bölünme işlemleri muhasebeleştirilebilmektedir. Bu çalışmada, Yeni TTK’ya göre tam bölünme işleminin vergilendirme karşısındaki durumu ve muhasebeleştirilmesi sermaye şirketleri açısından incelenmiş olup kooperatifler açısından da incelenebilir. Ayrıca, Yeni TTK’ya göre sermaye şirketleri ve kooperatiflerin kısmi bölünme işlemlerinin vergilendirme karşısındaki durumu ve muhasebeleştirilmesi de araştırılabilir.

8. KAYNAKÇA

1318 Sayılı Finansman Kanunu. 10.08.1970 Tarih ve 13575 Sayılı Resmi Gazete.

3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu. 02.11.1984 Tarih ve 18563 Sayılı Resmi Gazete.

4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu. 12.06.2002 Tarih ve 24783 Sayılı Resmi Gazete.

488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu. 11.07.1964 Tarih ve 11751 Sayılı Resmi Gazete.

492 Sayılı Harçlar Kanunu. 17.07.1964 Tarih ve 11756 Sayılı Resmi Gazete.

5520 Sayılı KVK. 21.06.2006 Tarih ve 26205 Sayılı Resmi Gazete

6102 Sayılı TTK Madde Gereççeleri. www.basbakanlik.gov.tr/docs/kkgm/.../madde%20gerekce.doc. (23.12.2011).Benzer

6102 Sayılı TTK. 14.02.2011 Tarih ve 27846 Sayılı Resmi Gazete.

6802 Sayılı Gider Vergileri Kanunu. 23.07.1956 Tarih ve 9362 Sayılı Resmi Gazete.

Akgün, F. 2001. "Şirket Bölünmeleri". (Yeterlilik Etüdü, Sermaye Piyasası Kurulu). Ankara.

Çitçi, R.G. 2008. Halka Açık Anonim Ortaklıklarda Bölünme. (Yayımlanmamış Dönem Projesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). Ankara.

Dede, B. 2006. Sermaye Şirketlerinde Kısmi Bölünme ve Devir İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul.

Doğan, H. "Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK) Bölünme". <http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/hayrullah/008/>. (20.12.20011).

Doğrusöz, A.B. 2001a. "Türk Vergi Hukukunda Şirket Bölünmesi ve Hisse Değişimi (I-Tam Bölünme)". *Yaklaşım Dergisi*. 107 (Kasım): 38-49.

Doğrusöz, A.B. 2001b. "Türk Vergi Hukukunda Şirket Bölünmesi, (II-Kısmi Bölünme)". *Yaklaşım Dergisi*. 108 (Aralık): 31-40.

Kağıtçıoğlu, M. 2007. Anonim Şirketlerde Kısmi Bölünme. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul.

Karakaş, İ. 2011. "Şirket Bölünmelerinin Yeterlilik Kriterlerine, Yasaklılık

Durumuna ve Sözleşmenin Devrine Etkisi". <http://www.isakarakas.com.tr/ihale-imar-islemleri/sirket-bolunmelerinin-yeterlilik-kriterlerine-yasaklilik-durumuna-ve-sozlesmenin-devrine-etkisi.html>. (20.12.2011).

Kavak, A. 2005. Sermaye Şirketlerinin Tasfiye, Birleşme, Devir ve Bölünme İşlemleri. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.

Kayar, H. 2011. "Yeni TTK'ya Göre Şirketlerin Bölünmesi". <http://www.samden.com.tr/makale.php?id=165>. (20.12.2011).

Kökbudak, A.A. 2007. Anonim Şirketlerde Bölünme. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul.

KVGT Seri No: 1. 03.04.2007 Tarih ve 26482 Sayılı Resmi Gazete.

Maliye Bakanlığı ve Sanayi Ticaret Bakanlığı. "Anonim ve Limited Şirketlerin Kısmi Bölünme İşlemlerinin Usul ve Esaslarının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ". 16.09.2003 Tarih ve 25231 Sayılı Resmi Gazete.

Nazalı, E. 2008. "Anonim Şirketlerde Tasfiye, Birleşme, Devir, Nev'i Değiş-tirme, Bölünme ve Hisse Değişimi: Kurumlar Vergisi Açısından Bir Yaklaşım". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul.

Öcal, E. 2009. "Kısmi Bölünmede Devralan Ortaklıkta Sermaye Artışı". E-Yaklaşım. 196 (Nisan). <http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/20090414301.htm>. (02.03.2012).

Özbalcı, Y. 2001. "4684 Sayılı Kanun'da Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Birleşme, Bölünme ve Hisse Değişimi". Vergi Dünyası. 241 (Eylül): 11-18.

Sermaye Piyasası Kurulu Seri: I, No: 31 "Birleşme İşlemine İlişkin Esaslar Tebliği". 14.07.2003 Tarih ve 25168 Sayılı Resmi Gazete.

Seviğ, V. "Vergi Hukuku Açısından Kurumlarda Bölünme". Dünya Gazetesi. 03.10.2005 Tarihli Yazısı.

Sezgi, Ö. 2001. "Bölünme, Birleşme ve Hisse Devri İşlemlerinde Yapılan Son Düzenlemeler". Vergi Dünyası. 243 (Kasım): 85-95.

Şeker, S. 2007a. "Kısmi Bölünmede Doğrular ve Yanlışlar-I". Yaklaşım Dergisi. 169 (Ocak). <http://www.kanitymm.com.tr/makale/2007-01%20YAKLASIM%20-%20KISMIM%20BOLUNMEDE%20DOGRULAR%20VE%20YANLISLAR-I.pdf>. (02.03.2012).

Şeker, S. 2007b. "Kısmi Bölünmede Doğrular ve Yanlışlar-II". Yaklaşım Dergisi. 170 (Şubat). <http://kanitymm.com.tr/makale/2007-02%20>

YAKLASIM%20-%20KISMI%20BOLUNMEDE%20DOGRULAR%20VE%20YANLISLAR-II.pdf. (02.03.2012).

Şimşek, E. E. 2006. "Kurumlarda Devir ve Bölünme İşlemlerinin Vergilendirilmesi". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul.

Tekinalp, Ü. 2004. "Bölünmenin Bugünkü Maddi Hukuk Cephesi". Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, S. ve H. Ünsal. 2005. "Türkiye ve Avrupa Birliğinde Şirket Bölünmeleri ve Vergilendirme Karşısındaki Durumu", Mali Çözüm Dergisi, 72 (Temmuz, Ağustos, Eylül): 210-229.

YAYIN KOŞULLARI VE YAZIM KURALLARI

I. BİÇİM

1. Bütün metinler; Times New Roman, 12 punto ile A4 kâğıdın tek yüzüne ve çift satır aralığı ile yazılmalıdır.
2. Metinler genellikle 7000 kelimeyi geçmeyecek şekilde ve konu ile araştırma metodunun izin verdiği ölçüde öz olmalıdır. Giriş, metin, sonuç ve kaynakça dâhil olmak üzere tüm başlıklar numaralandırılmalı ve koyu olmalıdır. Birinci derecedeki başlıkların “*tümü büyük harf*”, diğerlerinde “*sadece ilk harf büyük*” şeklinde olmalıdır.
3. Üst, alt ve her iki yandaki kenar boşlukları düzenleme ve çoğaltmayı kolaylaştıracak şekilde en az 2,5cm. olmalıdır.
4. Tarafsız bir değerlendirme yapılabilmesi için yazarlar metinde veya başvuru dâhilindeki deneysel test araçlarında kendilerini doğrudan veya dolaylı biçimde belli edecek şekilde davranmamalıdır. Tek çalışma yapanlar “biz” şeklinde vurgu yapmamalıdır.
5. Çalışmanın başlığı, yazarın adı, unvanı ve bağlı olduğu kuruluş, e-mail adresi, olası teşekkür notları ve yazarın verileri paylaşmak isteyip istemediğini belirten dipnotu içeren bir kapak sayfası oluşturulmalıdır.

Sayfa numaralandırma: Tablolar, ekler ve kaynakça da dâhil olmak üzere bütün sayfalar sıralı biçimde numaralandırılmalıdır.

- *Numaralar:* Birden ona kadar olan rakamlar; tablo ve listelerde kullanılması, matematiksel, istatistikî veya teknik birim ve miktarların (uzaklık, ağırlık vs.) belirtilmesi hariç yazı ile yazılmalıdır. Diğer tüm sayılar nümerik olarak gösterilmelidir. Örneğin: üçüncü gün, 3 km., 30 yıl.
- *Yüzdeler ve kesirler:* Teknik olmayan kopyada metin içerisinde yüzde kelimesi kullanılmalıdır.
- *Denklemler:* Denklemler parantez içerisinde numaralandırılarak sağa yaslı olarak yer almalıdır.
- *Kısa çizgi:* Tek kelimeleri birleştirmek veya kullanımı netleştirmek için kısa çizgi kullanılır.
- *Anahtar kelimeler:* Özet, endekslemeye yardımcı olacak 4 anahtar kelimeyi de içermelidir.

II. ÖZET/GİRİŞ

Makale *Türkçe* ve *İngilizce* başlığı taşınmalıdır. Ortalama 100 kelimedenden oluşan *Türkçe* ve *İngilizce* özet, metin öncesinde ayrı bir sayfada yer almalıdır. Özet okuyucuyu metnin başlığı, metodu ve bulguları hakkında kısaca bilgilendirmelidir. Anahtar kelimeler ve veri kullanılabilirlik açıklaması özeti takip etmelidir.

Çalışma metni, çalışmanın amacı, metodolojisi ve bulguları hakkında daha fazla detay sağlayan “1. Giriş” başlıklı bir bölümle başlamalıdır. Özet ve giriş görece olarak teknik olmamakla beraber konu hakkında bilgili bir okuyucunun çalışmanın katkısını anlayabileceği netlikte olmalıdır. Sadece metnin adı özet sayfasında yer almalıdır.

III. TABLO VE ŞEKİLLER

Yazar şu noktalara dikkat etmelidir:

1. Her tablo ve şekil ayrı bir sayfada görünmeli ve metnin sonuna yerleştirilmelidir. Her biri bir numaraya ve içeriği tam olarak belirten bir başlığa sahip olmalıdır. Tablo ve şekiller her değişkeni açıklayabilmelidir. Başlık ve tanımlar, okuyucunun metne bakmadan tablo veya şekli anlayabileceği kadar yeterli detaylandırılmış olmalıdır.
2. Her grafiğin referansı metinde yer almalıdır.
3. Yazar her grafiğin metnin neresine ait olduğunu göstermelidir.
4. Grafiklerin içeriği metne bakılmadan önemli biçimde anlaşılabilir.
5. Kaynak satır ve notları gerektiğinde eklenmelidir.

IV. ATIFTA BULUNMA

Kaynakçada belirtilen çalışmalara bağlı olunmalı ve atıfta bulunulacak çalışma için “yazar-tarih” sistemi kullanılmalıdır. Alınan çalışmanın ilgili sayfa numaralarının belirtilmesine çalışılmalıdır.

1. Metin içinde atıflar şu şekilde yapılmalıdır: yazarın soyadı ve tarih, virgül konulmadan ve parantez içerisinde (Akdoğan 2005), sayfa no varsa (Akdoğan 2005, 145); iki yazar olursa (Akdoğan ve Sevilengül 2007, 58), ikiden fazla yazar varsa (Karacabey ve diğerleri 2006, 124). İki çalışmadan alıntı yapılırsa (Karan 2003, 54; Karacabey 2001, 27); aynı yazarın iki veya daha fazla çalışmasından alıntı yapılırsa (Karatepe 2003, 2006).

2. Kaynakçada aynı yazarın aynı yıl içerisinde yayınlanmış birden fazla çalışması

olduğu durumlarda a,b, ek olarak yılın sonuna yazılmalıdır. (Sayılğan 2002a, 37)

3. Bir yazarın adının metin içerisinde geçmesi halinde atıfta tekrar isim belirtmeye gerek

yoktur. Örneğin: “Çelik (1999, 67) diyor ki...”

4. Kurumlar adına yapılan çalışmalarda imkân varsa kısaltma veya kısa başlıklar kullanılmalıdır. (SPK Aylık Bülteni Ocak 2007)

5. Eğer hukuki mevzuat, yasal anlaşma veya mahkeme kararlarına atıfta bulunulacaksa hukuk çalışmaları ile ilgili atıfta bulunma kuralları kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

Her çalışmada sadece atıfta bulunulan çalışmaları içeren bir kaynak listesi bulunmalı

ve aşağıdaki bilgileri içermelidir:

1. Kaynaklar ilk yazarın soyadı veya kurumun adına göre alfabetik biçimde sıraya

konulmalıdır.

2. Yazarların tam adı yerine ismin baş harfleri kullanılmalıdır.

3. Yazarın adının hemen arkasından yayının tarihi yer almalıdır.

4. Dergi başlıkları kısaltılmış olmamalıdır.

5. Aynı yazarların aynı yıl içerisindeki çalışmaları yılın arkasından harf ve-rilecek şekilde

belirtilmelidir.

Örnek kaynak gösterimleri:

Akdoğan, N. ve O. Sevilengül. 2007. Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması. Yenilenmiş ve Genişletilmiş 12. Baskı Ankara: Gazi Kitabevi

Demsky, J.S. ve D.E.M. Sappington. 1989. "Hierarchical Structure and Responsibility Accounting" Journal of Accounting Research 27 (Spring): 40-58

Dipnotlar: Dipnotlar atıf yapmak için kullanılmamalıdır. Ancak metin içerisinde kullanıldığı takdirde metnin bütünlüğünü bozacak nitelikteki bilgiler dipnot olarak kullanılmalı ve metinden daha uzun olmamalıdır. Dipnotlar metin boyunca üst simge şeklinde numaralandırılarak ilerlemelidir. Dipnot metni tek satır aralığıyla sayfa altında yer almalıdır.

VI. METİNLERİN TESLİMİ

Yazarlar şu kurallara dikkat etmelidir:

1. Başka bir dergi tarafından değerlendirmede olan çalışmalar gönderilmemelidir. Yazar çalışmanın başka bir yerde yayınlanmadığı veya değerlendirme altında olmadığını bir dilekçe ile belirtmelidir.

2. Çalışmanın iki kopyası word dosyasında, CD ortamında ve basılı döküman olarak yazışma adresine gönderilmelidir. Ayrıca muvu@asmmmo.org.tr elektronik posta olarak gönderilmelidir. Yazısı kabul edilen yazarlara derginin yayınlanmasından sonra telif ücreti ödenecektir. Bu nedenle yazar, dilekçesinde mail adresi ve banka hesap numarasını bildirmelidir.

3. Saha çalışması veya deneye dayalı çalışmalarda çalışmanın dayandığı araçtan (anket, görüşme planı vs.) yazarın kimliğini belli etmeyecek şekilde bir CD ve bir kopya teslim edilmelidir.

4. Dergiye gönderilen yazıların yazar tarafından basıma uygun olduğu kabul edilecektir.

Dr. Esra B. BULGURCU

ENTELEKTÜEL SERMAYE VE ENTELEKTÜEL SERMAYENİN
ÖLÇÜLMESİ

.....1

Yrd. Doç. Dr. Fatma KURCAN
Doç. Dr. Süleyman UYAR
Prof. Dr. Nilüfer TETİK

MESLEK MENSUPLARININ UFRS'YE BAKIŞ AÇILARI VE
FARKINDALIK DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

.....15

Yrd. Doç. Dr. Eymen GÜREL

KÂRPAYI VERİMİ ÜZERİNE BİR LİTERATÜR
TARAMASI

.....29

Doç. Dr. Ali ALAGÖZ
Öğr. Gör. Metin ALLAHVERDİ

KURUMSAL BİLGİ GÜVENLİĞİ ve MUHASEBE
BİLGİ SİSTEMİ

.....47

Doç. Dr. Hikmet ULUSAN
Yrd. Doç. Dr. Murat KOÇSOY

6102 SAYILI YENİ TÜRK TİCARET KANUNU (TTK)'NA GÖRE
TAM BÖLÜNME İŞLEMİ: VERGİLENDİRME KARŞISINDAKİ
DURUMU VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

65